

magazin istoric

ANUL XIX NR. 12 (225) DECEMBRIE 1985

magazin istoric

Revistă de cultură
istorică

Anul XIX
Nr. 12 (225)
decembrie 1985

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

Secretar responsabil
VALERIU BUDURU

SUMAR

ISTORICUL ACT DE DREPTATE NAȚIONALĂ

• În istoricele zile ale Marii Uniri: <i>Mircea Mușat, Ion Ardeleanu</i>	2
• Poporul român din întreaga Dacie: <i>Alexandru Lapedatu, Pompiliu Teodor</i>	7
• Istoria României — argument pentru unire: <i>Petre Țurlea</i>	10
• Uniți în lupta pentru dreptate și libertate națională: <i>William Marin</i>	12
• „Splendidă manifestare a românilor“: <i>Dion Moldovan</i>	14
• Sub steagul tricolor: <i>Dumitru Zaharia</i>	16
Cronici de familii — Negri (II): <i>Emil Boldan</i>	17
Octombrie 1940. Wehrmachtul pătrunde în România (II): <i>Eugen Preda</i>	22
Cui folosește denaturarea adevărului istoric?: <i>Viorica Moisuc, Cristian Popișteanu</i>	27
Pe urmele strămoșilor (VI): <i>Ion Popescu-Pufuri</i>	33
Însemnările lui Grigore Gafencu (VI): <i>Costin Murgescu, Ștefan Lache</i>	39
Locarno, 5-16 octombrie 1925. Soarta lumii sub umbrarul unui han: <i>Vercors</i>	44
Nemaiopomenita traectorie terestră a unei rachete interplanetare: <i>T. Căranfil</i>	49
În București, acum 50 ani	54

• Concursul Magazin istoric: Victoria... 37 • Cărți sosite la redacție... 38 • Clio zîmbește... 53 • Poșta Magazin istoric... 58 • Sumarul sumarelor... 60

COPERTELE NOASTRE

①④ Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 — rodul luptei de veacuri a poporului român pentru libertate și unitate națională. În imagini: (sus) secvență din timpul Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918 (jos) Pămîntul sacru al patriei mame (detaliu din fresca Ateneului Român; coperta 1)

Decembrie 1918. Întreaga Transilvanie îmbracă straie de sărbătoare. Imagini din timpul marilor serbări organizate după Marea Adunare Națională de la Alba Iulia în diferite localități transilvănene cu participarea a zeii și zece de mii de oameni; coperta 4 (În istoricele zile ale Marii Uniri, p. 2)

② Geniul artistic al poporului român, sublinia istoricul Al. Lapedatu în 1919, că „un caracter cu totul distinct vechii noastre culturi“. Printre mărturiile ce atestă o astfel de apreciere se află și o pictură murală din satul Coasta, com. Păușești-Măglași, jud. Vilcea, din care imaginea alăturată înfățișează un grup de artiști cu instrumente specifice muzicii românești. (Cluj, 1919: poporul român din întreaga Dacie, p. 7)

③ Personaj celebru al antichității, Alexandru Macedon a stăruit în memoria epocilor următoare nu numai ca mare comandant de oști, ci și ca protejtor al artelor, științei și culturii. În imagine, miniatură din secolul XIV, din lucrarea *La Vraie Histoire du bon Roi Alexandre*, înfățișându-l în chip de „explorator“ al adâncurilor mării (Pe urmele strămoșilor, p. 33)

„Evocînd Unirea din 1918, evocăm o istorie eroică, de secole a poporului român, în decursul căreia a arș mereu vie flacăra luptei pentru unitate, libertate și neamînmare, pentru scuturarea jugului exploataării și asupririi, pentru afirmarea deplină și neîngrădită a genului creator al poporului român, pentru asigurarea progresului și civilizației patriei noastre.”

NICOLAE CEAUȘESCU

ÎN ISTORICELE ZILE ALE MARII UNIRI

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU

La marea adunare populară care a avut loc la 1 decembrie 1983, prilejuită de aniversarea a 65 ani de la Unirea Transilvaniei cu România, mil și mil de locuitori ai Capitalei — și, odată cu ei, prin intermediul radioului și televiziunii, întregul popor — ovaționează vibrantul omagiu pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii, îl aduce desăvîrșirii creării statului național unitar român, luptei generațiilor care s-au jertfit pentru realizarea Marii Uniri, ideal multisecular al românilor. Document de o impreslonantă tinută științifică, ideologică și politică, expunerea prezentată de secretarul general al partidului înfățișează pe larg procesul istoric al luptei poporului român pentru libertate și unitate națională, demonstrînd că actul de la 1 Decembrie 1918 a reprezentat cerința legică, obiectivă a dezvoltării noastre istorice, fiind opera de conștiință și demnitate a națiunii noastre de a trăi într-un stat unitar, independent și suveran, de a-și făuri în libertate propriul viitor.

A intrat în tradiția poporului nostru, a Partidului Comunist Român, ca marile momente din trecutul patriei să fie sărbătorite cu toată cinstirea. O prețuire ce-și are temelul în adîncă semnificație pe care istoria a avut-o și o are în viața poporului român, în respectul cu care clasa muncitoare, partidul comunist — continuatoare ale celor mai nobile tradiții de muncă și luptă ale poporului — privesc faptele de glorie ale înaintașilor. Este firesc ca Unirea să constituie unul din aceste momente de însemnătate covîrșitoare în istoria patriei, a cărei amintire stăruie nealterată de trecerea vremii în sufletul și conștiința poporului.

Să ne întoarcem — prin intermediul documentelor și mărturiilor din arhive românești și străine — cu gândul la zilele de acum 67 ani, cînd întreaga țară trăia, cu emoție și speranță, realizarea celei mai ardente dintre aspirații — UNIREA.

Însuși poporul românesc

7/20 noiembrie 1918. În toate localitățile Transilvaniei, ziarul *Românul* — a cărui apariție reîncepuse cu câteva zile în urmă — circula din mină în mină. Textul tipărit cu litere mari pe prima pagină și pe foi volante are o importanță deosebită. Iată, în esență, conținutul lui:

„CONVOCARE

ISTORIA ne cheamă la fapte... În numele dreptății eterne și a principiului liberei dispozițiuni a națiunilor, principiu consacrat acum prin evoluțiunea istoriei, națiunea română din Ungaria și Transilvania are să spună cuvântul său hotărâtor asupra sorții sale și acest cuvânt va fi respectat de lumea întreagă. El este chiar așteptat pentru ca la grilele Dunării și pe drumul unde comunică pulsul vieții economice între apus și răsărit să se poată înfăptui ordinea și neamurilor prejmuitoare să li se procure liniștea necesară pentru munca binecuvântată spre desăvîșire umană. În scopul acesta convocăm:

ADUNAREA NAȚIONALĂ a națiunii române din Ungaria și Transilvania LA ALBA IULIA, cetatea istorică a neamului nostru, pe ziua de 18 NOIEMBRIE v. 1 DECEMBRIE st.n. A.C. LA ORELE 10 A.M.

La adunare vor lua parte: 1) episcopii români din Ungaria și Transilvania; 2) toți protopopii în funcțiune ai celor două confesiuni românești; 3) cîte un exmis [delegaț] al fiecărui consistoriu și capitu; 4) cîte doi exmiși ai societăților culturale (Asociațiunea, Fondul de teatru, Asociațiunea arădană etc.); 5) cîte doi exmiși din partea fiecărei reuniuni femeiești; 6) de la fiecare școală medie (gimnaziu, școală rurală), apoi de la fiecare institut teologic, pedagogic și școală civilă, cîte un reprezentant al colegiului profesoral; 7) cîte doi delegați de la fiecare reuniune învățăătorească; 8) Garda Națională va fi reprezentată prin cîte un ofițer și un soldat din fiecare secțiune județeană; 9) Cîte doi delegați de la fiecare reuniune de meseriași; 10) delegații Partidului Social-Democrat Român ca reprezentanți ai muncitorimii organizate; 11) tinerimea universitară prin cîte doi exmiși ai săi și, în fine, 12) fiecare circumscripție electorală în care locuiesc români, va trimite cîte 5 reprezentanți (delegați).

Sîntem convinși că afară de cei care vor reprezenta, în chipul arătat mai sus, toate păturile sociale ale națiunii noastre la această istorică adunare, unde se va hotărî soarta neamului nostru, poate pentru vecie, se va prezenta însuși poporul românesc în număr vrednic de cauza mare și sfîntă. Se vor lua îngrijiri ca toți cei veniți să fie adăpostiți și să fie părtași la consacrarea celor ce se vor hotărî.

Este de înțeles vibrația patriotică pe care această convocare a stîrnit-o în întreaga Transilvanie. Venise, în sfîrșit, vremea ca istoria — Istoria cea Mare a patriei — să fie zămislită „la lumina conștiinței de sine” a românilor. În chipul cel mai democratic, prin re-

prezentanții săi aleși din toate localitățile și din toate păturile sociale, poporul urma să dea chip real patriei pe care o visaseră generații și generații de înaintași. Era un act de dreptate impus de întreaga evoluție istorică a poporului român, act devenit, în condițiile anului 1918, imperativul vremii.

Moartea imperiilor: libertatea popoarelor

Încă înainte de primul război mondial, lupta de eliberare națională a popoarelor subjugate de marile imperii intrase într-o nouă fază. Într-o scrisoare adresată în 1888 socialistilor români, Fr. Engels, după ce arăta necesitatea căderii țarismului, a nimicirii „acestui vis rău care apasă peste Europa întreagă”, preciza că „puterea nelegitită reprezentată acum [în Prusia — n.n.] prin Bismarck, lipsită de sprijinul său cel mai puternic, va cădea și ea. Austria se va desface în bucăți”. Criza imperiilor se accentuase în primele decenii ale secolului XX, dispariția lor fiind un proces obiectiv al dezvoltării istorice. În 1916, deci chiar în timpul primei conflagrații mondiale — tipică confruntare între marile puteri imperialiste pentru stăpînirea lumii — V.I. Lenin arăta că „lichidarea Austro-Ungariei nu reprezintă istoricește decît o continuare a destrămării Turciei, fiind și aceasta o necesitate a procesului istoric de dezvoltare”.

Alți reprezentanți ai opiniei publice din diverse țări relevaseră anacronismul Imperiului austro-ungar. Referindu-se la situația națiunilor din acea „temniță a popoarelor” — cum era denumită monarhia austro-ungară — Fr. Austerlitz, prim-redactorul ziarului vienez *Arbeiter Zeitung* arăta în 1913 că „polonezii, italienii, sîrbii, românii, cu toții își văd marea majoritate a conaționalilor lor dincolo de granițele austro-ungare; prin însăși existența Austro-Ungariei, ei se văd jefuiți de unitatea lor națională”. Pentru ziaristul austriac era limpede faptul că edificiul statal austro-ungar reprezenta o construcție artificială, lipsită de motivații istorice, economice și social-culturale obiective și fiind, din această pricină, sortit dispariției. De altfel, ca și celelalte imperii ale vremii.

Personalități politice ale vieții românești sesizează, de asemenea, criza profundă a regimurilor absolutiste: „Maiestate, se va produce, ceva, un fenomen pe care l-aș putea defini doar ca o prăbușire a tronurilor” — îi mărturisea Take Ionescu lui Carol I la 21 iulie/3 august 1914.

Descompunerea marilor imperii era un factor favorizant în lupta popoarelor pentru eliberare națională. În chip firesc, întreaga opinie publică românească lega strîns aspirația sa spre unitate națională de slăbirea și prăbușirea Austro-Ungariei. Este un fapt binecunoscut astăzi că deciziile factorilor responsabili ai politicii românești în perioada premergătoare și în timpul primului război mondial au fost determinate de voința unanimă a poporului, decis să împlinească acest mare de-

ziderat. Într-o declarație din mai 1916, făcută în cursul unor convorbiri cu reprezentanții Antantei, primul ministru român sublinia că: „România nu cere, în fond, decât o *restitutio in integrum*, ea nu are ambiția cuceririlor aiurea. România se ridică doar pentru a elibera pe frații ei care *dintotdeauna* au fost ușiți prin cele mai strîine legături”. Ideea era clar exprimată și în declarația de război adresată Austro-Ungariei, la 14/27 august 1916, și relevantă în articolele și comentariile diferitelor ziare din străinătate. „Iată deci realitatea — scria *Le Figaro*, din 17/30 august 1916 — românii au intrat în război pentru eliberarea fraților lor din Transilvania”.

Dreptul la deplină viață națională

Previziunile se confirmă. Subminată de criza profundă internă, puternic lovită de înfringerile suferite pe diferite fronturi, monarhia austro-ungară își trăiește ultimele zile. La sfîrșitul lunii octombrie și începutul lui noiembrie 1918, criza atinge punctul culminant: în mai puțin de trei săptămîni, monarhia austro-ungară este spulberată de pe harta continentului. Pe ruinele sale se ridică statele naționale independente iugoslav, cehoslovac, ungar, polon, austriac. În această amplă mișcare a popoarelor pentru autodeterminare națională și înlăturare a dominației străine se încadrează și lupta românilor. Este o luptă cu caracter larg burghez-democratic, care antrenează clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, celelalte forțe sociale și politice, întregul popor român. Principiile de egalitate și autodeterminare a popoarelor proclamate de tînărul stat sovietic sînt salutate cu căldură de socialistii transilvăneni. „Voi cereți ca nici o națiune să nu țină în asuprire pe alta — scrie *Adevărul*, organul lor de presă, referindu-se la țelurile revoluționarilor ruși, — nici un neam să nu fie subjugat și fiecare popor singur să aibă dreptul de a se conduce. Nici o țară să nu răpească pămînt străin și nici o țară să nu ceară haraci — despăgubire de război — de la alta. Scopurile acestea toate ale noastre, care sînt și ale tuturor socialistilor din lume, sînt att de mărețe și att de sfînte, încît vor trebui să ducă la izbîndă”.

La 5/18 octombrie 1918, reprezentantul Partidului Național Român din Transilvania dă citire în Parlamentul de la Budapesta unei declarații în care se spune: „pe temeiul dreptului firesc că fiecare națiune poate dispune, hotărî singură și liberă de soarta ei — un drept care este acum recunoscut și de către guvernul ungar prin propunerea de armistițiu a monarhiei — națiunea română din Ungaria și Ardeal dorește să se folosească de acest drept și reclamă în consecință și pentru ea dreptul ca, liberă de orice înfrîngere străină, să hotărască singură așezarea ei printre națiunile libere, precum și stabilirea legăturii de coordonare a ei cu celelalte

națiuni libere... Națiunea română care trăiește în monarhia austro-ungară așteaptă și cere — după multe suferințe de veacuri — afirmarea și valorizarea drepturilor ei nestrămătate și inalienabile la deplină viață națională”.

Două săptămîni mai tîrziu, luni 16/29 octombrie, din inițiativa socialistilor transilvăneni, la Budapesta are loc o întrevvedere între conducerea Secțiunii române a Partidului Social-Democrat din Ungaria și reprezentanții ai Partidului Național Român. „Am cerut atunci — scria fruntașul social-democrat Ion Flueraș — ca în vederea revoluției ce trebuia să izbucnească, să înființăm un consiliu național al românilor care să preia conducerea teritoriilor locuite de români și să înceapă imediat tratative cu guvernul oficial maghiar și cu Consiliul Național Maghiar, înființat de curînd”. Consiliul Național Român Central (C.N.R.C.) este format din cîte șase reprezentanți ai celor două partide și își începe oficial activitatea la 20 octombrie/2 noiembrie, stabilindu-și sediul la Arad. Unele documente de epocă sînt semnate de Marele Sfat al Națiunii Române, cel mai cuprinzător organism politic al românilor, format din reprezentanți ai P.N.R., P.S.D., sindicatelor, organizațiilor culturale, asociațiilor profesionale etc. Sub conducerea C.N.R.C. — „unicul for care reprezintă voința poporului român” — se creează consilii naționale locale și gărzi naționale, care preiau puterea în întreaga Transilvanie.

La 28 octombrie/10 noiembrie, C.N.R.C. se adresează Consiliului Național Maghiar, arătînd că, în numele „dreptului popoarelor la autodeterminare, precum și în interesul națiunii noastre și al minorităților cu care conviețuiește pe același teritoriu, în scopul păstrării ordinii publice, a securității averii și persoanelor trebuie să preluăm, încă de pe acum, întreaga putere de guvernare în teritoriile Ungariei și Transilvaniei locuite de români”.

În aceeași zi, *Adevărul*, organul de presă al socialistilor transilvăneni, publică articolul intitulat *Ce vrem?*, în care se arată că, date fiind condițiile create, „Consiliul Național Român este chemat acum a merge cu un pas mai departe și a declara în mod clar și lămurit că voim ca întreg poporul român din Ungaria, Transilvania și Banat să fie întrebat prin referendum, printr-o votare obștească, în ce cadre de stat voiește să trăiască în viitor... Aceasta s-o hotărască poporul întreg al acestor provincii prin votul său”.

O săptămîină mai tîrziu, la 5/18 noiembrie, în urma eșuării tratativelor dintre C.N.R.C. și o delegație a guvernului ungar, apare manifestul *Către popoarele lumii*, în care Marele Sfat al Națiunii Române își expune punctul său de vedere: „Ar trebui să ne luăm dreptul cu forța, dar oricît de hotărîți sîntem să jertfim viața pentru libertatea națională, în ziua cînd sărbătorim înfrîngerea civilizației asupra barbariei și așteptăm legiferarea interna-

țională, care va înlocui forța brutală prin dreptate și va înlătura pretutindeni urmărilor stăpînilor neomenești, națiunea română se abține de la mijloacele barbare la regularea raporturilor dintre popoare... Națiunea română din Ungaria și Transilvania nu doarește să stăpînească asupra altor neamuri. Lipsită cu desăvîrșire de orice clasă istorică stăpînitore, națiunea română prin ființa sa însăși este întruparea democrației celei mai desăvîrșite. Pe teritoriul său strămoșesc, națiunea română este gata a asigura fiecărui popor deplină libertate națională și organizarea sa în stat liber și independent o va întocmi pe temeiurile democrației, care va asigura tuturor indivizilor aflători pe teritoriul său egalitatea condițiilor de viață, unicul mijloc al desăvîrșirii omenești". Națiunea română, se arată în continuare, „este hotărîtă a-și înființa pe teritoriul locuit de dînsa statul său liber și independent. Anunțînd popoarelor lumii această voință și hotărîre a sa, națiunea română din Ungaria și Transilvania invocă pe seama sa sprijinul lumii civilizate și geniul libertății omenești declarînd sărbătorește că, din ceasul acesta, oricum ar decide puterile lumii, este hotărîtă a pieri mai bine, decît a suferi mai departe sclavia și atîrnarea".

Tradiția istorică a poporului român impune bunul obicei ca, înaintea adoptării unor decizii importante, marii conducători ai țării și oștirii, fruntașii luptelor sociale și naționale să cheme masele largi ale poporului spre a le consulta. Amintirea Cîmpenilor lui Horea, a Padeșului lui Tudor, a cîmpilor libertății de la 1848, a marilor întruniri din 1859 și 1877 stăruie în mintea celor chemați să dea consacrare actului istoric al desăvîrșirii unității naționale și statale a românilor. Acesta este suportul în baza căruia C.N.R.C. — mergînd ferm pe cale profund democratică — adoptă formula plebiscitară a consultării poporului, convocînd o mare adunare reprezentativă, aleasă prin sufragiul universal. Organizarea consiliilor și gărzilor naționale în orașele și satele transilvane, alegerea democratică a delegaților pentru adunarea națională și desfășurarea propriu-zisă a acestei adunări sînt tot atîtea elemente care subliniază faptul că desăvîrșirea unității naționale și statale la români a fost realizată printr-o soluție istorică originală.

În cetatea istorică a neamului

Cum arătăm, publicarea, la 7/20 noiembrie, a *Convocării* pentru Marea Adunare Națională de la Alba Iulia este împlinită cu mare entuziasm în toate ăzările transilvane. Peste tot se desfășoară o febrilă activitate de pre-

gătire. Împuterniciții ai C.N.R.C. îndrumă și supraveghează alegerea delegaților. Presa consacră numeroase articole marelui moment. „Această adunare — scrie *Libertatea* din Orăștie la 8/21 noiembrie — este chemată să hotărască asupra sorții neamului nostru și să exprime voința nestrămutată a națiunii române, care pretinde sus și tare *unirea națională*... Datori sîntem de a ne îngriji ca prin numărul participanților să dovedim lumii întregi că poporul român una este și că toți împreună pretindem sus și tare formarea statului național român unitar și puternic".

Cele zece zile în care se desfășoară pregătirile pentru adunarea de la Alba Iulia sînt cele mai entuziaste, mai înfrigurate, mai emoționante din istoria de pînă atunci a românilor din acest străvechi pămînt strămoșesc. Întregul popor român așteaptă cu emoție ultimul act al desăvîrșirii unității naționale — moment pe care tovarășii Nicolae Ceaușescu îl califică drept „cel mai important eveniment din istoria îndelungată a poporului român".

Alba Iulia, bătrîna cetate a gloriei românești — capitala unirii lui Mihai Viteazul, orașul sub a cărui pecete, vreme de multe veacuri, s-au scris nepieritoare pagini de istorie — este pregătită să găzduiască memorabilul eveniment. Începînd din 14/27 noiembrie, cu trenuri speciale, cu căruțe, călare sau pe jos, zeci de mii de oameni sosesc necontenți din toate colțurile Ardealului și Banatului. Peste tot, steagurile tricolore, iar în drum spre Alba Iulia, oamenii cîntă *Deșteaptă-te române! Pe-al nostru steag e scris unire, Hora Unirii*.

Descrînd atmosfera ce domnește în aceste zile, ziarul unguresc *Aradi Közlöny* publică, cu o zi înainte de adunare, o corespondență a trimisului său la Alba Iulia: „Trenurile speciale, pline pînă la refuz, ce sosesc din jumătate în jumătate de oră, varsă o lume imensă în Gara Alba Iulia. Sînt delegații români — țărani, preoți și intelectuali — ce vin să ia parte la Marea Adunare Națională a românilor din Ardeal".

Tot în ajun, conducătorii transilvăneni țin o ședință pentru definitivarea rezoluției ce urmează a fi supusă spre aprobare Marii Adunări Naționale.

A doua zi dimineața, *duminică, 18 noiembrie/1 decembrie 1918*, orașul este tîcșit de lume. Din cele 80 orașe și peste 5 000 sate transilvănene au sosit și continuă să sosească delegați. Grupuri-grupuri de oameni, îmbrăcați în costume naționale, urcă spre cetate, purtînd steaguri tricolore. Zăpada proaspătă, căzută peste noapte, se topește sub pașii celor peste 100 000 oameni veniți să participe la marele moment în care cei 1 228 delegați ai tuturor categoriilor sociale și grupurilor politice — socialiști, membri ai partidului național, ai sindicatelor, organizațiilor

culturale — vor consemna prin votul lor Unirea cea Mare. Drumul spre cetate este străjuit de moșii lui Avram Iancu, îmbrăcați în straie de un alb imaculat. Svs, în cetate, marea sală a Cazinei este decorată sărbătorește: fundalul este împodobit cu steagurile națiunilor de curind eliberate de sub tirania habsburgică, iar în mijloc, ceva mai sus, se află un portret cu impunătoare figură a lui Mihai Viteazul; sub el, portretele celor trei conducători și martiri ai marii răscoală țărănești din 1784-1785; Horea, Cloșca și Crișan. Se poate spune că în această zi, de 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia nu sînt prezenți doar cei 1 228 delegați și mulțimea celor peste 100 000 oameni ce așteaptă fremătătoare pe Cîmpul lui Horea din afara cetății, este prezentă însăși istoria neamului românesc cu toată galeria sa de eroi și luptători, este prezent întreg poporul român.

Este ora 10. Președintele C.N.R.C. deschide adunarea și-l recomandă ca președinte pe venerabilul tribun memorandist Gh. Pop de Băsești, în vîrstă de 80 ani. După alegerea organelor de lucru și verificarea „credențialelor” (împuternicirilor) celor 1 228 delegați, președintele Adunării o declară „constituantă și deschisă”. Vasile Goldiș prezintă apoi Rezoluția al cărei prim punct glăsuiește: „*Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunată prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918 decretază unirea acestor români și a tuturor teritoriilor locuite de dinșii cu România...*”

Rezoluția enunță apoi principiile fundamentale privind înfăptuirea unirii și proclamă deplină egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate, înfăptuirea „*unui regim democratic pe toate terenurile vieții publice*”, „*reforma agrară radicală*” și „*salută cu iubire și entuziasm libertatea națiunilor subjugate pînă aci în monarhia austro-ungară*”. Se exprimă dorința ca organizarea postbelică a lumii să asigure dreptatea și libertatea pentru toate popoarele și să elimine războiul ca mijloc de reglementare a raporturilor dintre state. Prin punctul 7 al rezoluției, „*Marea Adunare Națională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi români, care în acest război și-au vărsat singele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea și unitatea națiunii române*”.

Documentul este aprobat cu urale și aclamații ce pecetluiesc unirea „pentru toate vea-

curile” a tuturor fiilor națiunii române într-unul și același corp statal. Ia cuvîntul apoi un reprezentant al P.N.R., iar din partea social-democraților Iosif Jumanca, acesta fiind să exprime „în fața cinstitei adunări și a omenirii întregi” că muncitorii vor „*unirea tuturor românilor. Noi vrem — spune el — și sîntem gata a lupta cu toate mijloacele pentru înfăptuirea și apărarea Unirii...* Cînd aderăm la unire, nu o facem numai pentru că în interesul nostru există simțul acesta, ci și din convingerea fermă și conștiința clară că prin postulatele luate în rezoluția prezentată sînt cuprinse toate celelalte garanții pentru democratizarea României”.

Cînd președintele Adunării întreabă: „*primește Onorata Adunare rezoluțiunea propusă în întregimea ei?*”, Adunarea erumpe în aprobări unanime: «*Primim!*»... Apoi ședința se suspendă pentru a da posibilitate ca hotărârile adoptate să fie aduse la cunoștința zecilor de mii de oameni care așteaptă pe Cîmpul lui Horea.

Cînd crainicii aduc marea veste, din piepturile mulțimii se ridică cutremurătoare acordurile de-açum descătușatului imn patriotic *Pe-al nostru steag e scris unire!* Oratorii se perindă la tribunele special amenajate, explicînd mulțimii conținutul rezoluției. „A sosit, așadar, — cum scria ziarul socialiștilor transilvăneni, chiar în preziua marelui eveniment — plinirea vremii, înfăptuindu-se „ceea ce înainte cu 300 de ani [adică în timpul lui Mihai Viteazul] a fost zădărnicit prin ultiurile barbare ale unor tirani”. Se înfăptuia, cum spunea Nicolae Iorga, „o necesitate istorică ajunsă la recunoaștere”, fapt ce a trezit o imensă bucurie. „Poate că niciodată — scria Al. Vlahuță despre acele memorabile evenimente din ziua de 1 Decembrie 1918 — n-a încăput atîta fericire între hotarele țării ce s-a chemat cîndva „Dacia Felix””.

Privite la scara întregii noastre istorii, evenimentele de la 1 Decembrie 1918, ca orice operă înfăptuită prin voința unanimă a poporului, își prelungește ecourile pînă în zilele noastre, marile idealuri și năzuințe ale masei populare din perioada Unirii căpătînd deplină împlinire și desăvîrșire în anii socialismului. Anii noștri, anii Epocii Nicolae Ceaușescu, ai unității de neclintit a poporului în jurul partidului, a secretarului său general, anii celor mai luminoase înfăptuiri din întreaga istorie a poporului român, sînt cea mai ilustră împlinire a visului socialiștilor de la 1918 că România unită „trebuie să devină România socialistă de mîine”.

Cluj, 1919

POPORUL ROMÂN DIN ÎNTREAGA DACIE

ALEXANDRU LAPEDATU

organizarea învățămîntului istoric în Universitatea românească.

Opera istorică a lui Alexandru Lapedatu, bogată în titluri și erudită, acoperă o vastă problemă, esențială, prin substanța ei, pentru înțelegerea istoriei naționale. Monografiile despre Radu cel Frumos (1902), Vlad Vodă Călugăru (1903), studiile consacrate legăturilor dintre țările române în evul mediu, constituie adevărate modele ale genului, distingîndu-se prin spirit critic și conținutul ideilor încorporate. Activitățile istoricului i se asociază capitolul însemnat al manifestărilor sale politice, așezate, în anii Unirii, în serviciul națiunii. Participarea sa la Comitetul național al românilor emigranți și refugiaților din Austro-Ungaria și activitatea în cadrul delegației române la Conferința de pace de

la Paris, ca specialist al problemelor de istorie a Transilvaniei, l-au înscris în rîndul personalităților care au luptat pentru împlinirea idealului național.

La 6 noiembrie 1919, cînd s-a deschis cursul de istorie medie a românilor în cadrul Facultății de litere și filozofie a Universității Daciei Superioare din Cluj, Alexandru Lapedatu a prezentat, după tradiție, lecția de deschidere. Intitulată Nouă [noi] împrejurări de dezvoltare ale istoriei naționale, ea era consacrată prezentării noulor perspective deschise cercetării istorice românești prin înfăptuirea unirii Transilvaniei cu România la 1 Decembrie 1918.

Din textul prelegerii publicăm cîteva fragmente, ilustrative pentru concepția istorică a savantului, pentru modul în care Al. Lapedatu considera, în urmă cu 66 ani, că trebuie abordate problemele fundamentale ale istoriei românești, în condițiile noi ale realizării statului național unitar. Multe dintre ideile istoricului surprind prin profunzimea cunoașterii și prin viabilitatea lor în timp.

Titlul și precizările din paranteze drepte ne aparțin.

Pompiliu TEODOR

Prin tripla sa calitate de cercetător, profesor universitar și organizator al cercetării științifice, Alexandru Lapedatu (1876-1954), și-a stabilit un loc de prestigiu în istoriografia română. Format la școala exigenței critice, ilustrată de Dimitre Onciul, Nicolae Iorga și Ioan Bogdan, s-a dedicat cu precădere investigării istoriei evului mediu românesc și, sub anumite aspecte, istoriei moderne.

După înfăptuirea unității naționale în 1918, a devenit profesor de istoria românilor la Universitatea din Cluj, fiind titularul cursului de istorie medievală. Dimpreună cu Ioan Lupaș a cristalizat un amplu program de studiu, orientat spre cercetarea integrală a spațiului românesc. Ideea a exprimat-o în două din contribuțiile sale: Nouă împrejurări de dezvoltare a istoriei naționale (1919) și Istoriografia română ardeleană în legătură cu desfășurarea vieții politice a neamului românesc de peste Carpați (1923). Schișind un vast program de cercetare istorică în condițiile nou create de Unire, Alexandru Lapedatu a contribuit decisiv la înfăptuirea cadrului instituțional istoric prin întemeierea Institutului de istorie națională la Cluj și

...Conștiința unității naționale și a solidarității politice e caracteristica vieții românești de la începutul secolului prezent, — starea de spirit putem zice generală în care ne găsim războiul ce avea să rezolve grava problemă a naționalităților în Europa, prin distrugerea statelor politice, întemeiate prin cucerire și menținute prin deplina

pământ, după ce l-au purtat o viață întreagă în sufletul lor, toți bunii și marii fii ai neamului nostru.

În aceste nouă și fericite împrejurări ale vieții noastre naționale și politice se deschide așadar, aici, la Cluj, inițialul curs de istorie națională la românii din Dacia Superioară. Cît de departe sînt ele de acele, de acum trei pă-

dimpotrivă, că, grație cunoștinței acestui trecut, începuturile nu ni se mai tăgăduiesc, decît din interese de rivalitate politică, pămînturile răpite ni s-au redat și drepturile încălcate ni s-au recunoscut. Atunci, importanța rolului pe care românii l-au avut în istoria generală a popoarelor din sud-estul Europei abia era pusă în lumină de istoriografia indigenă; azi, acest rol ne este recunoscut, atît sub raport politico-militar, cît și sub raport social-cultural, chiar și de istoriografia străină. Atunci, studiul desfășurării istorice, unire, a întreg neamului românesc se impunea ca un postulat al viitoarei noastre unități politice; azi, acest studiu se impune ca o necesitate a însăși acestei unități, care, dintr-o problemă a viitorului, s-a prefăcut într-o realitate a prezentului. Atunci, în fine, libertatea cuvîntului și a scrisului era țărnută și censurată; azi, împotriva acestor două mari bunuri ale societăților înaintate, nu stă, cel puțin de pe această catedră, decît responsabilitatea conștiinței noastre științifice și morale.

Într-adevăr, cu cît s-a pătruns mai adînc în cunoașterea trecutului țărilor române, cu atît s-a văzut mai bine că viața lor politică a avut, în istoria Orientului european, o însemnătate cu mult mai mare decît se credea. Și anume: ca unele ce, singure în acest Orient, și-au putut păstra, *neîntrerupt*, de la întemeiere pînă azi, cu toate adversitățile prin care au trecut, organizațiile de stat; ca unele ce, de la sfîrșitul sec. XIV, de la sfîrșirea țaratelor bulgare și sîrbești, pînă la începutul sec. XVIII, la ridicarea puterii rusești sub Petru cel Mare, au fost cele mai importante state crestine în Orientul european, exceptînd, firește, Ungaria și Polonia, care, ca viață politică și, mai ales, ca orientare culturală, aparțin Europei

Universitatea din Cluj...

lor libertate de guvernare. Conștient de rolul pe care trebuie să-l îndeplinească în acest război, regatul român puse în cumpănă, în vederea realizării actualei ordine politice, însăși existența sa. Prin sacrificii și suferințe pe care puține dintre neamurile beligerante au mai fost în stare să le facă, poporul român din întreaga Dacie a răscum-părat apoi, în decursul acestui îndelung și extrem de greu război, completa sa libertate politică și unitate națională, realizînd astfel idealul pe care l-au coborît în

trare de secol! Atunci, însemnătatea istoriei naționale trebuia exaltată, chiar și pentru români, în cuvinte ca acele pe care Kogălniceanu le rostea în fața ascultătorilor săi din Iași, la 1843; azi, de mult această însemnătate zace în conștiințele și în sufletele tuturor românilor culți. Atunci, se putea afirma, cum am văzut, că din cauza necunoașterii trecutului nostru, începuturile ni s-au tăgăduit, pămîntul ni s-a sfîșiat și drepturile ni s-au încălcat; azi, *putem afirma,

centrale; ca unele ce, în fine, avind această importanță, au putut fi privite, mult timp, secole întregi de creștinii supuși efectiv dominațiunii otomane ca continuatoare ale tradițiilor culturale și chiar politice ale fostului Imperiu bizantin.

Pe lângă aceasta, chestiuni nouă și interesante se pun mereu în istoriografia română, făcînd ca trecutul nostru po-

și regiunile locuite atunci exclusiv de români, cel puțin jumătatea de sud a Transilvaniei¹. Numai pe măsură ce ungerii au luat efectiv în stăpînire întreagă această provincie, la sfîrșitul sec. XII, Țara Românească și-a restrîns, treptat, granițele între care o găsim în prima jumătate a secolului următor, înainte de năvălirea tătarilor, la teritoriile de dincolo de Carpați,

Ca și cu istoria politică, la fel stau lucrurile cu istoria culturală, de asemenea bine și amănunțit cunoscută. Căci și în acest domeniu, cu cît s-a pătruns mai adînc în cunoașterea lui, cu atît s-a văzut că, în ce privește îndeosebi manifestările literare și artistice, diferitele influențe culturale străine ce s-au succedat la poporul nostru

... și cîțiva dintre organizatorii și primii ei profesori, în 1919: în primul rînd (de la stînga la dreapta): dr. Gh. Marinescu, dr. V. Babeș, I. Teodorescu, S. Pușcariu, G. Longinescu, G. Țițeica, dr. Manicală, V. Părcan; în rîndul al doilea: O. Ghibu, I. Lupăș, I. Hațieganu, L. Mrazec, E. Hațieganu, D. Gusti, G. Bogdan-Duică, N. Drăganu, Al. Borza

litic să rămînă cel mai însemnat tărîm de studii spre care trebuie să se îndrepteze preocupările noastre și ale cercetătorilor viitori. Astfel bunăoară, ce să nu dau decît un exemplu dintr-atîtea, e afirmarea — pe cale de a trece din domeniul ipotezelor în acel al adevărilor — că istoria politică a țărilor române cuprinde, în începuturile sale, baza de drept istoric a noului stat român, chiar și pentru teritoriile sale de dincoace de munți. Căci extensiunea geografică și politică a Țării Românești, se afirmă și se susține, nu se oprea, la originile sale, la Carpați, ci cuprindea

transalpine, cum le-au numit înlocuitorii stăpînirii românești în Transilvania. Legitimitatea actuală stăpînirii române în aceste părți capătă prin aceasta și o bază de drept istoric, pe lângă aceea de drept etnic și politic, ceea ce trebuie pus în deplină evidență, pentru că în acest caz istoria Transilvaniei, din punct de vedere românesc, nu mai poate fi privită independent, ci în legătură organică, inițială, cu aceea a țărilor române.

¹ Vezi, în acest sens, contribuția istoricului P.P. Panaitescu la studierea legăturilor lui Mircea cel Bătrîn cu Transilvania în nr. 3/1984 al revistei noastre — *n.r.*

— slavo-bizantine la început, ungaro-polone mai apoi, neogrecești și modern-apusene la urmă — s-au transformat, sub înfrîurirea spiritului și sufletului românesc, așa fel că au produs forme noi, de o originalitate care dă un caracter cu totul distinct vechii noastre culturi, pe care chiar străinii înțelegători l-au recunoscut și l-au apreciat ca atare. De însemnătatea acestei culturi, specific românești, ca aport la istoria culturii în genere, și de valoarea ei, ca patrimoniu național, sînt pătrunși toți cunoscătorii.

ISTORIA ROMÂNIEI —

ARGUMENT PENTRU UNIRE

PETRE ȚURLEA

La afirmarea cauzei statului național unitar a contribuit, alături de alte personalități, și istoricul Nicolae Iorga. Relațiile sale binecunoscute cu lumea științifică internațională, puse, în acei ani de răscruce pentru destinul istoric al poporului român, în slujba idealurilor naționale, se regăsesc și în corespondența purtată cu alți istorici, diplomați, publiciști, străini sau români. Unele din scrisorile¹, din care am selectat o serie de fragmente, apar acum pentru prima oară în *Magazin istoric*.

Printre partenerii intensului dialog epistolar purtat în anii 1914-1918 de Nicolae Iorga, se număra și R.W. Seton-Watson, un fervent susținător al drepturilor popoarelor din centrul și sud-estul Europei². La 27 octombrie 1916, istoricul și publicistul britanic îl anunța pe N. Iorga despre apariția revistei *The New Europe*, solicitându-i, totodată, colaborarea pentru a prezenta realitățile românești:

„Am publicat acum primele două numere ale unei noi reviste de politică externă, cu titlul *The New Europe*. Principalele subiecte vor fi victoria finală și unitatea de vederi a aliaților. Dorim ca în paginile ei să-și găsească loc orice publicist aliat, al cărui ideal este reconstrucția Europei pe baza principiului naționalităților, ca garanție a unei păci durabile, luind, totodată, în considerare condițiile economice și geografice. Am

Nicolae Iorga

fi foarte fericiți dacă ați binevoi să deveniți unul dintre colaboratorii noștri. Căci ținem mult ca România să fie bine reprezentată în revista noastră. Dacă veți avea, din când în când, ceva de spus publicului nostru, fie sub formă de articol, fie de mici note, sper că-mi veți scrie.

La Universitatea din Londra, unde predau acum, am creat anul trecut un fel de institut de slavistică ce va începe să funcționeze, sperăm, imediat după război³ (pentru moment este de la sine înțeles că nu avem aproape deloc studenți). Am dori să facem același lucru și pentru studii românești și grecești moderne, care, din nefericire, au fost aproape complet ignorate aici. Dar nu e acum momentul potrivit să discutăm asemenea lucruri; azi vorbesc tunurile. Totuși, sperăm ca nu

peste multă vreme să vă convingem, pe d-voastră, ca și pe alți reprezentanți ai României, să ne ajutați în inaugurarea acestor studii⁴.

Răspunsul lui Nicolae Iorga, păstrat într-o copie făcută de soția sa, Ecaterina, a fost expediat la 19 decembrie 1916, cinci zile după ce, în Parlamentul român, istoricul rostise cuvintele lui Petru Rareș „vom fi iarăși ce am fost și mai mult decît atîta”. Deși la 23 noiembrie/6 decembrie 1916 armatele inamice au ocupat Bucureștiul, Nicolae Iorga nu-și pierduse încrederea în victoria finală, încredere ce răzbate și din rîndurile adresate istoricului englez:

„În aceste momente de atroce durere pentru noi, cînd eforturile noastre nu reușesc să împiedice iureșul german, furios și lacom de pradă și de răzbunare, cînd Capitala noastră este pierdută și cîmpia valahă copleșită de hoardele care jefuiesc totul, luînd femeilor ultimele rezerve de hrană pentru copii, mi-a fost reconfortant să primesc revista dv., care reamintește dreptul la viață al popoarelor și dreptatea care trebuie să domnească între membrii acestei familii umane, azi divizată de o ură atît de profundă.

Vă mulțumesc călduros pentru frumoasele pagini consacrate fraților noștri din Transilvania.

Țăranul și-a făcut datoria, și chiar mai mult decît datoria, dacă ținem seamă de condițiile în care a trăit pînă în prezent. Nu uitați să semnați superbul sacrificiu pe care l-a făcut

¹ Scrisorile — rămase în parte inedite — scrise în limbile română, franceză, italiană, engleză, se află la Biblioteca Academiei R.S.R., Secția manuscrise, Corespondența N. Iorga.

² *Magazin istoric*, nr. 7/1983.

³ Din 1920, Institutul s-a numit „School of Slavonic and East European Studies”, fiind încadrat la University of London. Vezi *Magazin istoric*, nr. 7/1983.

pentru o patrie pe care o ghi-cește instinctiv, fără să i-o fi semnalat nimeni prin vorbe sau scris.

El ne-a salvat onoarea și el ne va fi furiat viitorul.

Dumneavoastră, care ne cunoașteți cel mai bine în țările de limbă engleză, nu ne uitați! Spuneți sus și tare că nu am fost înfrinți: că doar mijloacele ne-au lipsit, că românul a fost același ca în trecut, că nu regretăm nimic din ce-am dat și că sperăm în ceea ce ni se cuvine.

Alăturat vă trimit un articol pentru frumoasa dv. revistă¹.

Correspondența a continuat, la sfârșitul războiului istoricilor englez exprimându-și bucuria pentru că idealul, în numele căruia luptase poporul român, fusese atins. Trimitea din Lon-

...baronul Fasciotti...

România, discurs despre care o scurtă știre în ziar spune că a fost distribuit trupelor¹ și trimis prin poștă în orașele din părțile neinvadate ale României.

Aș vrea să vă spun că în Franța cuvintele dv. au fost citite de multă lume și că au prins bine. Aproape toți ne dăm seama că a suferit România și că aceste nenorociri nu se datorează nicidecum lipsei de curaj sau de pricepere a armatei române.

Cuvintele dv., care emană o neîmămurită speranță, v-au câștigat o imensă simpatie și înțelegere în Franța, atât de departe de dumneavoastră.

Vă scriu aceste lucruri cu mare plăcere, amintindu-mi de anii îndelungați când v-am urmărit cercetările de istorie a secolului XIV și eminenta dv. operă despre Imperiul otoman, ceea ce m-a ajutat mai mult decât pot spune în lucrarea mea personală cu același subiect².

Prin cuvântul rostit sau scris — conferințe, discursuri parlamentare, articole în presă, lucrări științifice — marele cărturar ducea o adevărată campanie de răspindire, în cercurile largi ale opiniei publice internaționale, a ideilor ce stăteau

¹ În aceeași sedință a Parlamentului, în ziua cuvântului după N. Iorga, șeful guvernului, I.I.C. Brătianu, a făcut următoarea propunere: „D-lor deputați, sint convins că sint expresia voinței d-voastre, sint convins totodată că sint expresia unui adevărat interes național, cerându-vă ca cuvintele pe care le-a pronunțat d. Iorga să fie publicate în toate comunele urbane și rurale și răspindite la toți ostașii, care vor găsi acolo, în forma cea mai alocută, ceea ce trebuie să fie înscuțirea noastră a tuturor în aceste momente”. Cei prezenți au aprobat propunerea prin aplauze, (Dezbaterile Adunării Deputaților, nr. 6, din 11 februarie 1917, p. 39).

la baza aspirațiilor maselor populare. Scrisorile primite de la diplomații străini acreditați în România dovedesc că eforturile lui Nicolae Iorga nu rămăneau fără ecou. În 1917, ministrul Italiei în România, baronul Fasciotti, după ce îi citise una din lucrări îi exprima istoricului gândurile sale: „Permiteți-mi ca acum, înainte de a mă apuca să citesc cealaltă lucrare asupra Drepturilor naționale și politice ale românilor...”, să vă urez ca, mai devreme sau mai târziu, să dedicați multilaterală dv. activitate spre a populariza, între străinii care sînt prietenii României, viața românească de-a lungul secolelor, îndeplinind astfel, pentru frumoasa dv. patrie, o operă asemănătoare celei pe care Molmenti³ al nostru a închinat-o Veneției.

...contele de Saint-Aulaire

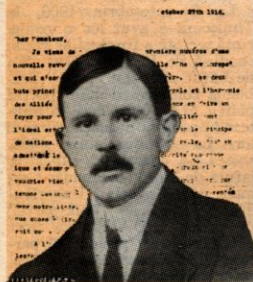
Ar fi o sarcină demnă de dv. să fixați în scris, pină ce urmele nu s-au șters și amintirile sînt încă vii, o oglindă fidelă a acelor principate dunărene ale trecutului, care prin statul român au pregătit înfăptuirea României mari de mine⁴.

În această ultimă frază, baronul Fasciotti se referea la unirea Moldovei cu Țara Românească, actul istoric de la 1859 ce avea să se desăvîrșească în 1918, prin alăturarea Transilvaniei la patria mamă.

La 7 aprilie 1917, un secretar al Legației Statelor Unite la Iași îi scria lui Nicolae Iorga: „Am citit cu mare plăcere

(Continuare în p. 27)

³ Pompeo Molmenti, istoric italian. A scris, printre altele, lucrarea, în trei volume, intitulată *La Storia di Venezia nella vita privata*. Vezi și Magazin istoric, nr. 4/1977.

...în corespondență cu R.W. Seton-Watson...

dra, lui N. Iorga, „cele mai bune urări... pentru viitorul României unite și eliberate, după atâtea suferințe”.

O emoționantă scrisoare a primit Nicolae Iorga, la 21 februarie 1917, de la istoricul american Herbert Adam Gibbons, aflat la Paris în timpul primului război mondial. Referindu-se la discursul rostit de Iorga în Parlament, despre care am amintit mai sus, autorul scrisorii îi exprima simțămintele de prietenie față de țara noastră și, în același timp, aprecierea pentru consecvența cu care savantul român susținea interesele patriei:

„Am citit, de curînd, cu deosebit interes, remarcabilul dv. discurs ținut la 14 decembrie în Camera deputaților din

Nr. 1
 Anul I
 București, 20 Aprilie (12 Mai) 1970
 Lăpșă 2 x 1, 20 Aprilie (12 Mai) 1970
DRAPELUL
 ORGAN NAȚIONAL-POLITIC
 Redacția: 10, Piața Republicii, București
 Distribuție: 10, Piața Republicii, București
 Abonamente: 10, Piața Republicii, București
 Preț: 10, Piața Republicii, București
 Redacția: 10, Piața Republicii, București
 Distribuție: 10, Piața Republicii, București
 Abonamente: 10, Piața Republicii, București
 Preț: 10, Piața Republicii, București

UNIȚI ÎN LUPTA PENTRU DREPTATE ȘI LIBERTATE NAȚIONALĂ

Prof. univ. dr. WILLIAM MARIN

În lupta împotriva oprimării naționale și sociale din Imperiul austro-ungar, s-au găsit alături români, șvabi, sârbi, sloveni, celelalte popoare asuprite din monarhia dualistă.

La sfârșitul sec. XIX țărâ-nimea și intelectualitatea șvabească din Banat au început să opună o rezistență crescândă tendințelor oficiale de maghiarizare. Treptat această rezistență s-a transformat într-o mișcare politică. Ziarul *Deutsches Tageblatt für Ungarn*, care apărea la Timișoara, a devenit din 1901 organul de presă al mișcării politice șvăbești. În septembrie 1901, această mișcare s-a prezentat la alegeri cu candidații proprii. Discursurile candidatului șvab Edmund Steinacker, ținute la întrunirile electorale de la Comloșul Mare, Grabați, Teremia Mare și în alte comune au avut un puternic răsunet printre țărani, după cum remarcă publicația amintită în numerele din 28 septembrie și 1 octombrie 1901. Datorită presiunilor exercitate de autoritățile austro-ungare, Steinacker n-a fost ales, „victoria” revenind candidatului guvernamental. În schimb, un alt candidat șvab, dr. Adolf Lend, care în timpul campaniei sale electorale se declarase și el pentru apărarea fermă a intereselor tuturor naționalităților, a fost ales cu 1158 voturi. Acest succes al candidatului șvab a fost posibil și prin faptul că pentru el votaseră 600 țărani români din comunele Ficătari, Lucareți și Topolovăț.

În timpul campaniei electorale din 1901, *Deutsches Tageblatt für Ungarn* a combătut cu vigoare acțiunile prelatului catolic Franz Blaskovits, care sprijinea politica guvernamentală de maghiarizare a șvabilor. Autoritățile maghiare au luat măsuri represive împotriva ziarului. La 27 mai 1902, redactorul publicației, Alwin Cramer, a fost condamnat de tribunalul din Timișoara, iar la 11 septembrie 1902 a fost expulzat din oraș. Datorită prigoanei, ziarul a fost nevoit să-și înceteze apariția la finele anului 1903.

La începutul lui 1904, la Timișoara a apărut o nouă publicație a șvabilor, săptămânalul *Deutschungarischer Volksfreund*. În fruntea noii publicații era scriitorul și gazetarul Viktor Orendi-Hommenau, adept hotărât al cooperării politice a șvabilor cu Partidul Național Român (P.N.R.)¹ colaborare pentru care milita în paginile săptămânalului pe care-l edita.

În campania electorală din 1906, șvabii au sprijinit, astfel, candidații români în circumscripțiile din Bocșa-Montană, Moravița și Radna, iar românii au susținut candidatura lui Viktor Orendi-Hommenau în circumscripția Lovrin. Ca urmare a cooperării politice a tuturor naționalităților asuprite din Ungaria, în scrutinul din 28 aprilie 1906, au putut fi aleși în Parlamentul de la Budapesta 14 deputați

români, 13 sași, 8 slovaci și 4 sârbi.

La 7 octombrie 1906, la Timișoara a avut loc o conferință secretă a fruntașilor șvabi, condusă de E. Steinacker. S-a dezbătut cu acest prilej problema constituirii unui partid politic al șvabilor, care să militeze împotriva deznaționalizării lor. La 30 decembrie 1906, acesta s-a constituit, sub titulatura de Partidul Popular German din Ungaria (*Ungarländische Deutsche Volkspartei*, pe scurt U.D.V.P.). A fost adoptat atunci programul partidului, luându-se hotărârea ca, peste cîteva luni, întemeierea sa să fie făcută cunoscută cu ocazia unor întruniri publice.

La 10 martie 1907, s-au convocat adunări publice la Biled, în Banat, și la Bălcaciu, în Transilvania. Tuturor ziarelor mai importante din Ungaria li s-au trimis exemplare ale programului U.D.V.P. Deși autoritățile ungare au interzis adunările, delegații s-au întrunit în grupuri mai mici, au dezbătut programul și au ales conducerea partidului. Președinte a fost desemnat dr. Ludwig Kremling, iar locțiitor țăranul bănățean Johann Röser. Ziarul român *Drapelul*, din Lugoj, din 19 martie 1907, saluta înființarea noului partid: „Programul acestui nou partid național e aproape identic cu programele celorlalte partide naționale: român, slovac, sârb. E caracteristic că înființarea acestui nou partid național nu e pe

¹ Magazin istoric, nr. 6/1978.

placul șoviniștilor. *Noi saluăm cu bucurie deșteptarea poporului german... și sperăm că noul partid nu se va opri la calea jumătate ci va da înainte pentru salvarea națională a popoarelor...* [subl. ns.].¹ La rândul său, deputatul român Alexandru Vaida I-a interpelat, în Parlamentul de la Budapesta, pe ministrul de interne maghiar, contele Andrássy Gyula, cu privire la interdicerea adunărilor șvăbești din 10 martie, prezentând, totodată, un proiect elaborat de U.D.V.P.

Acțiuni comune ale Partidului Național Român și ale U.D.V.P. au avut loc în toamna anului 1908 împotriva proiectului noii legi electorale elaborate de contele Andrássy Gyula. La o întrunire care s-a desfășurat la Cărpiniș (în Banat) au luat cuvântul din partea Partidului Național Român — Coriolan Brediceanu; din partea U.D.V.P. — Ludwig Kremling și Viktor Orendi-Hommenau; iar din partea Partidului Social-Democrat din Ungaria — Eduard Baron și Josef Christ. Tot în cursul anului 1908, a văzut lumina tiparului romanul *Amurgul idoloilor*, în care autorul, scriitorul bănățean șvab Adam Müller-Guttenbrunn, demonstrează compatrioților săi, prin mijloace literare, necesitatea luptei comune a românilor și șvabilor împotriva politicii guvernamentale de maghiarizare. În preajma alegerilor parlamentare din anul 1910, au avut loc mai multe consfătuiri între reprezentanții Partidului Național Român și ai U.D.V.P. La sfârșitul lui februarie 1910, s-au întâlnit Iuliu Maniu și Edmund Steinacker, stabilindu-se aspectele concrete ale cooperării politice dintre români și șvabi.

Conferința națională a Partidului Național Român de la Sibiu (23 martie-5 aprilie 1910) a hotărât, pe baza votului celor 260 delegați, strînsa solidaritate cu toate organizațiile politice ale naționalităților asprite din Ungaria, care luptau pentru democratizarea vieții politice. Într-un apel adresat alegătorilor din circumscripția electorală Moravița și publicat în

Drăapelul din 30 aprilie 1910, candidatul Partidului Național Român, dr. Caius Brediceanu, scria: „Noi vrem frăție între popoarele acestei țări, frăție pe care o cer mintea și inima curată și dreaptă, frăție care este postulatul oricărui partid care își are rădăcinile în sinul poporului. Frăția aceasta însă aduce cu sine și egala îndreptățire a fiecărui popor”. Sub titlul *Acord între germani și români*, același număr al ziarului arată că, pe baza înțelegerii convenite, în circumscripțiile electorale Becicherecul Mic și Lovrin, Partidul Național Român renunțase să pună candidații proprii, sprijinind acolo pe candidații U.D.V.P.; la rândul său, aceasta din urmă nu și desemnase candidatul în circumscripția Moravița, sprijinindu-l pe cel al Partidului Național Român.

La 10 aprilie 1910, cele două formațiuni politice, cărora li s-a alăturat și Partidul Național Sîrbesc, au convocat o adunare publică comună la Becicherecul Mic. În alte întruniri care s-au ținut la 16 aprilie 1910, la Igrîș, Pesac și Saravale, românii au sprijinit, potrivit înțelegerii convenite, candidatura omului politic șvab dr. Ludwig Kremling. La adunarea care a avut loc la 24 aprilie 1910 la Beregsău, reprezentanții P.N.R. au cerut țăranilor participanți să sprijine candidatura lui Johann Röser, vicepreședintele U.D.V.P.; tot în favoarea acestuia au vorbit și reprezentanții românilor la întrunirea ținută la Sînicolaul Român.

Referindu-se la desfășurarea campaniei electorale, dr. Caius Brediceanu relatea, la 14 iunie 1910, tot în *Drăapelul*: „Am solicitat ajutorul fraților nemți și sîrbi... Reinhold Heegn, Georgevici, dr. Singer, frații Scherter și Heuser, redactorul Franz Wettel și frații Adler mi-au dat tot sprijinul posibil”.

Despre această rodnică cooperare politică a diferitelor naționalități, dr. Valeriu Braniște, cunoscut fruntaș al Partidului Național Român, relatea la 18 iunie 1910, în *Drăapelul*: „Nemții din Chiroi, crașovenii, apoi ma-

ghiarii din Fizeș și Izgar m-au primit cu brațele deschise. Nemții din Chiroi, firi liniștite și cumpătate, așa s-au aprins după adunarea ce am ținut-o la ei în sat, încît — ce nu s-a mai pomenit la ei — m-au petrecut în trăsuri pînă la Fizeș. A fost emoționant cu cită căldură au aclamat ungurii din Fizeș, cînd le-am desfășurat în limba maghiară programul Partidului Național Român. (Au și votat cu mine!)”.

Datorită însă presiunilor brutale exercitate de jandarmii maghiari și a corupției practice de candidații guvernamentali, care acordau sume importante pentru fiecare vot exprimat în favoarea lor, nici un candidat U.D.V.P. nu a putut fi ales. În comunele românești, autoritățile amenințau cu amenzi de la 50 pînă la 100 coroane pe acei care nu vor vota în favoarea candidaților guvernamentali. Țăranii români care au vrut totuși să voteze pentru candidații șvabi au fost împiedicați de jandarmi. O înfringere similară au suferit și candidații Partidului Național Român. Liga culturală a publicat un amplu material documentar asupra ilegalităților comise de către autoritățile dualiste în timpul alegerilor din 1910.

În anii 1911-1914 au continuat să se întărească atît Partidul Național Român cît și U.D.V.P. Dintr-un document din 1912 rezultă că U.D.V.P. avea, în acel moment, 60 organizații locale, cu aproximativ 10 000 membri. Deputatul sas Rudolf Brandsch, care reprezenta în Parlamentul maghiar și pe șvabi, a dat un sprijin important U.D.V.P.-ului, colaborînd strîns și cu deputații români. Împreună cu Viktor Orendi-Hommenau, Brandsch a avut un rol politic important în anul 1919, cînd atît sașii transilvăneni¹ cît și șvabii bănățeni au sprijinit hotărîrea istorică a Marii Adunări Naționale a românilor de la Alba Iulia, de la 1 Decembrie 1918, care a consfințit unirea definitivă a Transilvaniei și a Banatului cu România.

¹ Magazin istoric, nr. 12/1977.

The Cleveland Plain Dealer:

„SPLENDIDĂ MANIFESTARE A ROMÂNILOR”

DION MOLDOVAN

Printre numeroasele publicații editate de românii din Statele Unite ale Americii, care, în anii 1914-1918, au desfășurat o stăruitoare activitate în sprințul realizării unității naționale a tuturor românilor, s-a aflat și ziarul Românul, condus de juristul Dion Moldovan. În multe articole, reportaje și informații, publicația îndemna populația românească din Transilvania la rezistență activă față de politica de deznaționalizare promovată de regimul dualist. Număr de număr, ziarul adresa, de asemenea, apeluri vibrante la unirea tuturor popoarelor subjugate de monarhia austro-ungară, pentru ca prin lupta comună să grăbească destrămarea acesteia.

După intrarea S.U.A. în război, entuziasmul populației românești aflată în emigrație (aproape 180 000 oameni, în majoritate covârșitoare români transilvăneni plecați pentru a scăpa de opresiunea națională și socială la care erau supuși în patria lor de origine) a crescut con-

siderabil. În câteva zile, 5 000 români americani s-au înrolat în armata americană și au plecat în Franța să lupte pentru cauza națiunii române. Până la sfârșitul anului 1917, alți 17 000 români americani s-au prezentat voluntari pentru front. Prin intermediul ziarelor Românul, America, România, Tribuna, Transilvania au fost trimise pe frontul românesc haine și alimente în valoare de 100 000 dolari.

În cele ce urmează, prezentăm câteva pagini dintr-un carnet de însemnări (aflat în prezent în fondurile Muzeului Militar Central) ce aparținut avocatului Dion Moldovan — director al ziarului Românul, pagini care relevă activitatea desfășurată de românii din America în sprințul unirii. Pentru ușurarea lecturii nu am marcat întreruperile în text. Titlul aparține redacției.

Valeriu AVRAM

În iulie 1914 se dezlănțuise furtuna mondială și noi, românii, am socotit că a sosit ceasul „acum ori niciodată”, în urma căruia ne vom întoarce la vetrele noastre în România mare. Tirajul ziarului [Ro-

mânul] a crescut mult, apărind de trei ori pe săptămână.

Întia adunare locală [a fost] cea din Louisville-Kentucky, în care românii au declarat sus și tare că nu vor urma chemarea sub steag de către consulatele austro-ungare, ci

din contră se vor înrola sub tricolorul român.

Mă adresasem guvernului [Statelor Unite] pentru a începe organizarea unei legiuni a românilor, gata să stea la dispoziția României (Adresa din 20 iunie 1915, nr. 763.72. 11/2241). Mi s-a pus în vedere

În imagine: manifestație în sprințul unirii Transilvaniei cu România.

declarațiunea de neutralitate a S.U.A. și astfel am fost silit să rămân numai la propagandă. De data aceasta am avut un rezultat, că la Washington s-a înregistrat oficial că românii sînt gata în orice moment să pregătească prohodul monarhiei austro-ungare, de care nu-i lega nici un sentiment.

La 29 august 1916, edițiile de dimineață a[le] ziarelor din Cleveland ne anunță că telegramele mai recente vesteau intrarea în război de partea Aliatilor a scumpei noastre Românie. A intrat armata română pentru mintuirea noas-

engleză] cu elogiul la adresa românilor și a presei românești. În iulie 1917 a sosit în America o misiune diplomatică sub conducerea dr. Vasile Lucaciu, idolul nostru național. Delegația română urma să fie primită la Washington cu toate onorurile cuvenite; steagul României era deja arborat pe Capitoliul din Washington.

Am aranjat o mare adunare în Gray's Armory din Cleveland, la care am invitat pe toți aceia care știau cine este Vasile Lucaciu și idealul servit de el. Orașul nu mai era destul de mare pentru a cuprinde pe străzile de acolo lumea românească. Cu mic,

L. Davis — primarul orașului Cleveland.

După prezentările de rigoare și salutarea misiunii, după ce muzica a cîntat imnul american și imnul regal român, am expus în românește publicului însemnătatea adunării și în englezește oaspeților distinși care ne-au onorat cu prezența le-am expus despre dreptatea cauzei noastre naționale. A luat cuvîntul domnul M.T. Herrick care s-a arătat în deplină înțelegere a durerilor mistuitoare de veacuri ale românilor. A jurat în fața publicului că, dacă cauza românească, în ciuda dreptății, are nevoie de susținător, el este

1917: grup de voluntari români înrolați în armata Statelor Unite

tră în hora morții, pentru idealul visat — România mare.

Am înființat „Asociațiunea națională română americană pentru ajutor de război”. Ne-am îngrijit ca activitatea noastră să aibă răsunet și în opinia publică americană, că românii cunosc un singur ideal: desființarea monarhiei austro-ungare și mai ales alipirea [Transilvaniei] la România. Am pus la dispoziția „Crucii roșii americane” suma strînsă în grabă de 28 000 de dolari pentru medicamentele necesare armatei române.

În ziua de 30 martie 1917, a apărut în coloanele ziarului *Românul* un articol intitulat *Manifest către frații români*, în care am chemat pe toți bărbății să stea gata pentru a lua parte la cîntea de a intra sub steagul american și pentru a face orice jertfă ce s-ar cere. Manifestul a fost publicat și tradus de toate ziarele englezești [de limbă

cu mare, femei și copii, bătrîni în costume naționale, cu muzici și fanfare, veneau, se revărsau valuri de oameni. Ne așteptam la vreo 3 000 de oameni, cînd colo erau cel puțin 12 000 de participanți, nenumărate drapelul tricolore și multe flori. Convoitul era pe o lungime de 2 km.

Reprezentanții presei americane priveau ca treziți din somn. Cu o zi înainte, ziarul *The Cleveland Plain Dealer*, probat prieten al cauzei românești, ne-a dat înția pagină cu fotografii, vestind în lumea mare „splendida manifestare a românilor”.

Comitetul aranjator s-a așezat pe scenă în așteptarea oaspeților oficiali americani; la un semn scurt, un soldat român din armata americană a prezentat steagul american, și un muncitor român steagul românesc pe mijlocul scenei. Au sosit domnii Myron T. Herrick — deputat și Harry

unul care își face cinste de a fi dintre ei și îi va ajuta la dezrobirea ținuturilor asuprite.

A luat [apoi] cuvîntul domnul Harry L. Davis, primarul orașului care ne cunoștea și care era prieten sincer al cauzei noastre. La sfîrșit, a strîns mîna d-rului Lucaciu. Vădit mișcat, Vasile Lucaciu, fiind întru chiparea ideii unității naționale, al cărei exponent a fost întreaga viață, a spus ceea ce avea de spus, precum numai el, temutul orator încă chiar și în parlamentul maghiar, le știa a spune. Curgeau mărgelele de cuvinte precum numai [din] gura de aur a lui Vasile Lucaciu ne era dat să auzim.

S-a trimis telegramă președintelui [S.U.A.] Wilson și Parlamentului [Congresului] semnate de către Vasile Lucaciu și de dr. Dion Moldovan, secretar al biroului executiv al adunării demonstrative.

SUB STEAGUL TRICOLOR

În urma investigațiilor întreprinse în colecțiile Arhivelor centrale ale statului din Roma, Arhivei istorice și diplomatice a Ministerului de externe al Italiei, Arhivei Statului Major al armatei italiene, am depistat noi mărturii documentare, *inedite*¹, privind activitatea voluntarilor români în Italia în anii primului război. Ele oglindesc, de asemenea, modul în care erau privite și sprijinite de autoritățile italiene acțiunile românilor.

Astfel, la 9 martie 1918, ministrul de externe G.S. Sonnino îl scria primului-ministru V.E. Orlando, o scrisoare care a fost trimisă și Comandamentului suprem al armatei: „Comitetul transilvănean ne-a propus organizarea trupelor românești destinate să participe la luptele de pe frontul italian. Acestea trebuie să fie recrutate din rândurile prizonierilor de război austro-ungari aparținând acestei națiuni și care se află în Italia. Noi credem că este în interesul puterilor aliate să dăm curs acestei cereri... Soarta face ca, chiar și după încheierea păcii de către România, drapelul ei să fie purtat printre armatele Antantei... Italia este dispusă să încurajeze sub toate aspectele acțiunile prizonierilor austro-ungari de naționalitate română...”

În mai 1918, primul ministru Orlando îl scria lui S. Minulescu, mărturisindu-și înțelegerea și sprijinul pentru lupta românilor: „Nobilele aspirații spre independență națională ale poporului român au trezit cel mai profund ecou în sufletul meu de italian, deoarece și neamul meu a cunoscut dureri similare. Sentimentul de simpatie este cu atât mai puternic, cu cât fraternitatea noastră este mai apropiată. În ceea ce mă privește, voi fi fericit să vă pot

ajuta”. La 23 iunie, într-o altă scrisoare adresată unui om politic italian, Orlando mărturisea: „organizarea trupelor recrutate din prizonierii români constituie una dintre preocupările mele”.

La rîndul său, profesorul Ștefan Novo îl informa pe Sonnino despre constituirea unui detașament de voluntari români: „Între 21-28 iunie 1918, în localitatea Cavarzere, pe proprietatea domnului Domenico Cosvari, s-a desfășurat o grandioasă și simplă ceremonie, de o importanță covârșitoare. Colonelul comandant al zonei, cavalerul Santini, s-a prezentat încadrat de prizonieri de război aparținând națiunii române carturuiți aici. După scurte, vibrante și patriotice cuvinte s-a format nucleul voluntarilor români în Italia pentru a lupta alături de armata noastră împotriva dușmanului comun și etern, sub steagul roșu, galben și albastru, simbolul sacru al patriei lor îndepărtate”.

La 28 august 1918, ostașii români din armata austro-ungară, căzuți prizonieri la italieni și care la acea dată se aflau la Cittaducale, se adresa lui Sonnino, afirmându-și dorința de-a lupta pentru dezrobirea țării: „Profităm de această ocazie pentru a reaminti excelenței voastre în modul cel mai respectuos, profund și dureros nelinește cu care așteptăm de altă timp momentul sfînt în care, cu arma în mîină, să putem demonstra lumii întregi, așa cum o făceau înaintașii noștri, ferma noastră voință de a fi eliberați de sub umilitorul și greul jug al dominației străine”.

Alte documente, din noiembrie 1918, sînt relevante pen-

tru faptele de vitejie săvîrșite de voluntarii români pe frontul din Italia. Astfel, la 23 noiembrie 1918, general-maior Cavaglia conferea „Crucea Meritul de Război”, sergentului C. Lupoie, caporalului Gh. Haruța, soldaților I. Băioș, P. Crișan, I. Mitea, consemnînd în raportul său: „În toate acțiunile la care au participat, au făcut dovada unui curaj de săvîrșit, a unei îndrăzneții deosebite, reușind să fie tuturor un exemplu de virtute militară și spirit de disciplină”.

Într-un alt raport al aceleiași general sînt menționați 23 ostași români, decorați pentru bravura lor în luptele de pe valea râului Piave din octombrie-noiembrie 1918. Între ei, și soldatul Nicolae Gavrilă care, consemna generalul Cavaglia, „s-a înrolat în armata care lupta contra agresorilor patriei sale, dînd dovada unui patriotism și curaj demne de toată lauda”.

La 27 februarie 1919, ministrul de război italian consemna într-un raport către primul-ministru că „detașamentele legiunii de voluntari români au luat parte la luptele purtate pe frontul nostru evidențiindu-se în mod deosebit”. În cursul anului 1919 toate efectivele de voluntari români aflate în Italia au fost transferate în România. Dintr-o situație întocmită de autoritățile italiene, rezultă că legiunea română avusese următoarea componență: 1 colonel, 5 maiori, 32 căpitani, 97 locotenenți, 294 sublocotenenți, 96 aspiranți și 36 712 gradați și trupă, în total 37 237 luptători care, deși departe de țara lor, și-au oferit viațile pentru cauza libertății și păcii popoarelor, pentru idealurile înalte ale unității și independenței naționale.

Dr. Dumitru ZAHARIA

¹ Unele dintre ele au apărut și în vol. II al lucrării 1918 la români, București, 1983.

Prima parte a acestui articol, publicată în numărul trecut al revistei, făcea o scurtă trecere în revistă a originilor și vechimii familiei Negri, evocînd, în limitele spațiului disponibil, faptele celor mai reprezentativi dintre membrii acestei vechi familii românești.

NEGRI (II)

Prof. univ. EMIL BOLDAN

Tinărul cu „înțeleapta judecată”

Costache, cel de-al doilea copil al lui Petruche Negrea și al Smarandei, a fost acela care a schimbat numele familiei din Negrea în Negri. S-a născut în martie 1812, în „casele Luca” din Iași. Studiile și le-a început în casa părintească și le-a continuat la școala Mitropoliei din Chișinău, pentru că în 1828 să-l aflăm la Odessa, urmînd cursurile unui pension ținut de francezul Répet. În 1831, chemat de Conachi să asiste la înmormîntarea mamei sale, Negri nu s-a mai întors la Odessa, rămînînd la Iași, unde, curînd, s-a făcut împărțirea averii între cei cinci copii. Lui Costache i-au revenit Mînjina, moșia aflată în partea de apus a ținutului Covurlui, cam la 50 km de Galați și cîte un rînd de case cu întinse pămînturi înconjurătoare la Galați și Birlad.

Tinăr — abia trecuse de 19 ani — Costache a rămas, se pare, la Iași, în casele tatălui său vitreg, Conachi, unde își dădea adresa pentru corespondență și peste ani de zile. Propunerea poetului de a-l înfia, cu promisiunea de a deveni, alături de sora sa după mamă, Cocuța, moștenitorul întregii sale averi, Negri a respins-o cu demnitate. În 1836, cînd publicistul și profesorul francez filo-român Saint-Marc Girardin (1801-1873) a vizitat Iași, în saloanele lui Toderiță Balș, cămașul de mai apoi, i-a fost prezentat și tinărul de 24 ani Costache Negri, care i-a lăsat o bună impresie. Tinărul l-a uimit prin „înțeleapta lui judecată” și ascuțimea observațiilor asupra situației politice și sociale din Moldova, manifestîndu-și indignarea față de politica reacționară a unei bune părți din boierimea moldovenească, în frunte cu noul domn, Mihail Sturdza (1834-1849).

Nu mult după aceea, Costache Negri a plecat în Italia,

să-și completeze studiile. Nu și-a putut duce la capăt proiectele inițiale, dar așa cum sublinia George Călinescu, în monumentală sa *Istoria literaturii române*, „călătoriile împliniră studiile”. Într-adevăr, a călătorit mult, în Italia, Franța, Anglia, Austria, Ungaria și a poposit în cîteva rînduri la București. D. Bolintineanu ne informează că în timpul șederii sale în Italia, Negri a luat „parte în mai multe conspirații cu societățile carbonarilor pentru libertatea Italiei și a patriei sale”.

În anii aceia, Parisul era însă locul de întîlnire a tineretului revoluționar din numeroase țări. Aici s-au reunit și mulți români, munteni și moldoveni: V. Alecsandri, Al. Ioan Cuza, N. Docan, Panait Radu, Ion Ghica, N. Cantacuzino-Pașcanu, Iancu Filipescu-Vulpache ș.a. Tineri ale căror „legături de amicitie” deveniseră „din ce în ce mai strîne și patriotice”, cum ne informează Ion Ghica. Se întîlneau, discutau politică și literatură, puneau țara și Europa la cale.

Aici Negri l-a cunoscut pe Alecsandri și, deși diferența de vîrstă era destul de mare — între ei s-a legat o caldă prietenie. În corespondența cu surorile sale Negri le scria pe larg și cu entuziasm despre noul său prieten. Îi va fi povestit mult acestuia despre cele patru surori ale sale, toate, ca și mama lor, de o mare frumusețe și, poate, încă pe atunci tânărul poet va fi nutrit dorința să le cunoască.

În vara lui 1839, cînd Alecsandri și prietenul său, N. Docan se pregăteau să se întoarcă din Franța, au primit propunerea lui Negri de a vizita mai întîi Italia. Aici Negri le-a fost călăuză și le-a făcut cunoștință cu frumoasa „buchetieră” (florăreasă) de la Florența, „îndrăgostită de Negri”, cum nota mai tîrziu poetul. Au vizitat mai multe orașe (Roma, Livorno, Florența, Bologna, Padova, Veneția) Negri introducîndu-i în cercul cunoștințelor sale.

Curînd după plecarea celor doi prieteni, Negri a pornit și el spre țară; în drum spre Moldova, s-a oprit mai întîi la București, unde se va fi înîlnit cu unii dintre prietenii săi munteni. În august 1841, întorcîndu-se din străinătate, va repeta vizita la București, de astă dată fiind însoțit și de surorile sale Zulnia și Catinca; s-a oprit în capitala munteană spre a-l înîlni pe prietenul său Ion Ghica, înapoiat între timp și el de la studii.

Revenit la „vatra părintescă”, a asistat o vreme la amintite „cursuri libere” de la Academia Mihăileană, aducînd și pe surorile sale Catinca și Elena și pe prietena acesteia din urmă, publicista de origine belgiană, „frumoasa și grațioasă” Emmeline Raymond, toate — cum spunea Ion Ghica — înflăcărate susținătoare „în societate” ale propagandei pe care „tinerii deveniți sîmburele împrejurul căruia se grupau ideile viitorului” o făceau „în favoarea ideilor liberale”. A întreținut strîns legături cu cercul liberal-democrat din jurul lui M. Kogălniceanu și a stabilit strîns relații de prietenie cu muntenii Ion Ghica și Nicolae Bălcescu. De altfel, el și sora sa Elena au jucat un rol im-

portant în cimentarea multipelor legături dintre tinerii patrioți și revoluționarii din cele două țări românești, care, începînd cu anul 1844, s-au reunit adesea la moșia lui Costache Negri de la Minjina. La aceste înîlniri, pe lingă amfitrion și surorile sale, au participat V. Alecsandri, Alecu Russo, M. Kogălniceanu, Alecu Donici, C. Rolla, Ion Ionescu de la Brad, muntenii Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, D. Bolintineanu și mulți alții, care au acceptat „cu dragă inimă”, cum spunea Alecsandri, „înrîmurile amicală exercitată de Costache Negri asupra inimii lor”. „Iubit de toți pentru înțelepciunea sa dreaptă, pentru blîndețea și noblețea caracterului său”, Negri era „recunoscut ca decanul tinerimii și chemat de atunci și pînă astăzi cu denumirea dragăastă și respectată de *moș Costachi*, sau de aceea mult mai caracteristică de *Uncheșu*”.

La Minjina s-au discutat probleme de natură politică, s-au întocmit proiecte de acțiune comună a tinerilor cărturari patrioți, toate acestea urmîrind schimbarea vechilor rînduiri sociale și crearea condițiilor pentru împlinirea visului unității naționale. În 1844, a apărut la Iași revista *Proșdșirea* la care colabora și Bălcescu; în 1845, printr-o acțiune coordonată, Bălcescu scotea primul număr din *Magazin istoric pentru Dacia*, iar Kogălniceanu începea publicarea *Letopisețelor Țării Moldovei*. În același an, 1845, la București se înființa Asociația literară a României — nume prin el însuși semnificativ — în spatele căreia se afla Societatea revoluționară secretă „Frăția”, iar la Paris se constituia Societatea studenților români, reușind moldovenii și muntenii, ambele militînd pentru unitatea politică a românilor. La Minjina, Bălcescu și Russo vor fi discutat pentru înființarea proiectului celebrului poem *Cîntarea României* și tot aici revoluționarul muntean a purtat vii discuții cu Ion Ionescu de la Brad despre necesitatea reformei agrare, ca una din condițiile obligatorii ale progresului societății românești.

Îi vom vedea pe majoritatea celor care se înîlneau la Minjina jucînd un rol deosebit de

important în cadrul evenimentelor revoluționare ale anului 1848.

Revoluționar și patriot

În iunie 1846, Costache Negri, împreună cu prietenul comun C.N. Filipescu, l-a însoțit pe Nicolae Bălcescu pînă la Budapesta, cel din urmă îndreptîndu-se spre Paris pentru a prelua conducerea recent înființatei Societăți a studenților români. Peste puțin timp, Negri a sosit și el în Franța, unde, alături de Bălcescu și alți tineri români, a participat la evenimentele din februarie 1848, fiind martor la detronarea lui Ludovic-Filip de Orléans, prilej cu care, în fruntea unei delegații a tinerimii române, a înmînat guvernului provizoriu, în semn de omagiu, un steag tricolor. În înțelegere cu Bălcescu, în martie a pornit spre țară, pentru a lua parte, alături de ceilalți fruntași, la revoluția din Moldova; acțiunea trebuia să se desfășoare concomitent cu cea din Muntenia. Cum se știe însă evenimentele din Iași le-au devansat pe cele din Muntenia, iar domnitorul M. Sturdza le-a înăbușit cu brutalitate. Costache Negri, oprit de autorități să pătrundă în țară, a rămas la Galați, de unde, împreună cu Iancu Alecsandri, Alecu Russo, V. Mălinescu, T. Rîșcanu și alții, s-au refugiat în Transilvania. Aici li s-au alăturat și alți revoluționari, printre care Al. I. Cuza, V. Alecsandri, formînd grupul emigranților moldoveni. După ce au participat la Adunarea națională de la Blaj din 3/15 mai 1848, revoluționarii moldoveni au redactat și dat publicității la Brașov, în 12/24 mai, *Prinipiile noastre pentru reformarea patriei*,¹ unul dintre cele mai radicale programe ale revoluției române din 1848; se prevedea, între altele, desființarea serviciilor feudale și improprietățile țăranilor „fără nici un fel de despăgubire”, unirea Moldovei cu Muntenia „într-un singur stat neatîrnat, românesc”.

În iunie 1848, Negri a plecat la Cernăuți, unde a activat în fruntea Comitetului revoluțio-

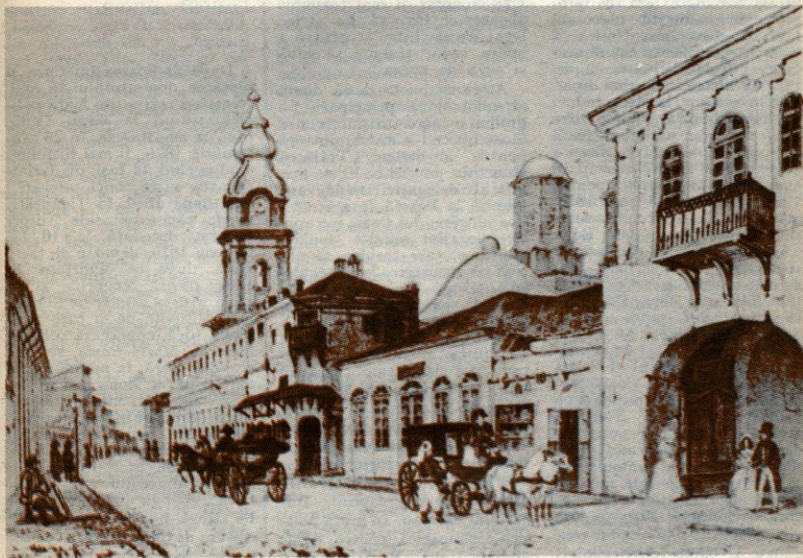
¹ *Magazin istoric*, nr. 1/1978

nar moldovean din acest oraș. Venise însoțit și de surorile sale Catinca și Eugenia-Maria fiind găzduiți, ca și ceilalți emigranți — frații Alecsandri, Al. I. Cuza, A. Russo, George și Teodor Sion, M. Kogălniceanu, Aron Pumnul, G. Bariț și alții — în casele boierilor patrioți Hurmuzaki, de la Cerna-
nauca. Holera, care-și făcuse

de intelectuali francezi: Edgar Quinet, Jules Michelet și tină-
rul gazetar Arthur Baligot de Bayne, viitorul șef al cancela-
riei domnitorului Cuza, pe
care i-a cîștigat pentru cauza
românească. Înconjurat de
stimă și dragoste, la 27 de-
cembrie 1848, Negri a rostit
în cercul studenților și emi-
granților români din Paris

Grigore A'lexandru Ghica
(1849-1853; 1854-1856)¹.

Ca și Kogălniceanu și Al. I.
Cuza, Negri a devenit unul
dintre demnitarii de încredere
ai noului domn; numit mi-
nistru de lucrări publice, dom-
nitorul l-a trimis ca delegat
la Conferința internațională
de la Viena ce-și deschisese
lucrările în 15 martie 1855 și

O imagine din capitala Moldovei, la mijlocul sec. XIX

În p. 17: C. Negri tânăr

apariția și aici, veștile despre
înăbușirea revoluției în Mun-
tenia și spulberarea speranțe-
lor într-o nouă ridicare revolu-
ționară în Moldova, i-au
silit pe fruntașii revoluționari
să se despărță: unii au luat
drumul Vienei, iar alții, pre-
cum Vasile Alecsandri și Cos-
tache Negri, s-au îndreptat
spre Paris.

În capitala Franței, Negri a
desfășurat o susținută activi-
tate de propagandă pusă în
slujba unirii principatelor,
avînd relații strînse cu o serie

un înflăcărat toast în memoria
lui Ștefan cel Mare, expri-
mîndu-și speranța că într-o zi
va putea striga: „Trăiască
România unită!” Văzînd în el
un exponent al luptei pentru
unire și progresul patriei, în
martie 1849, Bălcescu l-a pro-
pus ca șef al emigrației ro-
mâne, dar Negri a refuzat cu
modestie această onoare și,
după o scurtă călătorie la
Istanbul, s-a întors în Mol-
dova, unde, de curînd fusese
numit domn prietenul său

unde reprezentanții Angliei,
Franței, Rusiei, Turciei și Aus-
triei își propuseseră să discute
o seamă de probleme privind
regimul politic al țărilor ro-
mâne. Deși conferința, ca ur-
mare a puternicelor ciocniri
de interese dintre marile pu-
teri, n-a ajuns la vreun rezul-
tat, misiunea respectivă a
constituit pentru Negri o in-
teresantă experiență și a mar-
cat, de fapt, debutul în stră-
lucita-i carieră de diplomat.

¹ Magazin istoric, nr. 7/1970.

Cîteva luni mai tîrziu, în iunie 1855, Negri a fost trimis de domnul Moldovei la Istanbul, ca agent observator și informator, urmînd a se ocupa, totodată, și de problema secularizării averilor mănăstirilor închinute. Aici s-a reîntîlnit și s-a sfîțuit adesea cu Ion Ghica, pe atunci bei de Samos și a trimis în țară importante informații privind atitudinea cercurilor diplomatice din capitala otomană față de problemele românești. Îndeoasebi față de chestiunea Unirii. A încercat pe diferite căi să anihileze uneltirile antiunioniștilor în lumea agenților diplomați străini la Istanbul.

Înapoiat în țară, unde între timp mișcarea unionistă luase o amploare deosebită, Negri a devenit unul dintre principalii exponenți ai luptei pentru Unire. La 25 mai/6 iunie 1856, alături de Kogălniceanu, Alecsandri, N. Docan, C. Rolla ș.a., participă la înființarea societății „Unirea”, iar mai apoi la constituirea Comitetului Unirii din Iași. După încheierea celor șapte ani ai domniei lui Grigore Al. Ghica, a candidat la postul de caimacam, ca reprezentant al Partidei naționale, dar Poarta ostilă Unirii — l-a preferat pe boierul reacționar Toderiță Balș. El s-a opus persecuțiilor declanșate de caimacamii reacționari împotriva unioniștilor și, în urma alegerilor care au urmat celor falsificate de V. G. Goride, Costache Negri a fost ales deputat în Adunarea ad-hoc a Moldovei, devenind vice-președinte al acesteia. În această calitate, Negri a prezidat mai multe ședințe (în zilele în care președintele adunării, mitropolitul Sofronie Miclescu a absentat), ținînd o serie de cuvîntări caracterizate prin democratism și spirit larg față de problemele puse în discuție. Astfel, a revendicat în cadrul Adunării ad-hoc drepturi politice pentru autohtonii creștini neortodocși și a prezidat memorabila ședință din 29 octombrie 1857 în care s-a votat în unanimitate desființarea privilegiilor de clasă, egalitatea în fața legilor, contribuție proporțională cu averea la întreținerea statului etc.

Consecvent principiilor înaintate pe care le apăra, în cadrul dezbaterilor privitoare la problema agrară, la 18 decembrie 1857 a citit o propunere a sa, subscrisă și de cinci deputați țărani, prin care revendica împrumietărirea „locuitorilor săteni”. Pentru a conlucra cu „sfîntă datorie la statornicirea, înflorirea și mai virtos la apărarea țării — arăta el — trebuie ca elementul cel mai numeros și mai temeinic al acestei țări să fie strîns legat de ea, întrucît pentru a apăra ceva, trebuie să aibă și ceva de apărut”.

Alegerea lui Cuza ca domn al celor două principate i-a produs o mare satisfacție și a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a striga „Trăiască România unită!”. El a fost șef al delegației moldovene trimisă la Poartă spre a notifica alegerea lui Cuza, iar apoi al delegației reunite, moldo-muntene, care trebuia să obțină recunoașterea îndoitei alegeri. După luni de zile de eforturi, cu tact și abilitate, dejuind manevrele adversarilor Unirii, el și-a îndeplinit cu cînstă misiunea încredințată. La 31 octombrie 1859 a fost numit agent al Moldovei și agent interimar al Munteniei la Istanbul, desfășurînd o intensă activitate diplomatică, apreciată elogios nu numai în țară, ci și de cercurile diplomatice din capitala Imperiului otoman. În lupta politico-diplomatică pentru desăvîrșirea Unirii, Negri a ocupat un loc de frunte, alături de Alecsandri, Ștefan Golescu, Ludovic Steege, I. Bălăceanu ș.a. Cheltuind „comori de abnegație, de devotament, de patriotism”, într-o misiune „semănată cu capcane, cu înșelăciune, cu șireticuri, cu amăgiri, cu imprudențe, cu erori”, cum îi scria Baligot de Bayne lui V. Alecsandri, Negri și-a adus contribuția la consolidarea internațională a tînrului stat național român, fiind, cum pe bună dreptate afirma Al. Lapedatu, „cel mai de seamă colaborator în chestiunile diplomatice ale prietenului și domnului său. Ceea ce M. Kogălniceanu a fost

pentru acesta în politica internă, ca promotor al marilor reforme sociale și politice care fac gloria domniei lui Cuza Vodă, a fost în politica externă, pentru dificilele probleme diplomatice ce s-au pus acestei domnii, C. Negri în calitatea de agent al Principatelor Unite, Românii de mai apoi, pe lângă Poarta otomană”.

Costache Negri — omul

După abdicarea lui Cuza și plecarea domnitorului în exil, Negri s-a retras din viața politică, trăind la Tirgu Ocna pînă la moartea sa, în 28 septembrie 1876. Îl mai întîlnim, cînd și cînd, la Iași, ori Galați „pentru niște mici afaceri”, sau, după 1870, la Tîgănești, moșia răposatei sale surori Cocața, decedată la 10 februarie 1870, departe de țară, unde, după ce divorțase, în 1863, de N. V. Goride și se căsătorise cu principele Emmanuel Ruspoil, de la care avușese o fiică, cunoscută sub numele de *Maria-Roma*, se sfîrșise din viață, la numai cîteva ani după a doua căsătorie. Negri și-a trăit ultimii ani de viață destul de strîmtozat materialistic, într-o relativă singurătate, primind vizitele cîte unui prieten, ca V. Alecsandri, M. Kogălniceanu sau Elena Cuza, văduva fostului domn. Pe lângă pasiunea de horticultor, de numismat și colecționar de tablouri (pe care, dintr-un sentiment de bun patriot, le-a donat muzeului din Iași), Negri a întreținut o bogată și foarte interesantă corespondență cu prietenii și rudele sale — cea mai valoroasă moștenire culturală ce ne-a rămas de la el.

Nu s-a căsătorit, dar din legătura sa cu vestita cîntăreață Sabina Heinemann, transformată într-o romantică și captivantă pagină literară de prietenul său Alecsandri, în cunoscuta nuvelă *Buchetiera de la Florența* s-a născut singurul său copil, *Iosefina*. A recunoscut-o legal și i-a dat o educație aleasă în pensioane franceze. Nu cunoaștem anul

ISTORIA ROMÂNIEI —

ARGUMENT PENTRU UNIRE

(Urmare din p. 11)

nașterii Iosefinei (probabil 1835-1836), nici anul morții ei, dar din trei scrisori ale lui Alecsandri, toate datînd din 1889, rezultă că mai trăia atunci. Prin 1850-1852, cînd se afla la studii la Paris, Iosefina era pe cale de a se căsători cu Vasile Romalo. Într-o scrisoare din 22 septembrie 1852 către Ion Ghica, Negri vorbește despre intențiile lui Bolintineanu de a se căsători cu Iosefina. Măritată în cele din urmă cu V. Romalo, din căsătoria lor au rezultat trei copii: Ana, Alecu și Alfred. A doua oară, Iosefina s-a căsătorit (în 1865) cu Ștefan Sturdza, fiul fostului caimacam Văile Sturdza (soțul Zulnei, sora cea mică a lui Negri). Din această căsnicie a avut încă trei copii, dintre care pe primul, Nicu, bunicul îl menționează adesea în corespondența sa, alintîndu-l cu apelativul „Boierul cel mititel”.

Afecțiunea lui Negri pentru fiica sa, evidentă în bogata lor corespondență, ca și dragostea sa față de rudele apropiate s-au accentuat pe măsură ce a înaintat în vîrstă și trăia tot mai retras.

Sfîrșitul i-a venit pe neașteptate, cînd nici nu împlinise 65 ani, după o vizită de cîteva zile la Mircești, la prietenul său Alecsandri. Disparația lui a fost deplînsă, între cei dintîi, de tînărul Mihai Eminescu, care în două articole publicate în *Curierul de Iași* (nr. 108 și 109, din 1 și 3 octombrie 1876), vorbea despre Negri ca de „cel mai distins diplomat al țărilor românești”, unul „din iubiiții fii ai poporului român”. Alecsandri îl plîngea ca pe „ultimul reprezentant al marilor noștri străbuni, model al tuturor frumosoanelor înșușiri care fac cîntece omenirii”.

În 1912, ca o împlinire a visului lui Alecsandri („fericirea mea ar fi deplină cînd statuia lui ar fi ridicată pe cheiul Galațiului...”), gălățenii au ridicat o frumoasă statuie celui care, împreună cu Al. I. Cuza, ca pîrcălabi, dăduseră strălucire orașului lor. Un semn de recunoștință și prețuire pentru cel care, cum spunea N. Iorga, prezent la festivitățile inaugurării, fusese „o rază curată, bucurasă că se poate confunda în lumina zilei ce se deschide”.

articolele dv. și sînt perfect de acord cu tot ceea ce spuneti referitor la viitoarea activitate a Statelor Unite alături de aliați în acest mare război”. Saint-Aulaire¹, ministrul francez în România, îi exprima, la rîndul lui, istoricului român, la 28 noiembrie 1917, simțămîntele deosebite cu care îi citise unul din articole:

„Am citit emoționat foarte frumosul articol pe care l-ați scris despre «Cei ce nu vor fi uitați». Permiteți-mi să vă transmit, odată cu sincerele mele felicitări, recunoștința mea.

În ceasurile foarte grele prin care trecem, cuvintele dv. vor confirma părerea îndreptățită a țării mele despre vitejia națiunii române, capabilă, în pofida tuturor sacrificiilor și amenințărilor, să demonstreze încă o dată încrederea să în Franța și atașamentul ei neclintit la cauza Dreptului susținută de Înțelegere [Antantă]”.

Diplomați și oameni politici români aflați peste hotare i se adresau, de asemenea, lui Nicolae Iorga, informîndu-l despre activitatea desfășurată sau solicitîndu-l pentru cauza unirii celei mari. La 21 iulie 1917, consulul general al României la Moscova, Guérin, îl încunștină pe istoric că a terminat traducerea în limba rusă a lucrărilor istoricului privitoare la relațiile româno-ruse și la drepturile naționale ale românilor. Conștient de necesitatea largirii surselor de informare a publicului rus despre țările române, consulul menționa: „Este extrem de necesar, așa cum am indicat de altfel în rapoartele mele către guvern, să provocăm în cercurile politice ruse un curent de opinie mai favorabil României. În acest scop m-am adresat ministrului român la Petrograd, [Constantin Diamandi], pentru a-l ruga să facă apel la concursul scriitorilor, literaților politici și economiștilor români pentru a le cere, cit

mai insistent posibil, să-mi trimită articole și broșuri, de preferință scrise în mod special pentru scopul pe care-l urmărim”.

O lună mai tîrziu, la 23 august 1917, Al. Lapedatu îi scria lui N. Iorga, tot de la Moscova, despre aceeași problemă a lucrărilor traduse dar netipărite încă și pentru care ceruse și sprijinul guvernului de la Iași. Al Lapedatu aprecia eforturile făcute de consulul român (Guérin), și de Comitetul ruso-român, al cărui președinte era. În finalul scrisorii, solicita ajutorul lui N. Iorga pentru grabirea editării lucrărilor considerate atît de necesare.

De la Berna, diplomatul N. Petrescu-Comnen² propunea istoricului, la 28 august 1917, să-i trimită articole privitoare la România și, îndeosebi, la Transilvania, pentru a le publica în ziarele elvețiene și franceze. După cum reiese din scrisoare, N. Petrescu-Comnen a contribuit și cu lucrări proprii, la informarea corectă a cititorilor din Occident în privința situației României. „În momentul de față am sub presă o carte de vreo 300 de pagini relativ la suferințele, drepturile și aspirațiile neamului românesc. Această carte³ apare peste 15 zile la Lausanne, Paris, Londra și New York cu o scrisoare de la dl. Albert Thomas⁴ și o prefață de distinsul profesor din Lausanne, Maurice Meret”.

După cum reiese din aceste doar cîteva scrisori, în anii Marii Uniri, intelectualii patrioți, și, printre ei, Nicolae Iorga, s-au identificat cu năzuințele întregului popor, lupînd, cu armele ce le erau specifice, pentru împlinirea ideilor de veacuri ale urmașilor locuitorilor străvechii Dacii.

² Fragmente din cartea lui N. Petrescu-Comnen, *Notes sur la guerre Roumaine (1916-1917)*, au apărut și în *Magazin istoric*, nr. 6/1981.

⁴ Albert Thomas (1878-1932), om politic francez cu vederi socialiste, ministrul armamentului (1915-1917), fondatorul Biroului internațional al muncii.

¹ *Magazin istoric*, nr. 10/1978; 4-5/1980, 1-3/1981.

Octombrie 1940:

WEHRMACHTUL

PĂTRUNDE

ÎN ROMÂNIA (II)

EUGEN PREDĂ,
doctor în istorie

Criza politică din România amplificată de odiosul Diktat de la Viena a înlesnit și mai mult realizarea planurilor de expansiune naziste. În dorința de a-și salva tronul, Carol II a făcut apel la generalul I. Antonescu și, după o primă întrevedere, în seara de 3 septembrie 1940, a doua zi l-a încredințat formarea guvernului. Imediat, I. Antonescu a avut două întâlniri cu ministrul Fabricius, cu a cărui legătură fusese în contact, prin intermediar, încă din timpul verii. Într-un raport trimis la Berlin, Fabricius scria: „I-am sfătuit pe Antonescu să-și asume puteri dictatoriale“. Tot conform raportului lui Fabricius, în schimbul

sprijinului Germaniei, Antonescu era de acord cu „executarea arbitrajului de la Viena, chemarea misiunii militare, cererea ajutorului militar în legătură cu garanția și o legătură economică strinsă cu Germania“¹. În aceeași seară, I. Antonescu i-a cerut puteri depline lui Carol II și înaintea zorilor din 5 septembrie regele a semnat decretul corespunzător. După numai 24 ore, la cererea lui Antonescu, Carol II a abdicat; la acest deznodământ jucase un rol important și faptul că un emisar regal revenise de la Fabricius cu concluzia că regele trebuia să dea curs ultimatumului lui Antonescu.

Canaris și O. Qu IV

Avalanșa de comunicări despre cele întâmplate la București în primele ore ale zilei de 6 septembrie a parvenit la Berlin în momentul în care se și decisese trimiterea unei „comisii militare“ în România pentru a pregăti măsurile în vederea sosirii de trupe germane. Se apropiau de finalizare și planurile *Aufbau Ost*. În consecință, la 6 septembrie au fost adoptate o serie de noi decizii. Mareșalul von Brau-

chitsch a semnat un ordin în care, sub motivul „dispersării forțelor prea concentrate în vest“, o serie de divizii să fie transferate în răsărit. Cartierul general al grupului de armate al mareșalului von Bock urma să preia comanda pentru „frontul de răsărit“, instalându-se la Posen. Tot la 6 septembrie, generalul A. Jodl a dat o directivă detaliată privind camuflarea și înșelarea străinătății în legătură cu noile concentrări ale trupelor. Printre obiectivele stabilite era ca Abwehrul² să-i

Ast-Viena intra zona Balcani-Oriental Millocu, inclusiv penetrarea cercurilor politice și militare românești. În urma unei înțelegeri secrete Morlov-Canaris, aprobată de Carol II, activitatea Abwehrului în România era oficială în toate problemele legate de petrol. Este de reținut și faptul că, încă la 29 august, conform unui document de arhivă, „Kurt Geisler de la centrala Gestapoului s-a înapoiat la București cu misiunea de a rămâne permanent în capitala României spre a face legătură cu autoritățile poliției informativă românești pentru lupta comună a combaterii curentului comunist în România și Balcani“. Atrage atenția faptul că revenirea lui Geisler la București a survenit în ajunul Diktatului de la Viena, care a fost urmat de dispoziția lui Hitler privind pregătirea trimiterii „misiunii militare“ (2 septembrie). În seara de 3 septembrie și în noaptea ce a urmat, legiunile au provocat dezordini la București, Brașov, Bod, Constanța și în alte localități, ceea ce a reprezentat unul din factorii care l-au influențat pe Carol să facă apel la I. Antonescu. După constituirea poliției legionare, Geisler a devenit „legătură“ oficială, în fapt, consilierul acestuia. Există

¹ În martie 1941, într-o scrisoare adresată liderului liberal C.I.C. Brătianu, generalul Antonescu motiva că, în septembrie 1940, „orice politică alta decât una alături de puterile Axei ne-ar fi dus automat la o soartă asemănătoare cu aceea a Poloniei“. (Vezi: 23 August 1944. Documente, vol. I, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 223).

² Organismul de spionaj și contra-spionaj extern al O.K.W., condus de amiralul W. Canaris. Principalele sale secții erau: spionaj, sabotaj, contra-spionaj. Dirijarea acțiunilor „pe teren“ revenea „posturilor Abwehr“ (Abwehrstelle, prescurtat Ast) care funcționau în fiecare dintre cele 21 districte militare. În atribuțiile

intoxice pe agenții sovietici în sensul că noua concentrare de trupe se făcea la capătul de sud-est al pozițiilor germane în răstărit, pentru ca astfel „să se tragă concluzia că noi simțim în stare să ne protejăm interesele în Balcani”. În aceeași zi, Ribbentrop transmitea ambasadorului german la Moscova, Schulenburg, să atragă atenția guvernului sovietic că „noi avem într-adevăr interese de importanță vitală și predominantă în România”.

Dar înainte de a se încheia ziua de 6 septembrie, pe Wilhelmstrasse s-a comunicat că amiralul Canaris intenționează să plece a doua zi la București pe calea aerului. Conform unui document german de arhivă, Canaris „a informat asupra unui ordin cu privire la pregătirea unei acțiuni de desant aerian german pe teritoriul românesc, care în caz de nevoie să servească la paza terenurilor petrolifere și la întârzierea forțelor deja existente acolo”.

La procesul guvernului Antonescu din 1946, Eugen Cristescu, fostul șef al Serviciului Secret de Informații, a provocat următorul dialog:

„Rog pe d. mareșal Antonescu să-și amintească că în primele zile ale lunii septembrie (1940) a venit la d-sa amiralul Canaris și a intervenit în favoarea lui Mihail Morozov [arestat și închis la Jilava], dezvăluindu-i că există colaborare secretă între Abwehrul german și Serviciul Secret Român.”

Acutuzatul I. Antonescu: Este exact.

Acutuzatul Cristescu: Și atunci a cerut amiralul Canaris —

unele indicii că a fost implicat în asasinatelor comise de legionarii la 26/27 noiembrie 1940 și dovezi certe că a declarat că Hitler a considerat aceste asasinat ca „absolut justificate”. (Raportul ministrului german la București, Manfred von Killinger, din 26 februarie 1941.)

Geisler, implicat în pregătirea și desfășurarea rebeliunii legionare din ianuarie 1941, a trebuit să fie rechemat în centrula Gestapoului la cererea lui I. Antonescu. Împreună cu alți reprezentanți ai S.D. (Sicherheitsdienst — Serviciul de siguranță al S.S. care îndeplinea, de asemenea, funcții de spionaj și contraspionaj extern) și A.O. (Auslandorganisation — Organizația pentru străinătate a partidului nazist, care își desfășura activitatea în rândurile cetățenilor de origine germană de peste hotare).

și situația de fapt așa se prezenta: lucrările pe teren se făceau de agenți români împreună cu agenții germani — ca d. mareșal Antonescu să autorizeze și pe mai departe această colaborare. D. mareșal Antonescu a autorizat această colaborare¹.

Unii autori, utilizând declarația lui Cristescu și materiale de arhivă, atrag însă atenția că cea mai mare parte a convorbirii a fost dusă numai între I. Antonescu și W. Canaris. Întrebarea care se pune, fără a putea fi încă rezolvată pe baza surselor de arhivă accesibile, este dacă în cursul acestei convorbiri a fost abordată problema sosirii de trupe germane în uniformă, ca misiune militară, chestiune care fusese discutată la 7 septembrie de generalul I. Antonescu cu colonelul A. Gerstenberg, atașatul aerian german la București. Cert este că, revenit la Berlin, șeful Abwehrului a fost implicat direct în toate fazele preliminare trimiterii „misiunii militare germane” în România, inclusiv în pregătirea, începând de la 14 septembrie, a directivelor O.K.W. în această privință, ca și în coordonarea împreună cu aparatul diplomatic nazist, a operațiilor de mistificare a străinătății în legătură cu scopul ei real. Rapoarte diplomatice citate de autoarea britanică E. Wiskekan menționau, încă la 11 septembrie 1940: „cîteva sute de S.S.-iști în uniformă au apărut la Galați, pentru a ajuta la repatrierea germanilor din Basarabia”.

La 15 septembrie 1940, colonelul Bernhard von Lossberg a prezentat generalului A. Jodl studiul de operații *Aufbau Ost*, devenit Planul „Fritz”, care recomanda direcția loviturii principale în nord, unde căile de acces erau mai bune; se conta și pe cooperarea Grupului XXI de armate din nordul Norvegiei și, prin Finlanda, să se ajungă rapid în fața Leningradului și Moscovei. Atacul trebuia concentrat la nord de mlaștinile Pripetului și la est de linia Varșovia-

¹ Tot din declarația lui E. Cristescu rezultă că exista „colaborarea în zona petroliferă, pentru apărarea acestei zone” și „în zona dunăreană în toate porturile prin care se scurgeau spre Germania vasele și tancurile de petrol”.

Königsberg. Presupunind că în aceste condiții U.R.S.S. ar fi atacat „cîmpurile petrolifere românești”, Planul „Fritz” stabilea: „Va fi treabă viitoarei misiuni militare germane în România să anticipeze (prevină) o astfel de mișcare sovietică”.

Convorbirile practice privind sosirea misiunii militare au început chiar la 15 septembrie, ca interlocutor al lui I. Antonescu fiind trimis un alt asistat spionajului și contraspionajului militar german, generalul Kurt von Tippelskirch (O. Qu IV)². După trei zile, Tippelskirch, revenit la Berlin, a înaintat raportul său la O.K.W. Din document rezultă că I. Antonescu vedea în sosirea „misiunii” posibilitatea de a se ocupa de reorganizarea internă a țării, anticipînd că „în scurt timp”, armata română va prelua „materialul unităților germane transferate în România, imediat ce se va desăvîrși [misiunea] tactică și de instrucție”.

Acceptînd modalitățile prin care trupele germane urmau să vină în România, I. Antonescu nutrea iluzii pe care interlocutorul său, înregistrîndu-le, s-a ferit cu grijă să i le risipească. Conform dispoziției lui Hitler, Tippelskirch era autorizat numai să pregătească condițiile sosirii „misiunii” și nu să divulge adevărul ei caracter și scopul real al prezenței trupelor germane în România pe toată perioada războiului.

Sucursala O.K.W.

În după-amiaza zilei de 19 septembrie, generalul Tippelskirch a expus personal sefiilor săi datele raportului. Amiralul Canaris a comunicat Ministrului de externe decizia lui Hitler: 1. „a) Contrar propunerilor românești³, trupele ger-

² Magazin istoric, nr. 11/1985.

³ Cum i-a declarat lui Mussolini la 28 octombrie, Hitler voia ca unitățile germane trimise în România „să rămîna împreună [grupele], cel puțin ca regimente, gata de acțiune”. De altfel, generalul A. Jodl explicase subalternilor săi că „nu este vorba de o misiune militară obișnuită, ci de instalarea unei forțe compacte de luptă” și că „instruirea armatei române” este doar „sarcina alăscă ca pretext”. Tot Jodl preciza: „Amplasarea trupelor nu se va face deci așa cum probabil se așteaptă românii. Împărțite în cele mai mici unități de diviziuni de trupe românești, ci, după posibilitate, în grupare compactă, într-un spațiu care să nu fie în contradicție cu baza strategic-operativă de pornire”.

mane, aproximativ de tăria unei divizii, să fie trimise cât mai curînd posibil; b) Pentru durata războiului nu se pune problema transferării de material de război german; c) Celelalte propuneri românești vor fi trecute în revistă de Statul major general O.K.W. în consultare cu armata [terestră] și aviația¹. Canaris cerea, „din ordin”, Ministerului de externe să examineze tranzitul unităților germane prin Ungaria și modul în care să se facă notificarea către U.R.S.S. În aceeași zi, Hitler a dat ordin să se oprească reunirea navelor pentru invazia Marii Britanii, iar cele aflate deja în porturile Canalului Minciei să fie dispersate². După 24 ore, o directivă O.K.W. semnată de Keitel stabilea că „armata [de uscat] și aviația vor trimite misiuni militare în România. Sarcina lor *ostentativă* [subl. E.P.] va fi de a instrui România prietenă în organizarea și pregătirea forțelor ei armate. 2. Sarcinile lor *reale* [subliniat în original], care nu trebuie să devină aparente nici românilor, nici propriilor noastre trupe sînt: a) să apere districtele petrolifere de capturare de către o terță putere sau de distrugere; b) să facă armata română în stare să îndeplinească misiuni precise, conforme unui plan dezvoltat în favoarea intereselor germane; c) în caz că vom fi forțați la război cu Rusia Sovietică, să se pregătească angajarea forțelor germane și române din direcția României³”.

Disimularea scopurilor reale față de I. Antonescu și operația de înșelare a altor state capătă din acest moment dimensiuni sporite. Între cei vizați se afla în primul rînd Marea Britanie, care, prin prezența trupelor germane în România, înțevedea o și mai mare amenințare a pozițiilor ei din Orien-

tul Mijlociu, mai ales în momentul cînd se pregătia o ofensivă italiană din Libia spre Egipt, precum și consolidarea Germaniei în sud-estul Europei. Britanicii s-au hotărît să facă o mișcare publică, prin care vizau și incitarea antagonismului sovieto-german. Așa s-a ajuns la situația că presa britanică a publicat la 8 octombrie relatările amintite privind „sosirea în număr considerabil a forțelor motorizate germane în România”. Foreign Office l-a instruit în aceeași zi pe ministrul său la București, R. Hoare, „să raporteze cît mai curînd ce se petrece, precum și un punct de vedere propriu pentru a se putea decide dacă ar mai exista vreun scop folositor pentru continuarea misiunii dvs”. A doua zi, R. Hoare s-a prezentat la Ministerul de externe român și a întrebat „dacă trupe germane sînt așteptate în România și care e numărul lor”, evocînd totodată posibilitatea retragerii misiunii diplomatice britanice din România. Avertizat, Fabricius a raportat imediat la Berlin.

Conform documentelor de arhivă britanice, încă în ziua de 7 octombrie, ministrul R. Hoare ceruse precizări în legătură cu sosirea de trupe germane. În aceeași noapte, Ministerul român al propagandei a difuzat o declarație în care se afirma că nici o unitate germană n-a intrat în România, dar că aceasta are dreptul să-și procure armament și tehnicieni pentru instrucție „acolo unde poate”. Semnalînd că această declarație n-a fost publicată în presa românească, R. Hoare raporta la Foreign Office în seara zilei de 8 octombrie că în același sens suna și răspunsul ce l-a primit.

Vilva provocată pe plan mondial de știrile difuzate din Londra a stîrnit o activitate febrilă pe Wilhelmstrasse. Reprezentanței diplomatice germane la Roma i s-a cerut, într-o telegramă trimisă și altor oficii diplomatice la 10 octombrie, să-l informeze pe ministrul de externe italian G. Ciano că „în zilele următoare, la București va merge mai întîi un grup mic [de militari germani] spre a pregăti cazarea misiunii militare și a formațiunilor de instrucție, care vor urma foarte

curînd”⁴. Ambasadei germane din Moscova i s-a indicat să ia contact cu Molotov, tot în 10 octombrie, pentru a-i comunica despre „misiunea militară”, dar *fără* să lase să se creadă că acesta a fost scopul principal al audienței. Concomitent, șefii misiunilor diplomatice naziste din alte capitale au primit mandat să arate guvernelor pe lîngă care erau acreditați că prezența trupelor germane în România era urmarea satisfacerii unei cereri a guvernului român. În aceeași telegramă din 10 octombrie se preciza: „Să se evite cu grijă tot ceea ce ar putea da acțiunii o notă anti-rusă... Dimpotrivă, poate fi subliniat obiectivul antienglez al acțiunii cu referire la încercările de sabotaj care au amenințat terenurile petrolifere”. Fabricius a primit și el indicația de a proceda la o „reglementare a limbajului” cu guvernul Antonescu, în care „cel mai important este ca acțiunea să capete o notă antiengleză și în nici un caz una antirusă” și să fie obligatoriu „respectate următoarele cuvînte-cheie: în cadrul garanției, la cererea guvernului român, misiunea militară plus formațiuni de instrucție”⁵.

Două zile înainte însă de confirmarea publică a trimiterii „misiunii militare germane” concomitent cu sosirea la București a generalilor E. Hansen și W. Speidel, în acel 10 octombrie 1940 s-a produs încă un fapt care pune în lumină

¹ Mussolini, căruia Hitler nu-i comunicase nimic în cursul întîlnirilor din 4 octombrie, s-a simțit jignit, lovit în ambițiile sale de cuceritor, păcălit de „bunul” său prieten și aliat. El s-a confesat lui Ciano, cu grandomania-i caracteristică: „Hitler mă pune totdeauna în fața faptului împlinit. De data această îl voi plăti cu aceeași monedă. Va afla din ziare că am ocupat Grecia. În feul ăsta, ceilalți vor fi restabiliți”.

² Din documentele accesibile se poate constata că în anumite cazuri reprezentanții Reichului au dat explicații cu caracter mai larg. După cum rezultă dintr-un raport al atașatului militar american la București, lt. col. J.P. Ratay, acesta înfățișază astfel modul în care colonelul Gersenberg „a vorbit despre scopul misiunii militare germane: „a) protejarea cîmpurilor petrolifere împotriva sabotajului și posibilității raidurilor de bombardament britanice; b) asigurarea ordinii interne împotriva tulburărilor decurgînd din situația politică și întărirea autorității generalului Antonescu [subl. E.P.]; c) perfectarea instruirii și antrenare a unei mici, bine echipate armate române pentru războiul modern”.

³ La 1 august, Hitler fixase începutul Operației „Leul de Mare” (împotriva insulelor britanice) pentru 15 septembrie, dar la 3 septembrie a amînat-o cu încă 18 zile. Neobținerea superiorității aeriene în „Bătălia Angliei” și planurile ce prindeau contur de a îndrepta agresiunea spre răsărit au dus la ordinel din 17 septembrie privind amînarea fără termen a „Leului de Mare”. La 12 octombrie, o nouă directivă ultrasecrăta consemna că Hitler „a decis că din acest moment și pînă în primăvară, pregătirile pentru „Leul de Mare” vor fi continuate numai [subl. E.P.] cu scopul menținerii presiunii politice militare asupra Angliei”.

sensul manevrelor diplomatice în plină desfășurare și definește clar că în România urma să se instaleze nu numai avangarda unor trupe de invazie, dar și o veritabilă sucursală a O.K.W., ceea ce Reichul întreprindea pentru prima oară: Hitler a semnat directiva „pentru comandanții trupelor Wehrmachtului și Luftwaffei transferate în România”. Chiar din lectura titlului documentului se observă că nu e vorba de o „misiune militară”, formularea apărând doar când se indică folosirea ei pentru „camuflaj”. Pe primul loc, Hitler situează: „În deplină această operație trebuie ținut minte că ea are o importanță foarte mare din punctul de vedere al politicii externe și implică posibilitatea de complicații. Importanța ei pentru legăturile Germaniei cu România este de natură absolut esențială. Datorită poziției-cheie pe care o ocupă România în Balcani, sînt afectate în modul cel mai hotărît relațiile noastre cu celelalte țări balcanice, cu Italia și în special cu Rusia Sovietică. Este necesar, prin urmare, să se evite și cea mai mică aparență de ocupație militară a României și să se dea transferului de unități germane, în această țară, caracterul unei trimiteri de misiune a Wehrmachtului, avînd trupele de instruire necesare”.

Studierea atentă a textului complet al directivei dezvăluie însă că dacă transferul de unități ale armatei și aviației subordonate comandamentelor respective de la Berlin avea să fie „camuflat” sub titulaturile de „misiune a armatei terestre germane” și „misiune a forțelor aeriene germane”, ambele urmau să „acopere” sosirea altor unități de bază din sfera O.K.W. (transport, transmisiuni, informații și contrainformații, economia de război). Astfel, „misiunea” în fruntea căreia se afla generalul E. Hansen, fost șef al Secției operații din Marele stat major, reproducea structura O.K.W. Dacă aceste servicii, despre care autoritățile române n-au știut nimic înainte de sosire, ar fi putut trece neobservate pentru un timp, compartimentul „Economia de război în România”, subordonat Secției economice și armamento

din O.K.W.¹ a atras atenția de la început prin caracterul lui deosebit și graba de a se implica în chestiuni care, în România, nu erau de resortul autorităților militare.

Codul „Roșu” al Luftwaffe

Cu toate măsurile de intoxicare și camuflare este greu de presupus că scopul adevărat al „misiunii” n-a fost intuit încă de la început. Astfel, un corespondent american, ale cărui memorii au apărut la New York în 1942, relatează o discuție avută la București, în 13 octombrie. În cursul căreia „colonelul Ratay spunea că atît misiunea aerului, cît și cea a armatei de uscat erau încadrate cu personal militar din cel mai bun pe care îl avea Germania, ceea ce arată că [germanii] trebuie să aibă planuri importante pentru România. După părerea lui, aceasta indica chiar atunci un atac asupra Rusiei, el socotind că pentru o campanie în Balcani armata germană nu și-ar bate capul să trimită astfel de ofițeri proeminenți”.

Mai mult decît presupuneri și intuiții, sosirea „misiunii” a furnizat și certitudini. În fond, la București se aflau oficii diplomatice, oameni de afaceri și specialiști străini și, desigur, mulți agenți secreți.

¹ Din ianuarie 1940, la București își avea reședința „trimisul special” însărcinat cu problemele economice H. Neubacher. Datorită misiunii sale, rangului de ministru plenipotențiar, egal cu al lui W. Fabricius și faptului că aparatul său dispunea de o impunătoare clădire chiar în centrul Capitalei, în cercurile politico-diplomatice și ziaristice din România se considera că, în România există de fapt două legături germane: una diplomatică și cealaltă răspunzînd de problemele economice. Prin sosirea serviciului „Economia de război în România” se tindea la stabilirea controlului militar asupra unor sectoare vitale din viața economică și politică românească. Încă în luna martie, în cercurile politice din București, a produs o puternică îngrijorare constatarea prezenței unui foarte mare număr de posesori de pașapoarte germane veniți în România. În însemnările sale, rămase în mare parte inedite, generalul R.R. Rosetti nota: „În afara de spionaj ce or fi făcînd ei”. (*Magazin istoric*, nr. 8/1979, p. 26). Și tot Rosetti consemna la 7 mai 1940 că, după date comunicate de ministrul de interne Consiliului de Miniștri, se aflau în țară 4 084 persoane venite cu pașapoarte germane.

Dar, de puțini ani se cunoaște și un caz deosebit, probabil nu singurul de acest gen, dar, deocamdată, unicul devenit public. Cînd misiunea forțelor aeriene germane s-a instalat la București, acestea a intrat în legătură zilnică radio, bineînțeles cifrată, cu cartierul general al Luftwaffe din Berlin. Ceea ce nu s-a știut pînă relativ recent este că încă de la 22 mai 1940, la Centrul britanic de deciptare și decodificare de la Bletchley Park², începuse penetrarea neîntreruptă a cifrului principal al Luftwaffe — așa numitul Cod „Roșu”. Din traficul cifrat s-a aflat numărul și localizarea aeroporturilor ce erau pregătite pentru a primi avioanele germane, inclusiv tipul lor, astfel ca acestea „să furnizeze sprijin apropiat și strategic pentru 15-20 divizii”. Încă la 26 noiembrie, din traficul radio dintre Corpul 6 aero din zona Canalului Minciei și Berlin s-a aflat despre unele pregătiri privind „Operația Smith” (Schmidt). În scurt timp, coroborîndu-se numele unor ofițeri care se ocupau de această operație cu informații descifrate de la „misiunea” din București s-a stabilit că „Operația Smith” consta în transferul Corpului 8 aero în România. Decodificarea traficului de corespondență Luftwaffe a fost suplimentată de penetrarea celui al rețelei feroviare, ceea ce, după opinia unor istorici britanici, „ne-a permis să urmărim, practic, zi de zi, ocuparea germană a României, apoi a Bulgariei, indicînd fără echivoc invazia Greciei, care, după diferite amînări, a fost lansată la 6 aprilie [1941]. În aceste luni s-a stabilit încrederea în ULTRA [sistemul britanic de decodificare a mașinii germane ENIGMA — E.P.], împreună cu speranțe și încredere sporite în el”.

„Contra invaziei armatei germane de ocupație”

„Cînd ziarul nostru a fost de-acum sub tipar a început invazia trupelor germane în România. Iată ce a adus poporului român dictatura mili-

² *Magazin istoric*, nr. 9/1984.

tarogardistă a lui Antonescu — jug străin, invazia străină și pefacerea României într-un cîmp de război". Astfel începea articolul intitulat *Invasia străină în România*, apărut în ziarul *Scînteia*, organul C.C. al P.C.R., datat 8 octombrie 1940. Supus cumplitei repressiuni, accentuată de la instaurarea dictaturii militarofaschiste, desfășurîndu-și activitatea, de peste un deceniu și jumătate, în adîncă clandestinitate, Partidul Comunist Român, exponent al intereselor vitale ale întregului popor, adversar neînduplecat al fascismului și al expansiunii politice, economice și militare a Germaniei hitleriste a fost cel dintîi care a luat poziție prompt și public împotriva intrării trupelor germane în țară. Prin ziarul său de luptă, *Scînteia*, tipărit în ilegalitate, partidul a formulat, din primul moment, chemarea *La luptă contra invaziei armatei germane de ocupație!* Aceasta a devenit imediat o idee centrală a întregii activități politice a partidului — de la om la om, prin manifeste și alte acțiuni, care au avut un puternic ecou. O acțiune importantă a P.C.R., care a stîrnit o preocupare deosebită și legației germane, a fost organizarea manifestației din Capitală, de la Obor, în 3 noiembrie 1940¹ la care participanții, deși atacați de poliție, scandau: „Jos fascismul!”, „Vrem independență națională!”, „Afară cu armata de ocupație!”.

Ordine ale Inspectoratului General al Jandarmeriei, cerînd luarea de măsuri represive, indicau că „activitatea comunistă se accentuează zilnic, organizînd greve și sabotaje împotriva regimului legionar și dînd o campanie provocatoare față de Germania”. Același organ semnala răspîndirea de manifeste ale „Comitetului de la București al P.C.R.”, care „se ridică contra trupelor germane aflate în România”. Un alt raport indica manifeste în care era scris: „Jos cu cîmpul de război”

mani și agenții lor gardisti!” și „Jos cu cîmpul imperialist de pe pămîntul Ardealului!”. La 13 noiembrie, Președinția Consiliului de Miniștri era informată în privința activității comuniste: „Continuă șablonarea cu lozincile «Afară cu armata hitleristă cîmpul de război». Alte rapoarte menționau acțiuni de același fel la Reșița, Focșani („Cetățeni, luptați pentru alungarea armatei germane, care ne flămînzește și ne răpește independența!”), Ploiești, Galați, Constanța, Sibiu, Mediaș ș.a.m.d.

Un raport al Marelui Stat Major, Secția II, Biroul Contraintformații, sublinia că sosirea trupelor germane a fost primită de populație „cu îngrijorare”. „În ce privește armata română — se relevă în document — aceasta, după ce nu i se dăduse ocazia să tragă sabia, pentru o cauză națională, sfîntă și dreaptă, nu poate primi cu inima ușoară sosirea unor trupe străine în țară”.

Termenii prudenți în care se formulează concluzia nu obturează cu nimic adversitatea din rîndurile armatei față de sosirea trupelor germane, raportul indicînd și faptul că „s-au petrecut totuși, de la început o serie de fricțiuni”. De altfel, ministrul american la București, Gunther Mott, consemna într-un raport trimis Departamentului de stat de la Washington că „de la început” simțămîntul armatei române „a devenit tot mai amar împotriva germanilor”. La mijlocul lunii octombrie, Serviciul Secret de Informații (S.S.I.) atrăgea atenția că liderul Partidului Național-Tărănesc, I. Maniu, declarase anturajului său: „armata germană ocupă România; de aici înainte trebuie să ne considerăm un stat la discreția absolută a forțelor militare ale Reichului”. Cu tot caracterul defetist al concluziei, ea exprima puternica îngrijorare care se răspîndea în cele mai variate cercuri politice românești. Tot S.S.I. raporta: „Populația română nu privește în general cu ochi buni prezența trupelor ger-

mane în țara noastră și de aceea se dă naștere la diferite incidente”; „La ședința membrilor societății ofițerilor de rezervă «Regele Mihai I» din 14 octombrie 1940 s-a exprimat temerea ca prezența trupelor germane în țara noastră să nu aibă ca scop ocuparea militară a României și Ungariei”; „starea de spirit a populației din regiunea Făgăraș și Sibiu este vădită contra unităților germane sosite în țară”; „Legafia maghiară din România trimite rapoarte la Budapesta arătînd că poporul român este indignat și revoltat de venirea în România a misiunii militare germane”.

Puternicele frămîntări provocate de sosirea trupelor germane și adversitatea manifestată de poporul român au neliniștit guvernul dictaturii legionaro-antonesciene. În încercarea de a liniști spiritele s-a recurs la o nouă mistificare, prin publicarea, la 16 octombrie, a unei note oficiale, cu precizarea că ea este „din partea celor autorizați”, prin care se anunța că „îndată ce misiunea elementelor militare germane va fi îndeplinită, acestea vor fi complet retrase” (*Timpul*, 17 octombrie 1940). Totodată a fost declanșată o campanie în legătură cu „zvonurile absurde ce se răspîndesc și interpretările voit eronate ce se dau prezenței trupelor germane de instrucție în România”. S-au intensificat, de asemenea, măsurile represive și teroarea legionară a devenit fapt cotidian.

Viața, realitățile, experiența amară au confirmat că redobîndirea independenței naționale și deschiderea unui nou orizont țării, prin unirea eforturilor tuturor celor interesați în salvarea de la o totală catastrofă, au fost condiționate de transpunerea în faptă a chemării „Afară cu armata de ocupație!”, pe care cei care au lansat-o primii — comuniștii — au fost și cei mai dîrzi în lupta pentru a o înlăunța prin revoluția română din august 1944.

¹ Magazin istoric, nr. 11/1974.

CUI FOLOSEȘTE DENATURAREA ADEVĂRULUI ISTORIC?

Dr. VIORICA MOISUC, Dr. CRISTIAN POPIȘTEANU

Ca știință a dezvoltării umanității, istoria are misiunea ca, cercetînd trecutul, să explice prezentul și, explicînd prezentul, să lumineze viitorul societății omenești. Și mai are istoria rolul ca prin concluziile ei să ajute la perfecționarea societății de astăzi, la dezvoltarea relațiilor dintre state și națiuni, la colaborarea pașnică între toate popoarele lumii și promovarea celor mai nobile idealuri și realizări ale civilizației umane.

Istoria poate îndeplini asemenea rosturi doar cu condiția de a înfățișa faptele și evenimentele în mod obiectiv, conform adevărului istoric, fără ură și părtinire. Interpretarea tendențioasă a istoriei, lipsită de obiectivitate, îi spulberă temeiurile științifice, o transformă din „cartea de căpăți a oricărei națiuni” în instrument de discordie și dezbinare, de confuzie și neînțelegere, păgubitoare cunoașterii și apropierii între popoare, bune înțelegeri și colaborări.

Ca istoric, iată la ce te face să reflectezi lucrarea cercetătoarei bulgare Antonina Kuzmanova *Politica balcanică a României*, apărută în 1984 în Editura Academiei bulgare de științe.

În noua sa lucrare, Antonina Kuzmanova, un nume cunoscut în istoriografia bulgară, reușește o înalificabilă performanță: ea revărsă o cascadă de teze istorice pline de neadevăruri, invective și etichetări denigratoare, care nu au nimic comun cu spiritul științific și adevărul istoric, ci amintesc de un trecut profund anacronic.

Încercăm de la început un sentiment amar, ca în fața unei tentative de pseudo-istorie, tentativă cu atât mai supărătoare cu cât este vorba de o etapă deosebit de importantă în lupta poporului român și a României împotriva fascismului și a războiului. Spre uimirea cititorului, „metodele” de investigație și de analiză ale autoarei sînt puse în slujba plămîirii unor teze care nu au nimic de-a face cu faptele, cu realitățile istorice și care duc la mutilarea adevărului, fie prin omisiune, fie prin măsluirea documentelor, fie prin folosirea lor trunchiată; totodată, se emit judecăți și aprecieri asupra istoriografiei contemporane românești, cu dezinvoltura celui care se consideră deținătorul adevărului absolut. Făcînd în

esență abstracție de realizările și concluziile istoriografiei românești, autoarea afirmă: „Trăsăturile caracteristice ale diferitelor etape ale politicii externe românești pot fi delimitate cu greu în lucrările istoricilor români” (p. 6). Se vede limpede că A. Kuzmanova n-a priceput nimic din istoriografia română sau n-a vrut să priceapă, ceea ce e și mai grav, căci descalificarea morală e mai compromițătoare decît cea profesională.

În urma unei asemenea judecăți, orice om de bună-credință își pune întrebarea unde trebuie căutat adevărul despre istoria poporului român? De către cine și unde se scrie adevărata istorie a poporului român?

Pentru oricine apare de neînțeles cum poate Kuzmanova să-și ia rolul de a eticheta, admonesta și corecta istoriografia românească contemporană și de a-i contrapune lucrările istoricilor din alte țări. Este cazul să ne întrebăm dacă autoarea ar fi de acord că despre istoria Bulgariei cele mai bune lucrări, fidele adevărului istoric, sînt cele scrise în România sau în alte țări.

Metoda trucajului și a măsluirii, a eludării adevărului istoric îi divulgă, de la început, procedeele cu atât mai reprobabile cu cît autoarea a beneficiat în repetate rînduri de posibilități de documentare în arhivele și bibliotecile românești, unde, cel puțin în probleme fundamentale ale istoriei noastre naționale, a avut la îndemînă o informare corectă. Vom zăbovi în cele ce urmează doar asupra cîtorva chestiuni de istorie românească și universală cărora A. Kuzmanova le atribuie un înțeles fals, le pictează un înveliș fără substanță, luîndu-și permisiunea de a pune în circulație erori cu implicații grave în domeniul cunoașterii adevărului istoric.

Autoarea își formulează pseudoargumentația ca și cînd nu ar avea nici cea mai mică idee despre faptul că în 1918 lupta revoluționară națională de eliberare a popoarelor din dubla monarhie austro-ungară a dus la constituirea de state suverane, independente, că prin aceasta s-a realizat victoria principiului naționalităților în Europa centrală și de sud-est; ea scrie ca și cînd nu ar fi aflat

că existența României reîntregite în hotarele ei firești, a Cehoslovaciei, Iugoslaviei, Poloniei, ca și a Austriei și Ungariei independente a premers cu doi ani încheierea tratatelor de pace, care n-au făcut decât să confirme pe plan internațional această existență. A. Kuzmanova are aerul că ne învață că România a făcut „achiziții teritoriale” în 1878, 1913, 1918, pe care Conferința de pace i le-a recunoscut (pp. 17-18, 19, 203 etc.). În virtutea tezei după care tratatele de pace de la Paris din 1919-1920 au avut un caracter net imperialist, aflăm că României i s-au „atribuit” teritorii și populații străine, rezultatul fiind „un stat multinațional, imperialist”.

În acest context, autoarea își permite să afirme că „istoriografia românească ignoră caracterizarea dată de Lenin păcii de la Versailles ca «tîlhărească»”, „revizuieste aprecierea istoriografiei marxiste privind caracterul imperialist al sistemului de la Versailles”, „neglijează faptul că tratatele de pace au lăsat nerezolvată sau au rezolvat inechitabil problema minorităților în unele țări, între care și România”, „prezintă într-o lumină falsă rezultatele primului război mondial care sînt cauza unor contradicții durabile între învingători și învinși” (pp. 7-8). Chiar dacă A. Kuzmanova trage o cortină groasă peste faptele istorice cunoscute de toată lumea, chiar dacă are părerea că imaginea corectă a politicii externe românești se află în lucrările istoricilor din alte țări, și mai ales în lucrarea sa, consacrată relațiilor internaționale din anii '30, nimeni și nimic nu-i dă dreptul să se lanseze în astfel de etichetări ale istoriografiei românești. Această bizară răsturnare a elementelor de judecată conduce pe autoare la minimalizarea unui proces istoric obiectiv — constituirea statelor unitare, independente pe ruinele marilor imperii multinaționale, ștergîndu-se astfel cu buretele întreaga luptă de eliberare națională din imperiile otoman, habsburgic și țarist. Oare ce ar crede A. Kuzmanova dacă istoricii români ar consemna în lucrările lor că desființarea statului bulgar și instituirea dominației otomane de peste cinci secole asupra poporului bulgar a constituit un factor progresist, iar renașterea statului bulgar independent ar fi etichetată ca un act retrograd?

Politica externă a României în cele două decenii ce au urmat Marii Uniri este prezentată — și nu analizată — de A. Kuzmanova după aceleași metode de privire a adevărului istoric printr-o oglindă deformată, prin omisiunea faptelor, răsturnarea valorilor, epite-ta la adresa istoricilor români. Derivînd din concepția eronată că România a fost o „creație” a tratatelor de pace, apare aprecierea la fel de eronată că politica externă a României în perioada interbelică, de apărare a statu-quo-lui teritorial în Europa ar fi fost „contrarevoluționară”, autoarea afirmînd că „cercurile conducătoare au angajat țara și forțele ei armate ca un important punct de sprijin și mijloc al strategiei contrarevoluționare a forțelor imperialiste ale Antantei”; că România ar fi fost o „potențială forță contrarevoluțio-

nară și în Balcani, în special în ceea ce privește Bulgaria, unde procesele revoluționare care cuprinseseră toate țările balcanice, inclusiv România, au fost dintre cele mai intense” (p. 203). Ea ar fi avut un „curs antisovietic” (p. 27) în întreaga perioadă (cu o oarecare excepție în anii 1933-1936, cînd Titulescu a încercat o apropiere de U.R.S.S.), iar în ajunul declanșării celui de-al doilea război mondial „România a refuzat colaborarea cu U.R.S.S. pe baza securității colective și a ajutorului reciproc” (p. 204); A. Kuzmanova adaugă și o altă așa-zisă „trăsătură caracteristică” a politicii externe românești: „linia consecvent antibulgară”, care „a slăbit o țară vecină mică, iar în condițiile concrete de atunci a compromis orice politică de rezistență a României în fața agresiunii...” (p. 210).

Aceeași metodă de a întoarce adevărul istoric cu capul în jos o face pe A. Kuzmanova să atribuie politicii externe a României toate păcatele capitale, deși este știut că România a fost țara în care fascismul a venit la putere abia în septembrie 1940. Acest fapt, deosebit de relevant, nu s-a datorat vreunei strategii deficitare a fascismului, ci luptei eroice a tuturor forțelor revoluționare, democratice, patriotice conduse de Partidul Comunist Român, împotrivirii majorității copleșitoare a națiunii române față de practica și ideologia fascismului. În acest context ne miră faptul că A. Kuzmanova a omis aprecierile istoriografiei contemporane bulgare, conform cărora politica externă a Bulgariei a fost condusă din 1923 de un regim de dictatură fascistă.

În ceea ce privește obiectivul principal al politicii externe a României, ea omite cu desăvîrșire că acest obiectiv, ce a rămas nemodificat de-a lungul celor două decenii, era concretizat în *menținerea independenței și suveranității statului național unitar, desăvîrșit la 1 Decembrie 1918*, a integrității teritoriale a țării, așa cum a rezultat din *Hotărârile plebiscitare din 1918*, hotărîri a căror legitimitate a fost recunoscută de Conferința de pace de la Paris, în 1919-1920. Politica externă a României a fost în concordanță cu voința întregii națiuni, cu interesele sale naționale vitale. Pentru menținerea și apărarea frontierelor statului român s-au pronunțat fără rezervă toate forțele sociale, toate partidele politice, inclusiv forțele de stînga, a căror coloană vertebrală o constituiau comuniștii și socialiștii; o elocventă dovadă în acest sens o constituie marile acțiuni de luptă organizate și conduse de comuniști, în decursul deceniului al patrulea. Semnificativă este și masiva ridicare a maselor populare, a întregului popor în apărarea granițelor țării, într-un moment cînd armatele hitleriste, după ce cîmpăniseră Cehoslovacia, se pregăteau să invadeze România. Era firesc să fie așa, pentru că statutul României era un rezultat al victoriei principiului naționalităților în această parte a Europei, era rezultatul logic al procesului istoric de

formare și desăvârșire a statului național unitar și reprezenta cadrul natural pentru dezvoltarea națiunii române moderne.

O rientarea politicii externe românești, caracterul relațiilor sale externe derurgeau în mod firesc din însuși obiectivul ei: membră fondatoare a Societății Națiunilor, România a rămas în întreaga perioadă interbelică fidelă Pactului acestei organizații internaționale ce-și propunea consolidarea păcii și securității pe baza respectării principiilor dreptului internațional. De aceea, departe de a nutri țeluri agresive la adresa vreunui stat — vecin sau mai îndepărtat — România nu numai că a refuzat orice tentativă sau „ofertă” ce i s-a făcut de a participa la vreo acțiune contra statelor vecine, dar a desfășurat în mod consecvent și permanent o politică de dezvoltare a unor raporturi cu toate țările, fără nici un fel de amestec în treburile lor interne, s-a străduit să creeze un climat de pace și cooperare în zona sa geografică, s-a pronunțat și a acționat, după capacitățile sale, contra politicii de forță și dictat în viața internațională.

Astfel, în 1920, guvernele francez și polonez au făcut presiuni asupra guvernului român pentru a obține participarea României la războiul contra Uniunii Sovietice. Într-un raport din 31 martie 1920 al ministrului Franței la București, Henri Cambon, către Ministerul de externe, se arată: „Am tatonat guvernul român în vederea unui acord care, lăsând Poloniei toată libertatea de mișcare, ar invita România să se întindă de-a lungul Mării Negre. Guvernul român — preciza Henri Cambon — a respins această ofertă, arătând că nu căuta aventuri dincolo de frontierele sale” (Arhiva Ministerului de externe al Franței, seria: Europa 1918-1929, Polonia, vol. 137, raport nr. 168, București, 31 martie 1920, semnat Henri Cambon). În notele sale politice, Raymond Poincaré, președintele Consiliului de Miniștri francez, făcea următoarea constatare: „Am făcut un demers lipsit de realism la Praga, București și Belgrad pentru ca aceste state să consimtă la o acțiune comună, împreună cu Ungaria, în favoarea Poloniei, contra Rusiei Sovietice” (Raymond Poincaré, *Histoire politique, Chronique de la Quinzaine*, 15 septembrie 1920-1 martie 1921, Paris, 1921, p. 18).

Referindu-se, în februarie 1921, la situația internațională a Rusiei Sovietice, V.I. Lenin scria: „Dar au mai rămas unele state, ca România, care n-a încercat să lupte împotriva Rusiei... Se înțelege că, dacă România nu s-a hotărât să poarnească război într-un moment favorabil pentru ea, apoi acum, după ce la noi a fost complet lichidat frontul lui Vranghel, e și mai puțin probabil ca ea să se încumete să facă acest pas” (V.I. Lenin, *Opere*, vol. 42, Editura politică, București, 1966, pp. 327-328).

Pe aceeași linie, la 17 mai 1922, în cadrul Conferinței internaționale de la Genova, România a făcut o declarație oficială cuprinzând un angajament unilateral permanent de

neagresiune față de Rusia Sovietică. Acest angajament a căpătat o pondere internațională și mai mare la 10 iunie 1926, când guvernul român a reconfirmat „angajamentul permanent de neagresiune față de Rusia, bazat pe statu-quo. România — se arăta în acest document — este gata să extindă acest angajament față de toți vecinii săi. România interpretează acest angajament ca obligând-o să nu atace Rusia, cu trupele sale regulate și, bineînțeles, să nu tolereze formarea, pe teritoriul său, a trupelor neregulate de atac contra Rusiei” (Société des Nations, *Recueil des Traités*, vol. LVIII, 1926-1927, p. 230). Protocolul amintit a făcut parte integrantă din tratatul României cu Franța din 10 iunie 1926 și a fost înregistrat la Societatea Națiunilor.

În august 1928, România, alături de U.R.S.S. și de multe alte state, a aderat la Pactul Briand-Kellog care interzicea recurgerea la război pentru rezolvarea conflictelor între state. Cîteva luni mai tîrziu, în februarie 1929, din inițiativa U.R.S.S., guvernul român a semnat la Moscova protocolul pentru punerea mai rapidă în aplicare a pactului de prohibire a războiului. Cu acea ocazie, Maxim Litvinov, ministrul de externe de atunci al U.R.S.S., sublinia faptul că „fiecare semnatar al protocolului se obligă în fața lumii întregi să apere pacea pe un sector geografic dat” (Arhiva M.A.E., Fond Societatea Națiunilor, vol. XV). Situându-se în continuare pe aceeași poziție, România a semnat, în iulie 1933, la Londra, alături de U.R.S.S. și alte state interesate, Convenția de definire a agresorului și a teritoriului, la 9 iunie 1934 restabilindu-se și relații diplomatice normale între România și U.R.S.S. În aceeași perioadă, România a susținut pe multiple planuri inițiativa franco-sovietică de creare a unui sistem oriental de securitate, din care dorea ea însăși să facă parte („pactul oriental”), a salutat și a sprijinit efectiv în 1935 încheierea tratatului de asistență mutuală sovieto-francez, precum și a tratatului sovieto-ceslovac.

F aptele amintite, la care se pot adăuga multe altele, sînt arhicunoscute oricărui istoric al relațiilor internaționale, ele au intrat în circulația științifică de zeci de ani; este imposibil ca A. Kuzmanova să nu le cunoască. Tot la fel de imposibil este ca, pe baza lor, să atribuie politicii externe a României caracterul și orientarea mai sus-amintite. Autoarea a ales însă o a treia cale: ea ignoră în mod voit sau plămăuiește fapte inexistente. A. Kuzmanova ignoră și faptul că în 1938-1939 România a fost singura țară care a sprijinit corect și direct Cehoslovacia atacată, mergînd pînă la adăpostirea miilor de refugiați care fugeau din calea armatelor năvălitoare germano-horthyiste, act de mare îndrăzneală ce a atras asupra-i presiuni grave din partea Germaniei hitleriste; în acea perioadă de gravă criză internațională, când Cehoslovacia fusese abandonată de toți aliații săi, guvernul român a refuzat oferta ce i s-a făcut de a participa la împărțirea

teritoriului acestei țări. La fel „uită” A. Kuzmanova și poziția României față de Polonia atacată în 1939, primirea și adăpostirea refugiaților, a guvernului și conducerii țării, a armatei în retragere, salvarea tezaurului Poloniei. Pentru aceasta, România a plătit un greu tribut; între altele, asasinarea primului ministru Armand Călinescu din ordin venit de la Berlin, amenințări și presiuni militare cu caracter imperativ. A. Kuzmanova nu numai că ignoră demersurile pașnice ale României, ci, mai mult, o consideră vinovată de eșecurile politicii de securitate colectivă și de crearea a unui front european de rezistență contra agresiunilor puterilor Axei.

Cît despre caracterul „antibulgar” al politicii externe românești și sugrumarea luptei revoluționare a poporului bulgar, credem că este suficient să amintim Antoninei Kuzmanova că la București, Brăila, Ploiești, Călărași, Giurgiu și în alte centre se află numeroase vestigii ce amintesc de organizarea de către revoluționarii bulgari, pe pămîntul ospitalier al României a acțiunilor de eliberare a Bulgariei; să-i amintim documentele Universităților românești unde și-au făcut studiile numeroși tineri bulgari; să-i amintim documentele cu privire la apărarea insurgenților bulgari din 1923 ș.a. Nu se poate ca A. Kuzmanova să nu fi întîlnit în timpul perioadelor de documentare în România asemenea dovezi. Și, mai mult, ne îndoiim ca ea să nu cunoască aprecierile conducerii de partid și de stat a Republicii Populare Bulgaria privind legăturile de solidaritate militantă româno-bulgară și ajutorul dat de poporul român revoluționarilor și patrioților bulgari.

Ne apare de-a dreptul fantezistă teza că România și politica ei balcanică au fost cauza principală a izolării Bulgariei (p. 252). Se uită cu totul că orice analiză istorică trebuie să se bazeze pe datele concrete, obiective, ale situației dintr-o etapă sau alta și că oricine operează în istorie cu teze prefabricate, nu poate decît să dea faliment ca istoric și să semene confuzie sau, și mai grav, să falsifice realitatea.

Acest mod de „a interpreta” istoria recentă este cu deosebire vizibil în numeroasele pagini pe care A. Kuzmanova le consacră Întelegerii Balcanice, deși autoarea aduce numeroase informații interesante care contribuie la o mai bună cunoaștere a unor aspecte politico-diplomatice (de pildă, relațiile bulgaro-iugoslave și „Tratatul de prietenie veșnică” dintre cele două guverne, acordul de la Salonic din 1938 etc.). Din păcate, A. Kuzmanova formulează aprecieri și concluzii în contradicție cu faptele la care ea însăși se referă sau cu logica istorică. Pentru autoarea bulgară, atît

Întelegerea Balcanică cît și Mica Înțelegere au avut rolul de „jandarm regional” (p. 4), iar „orientarea reală a pactului balcanic era îndreptată tocmai împotriva Bulgariei” (p. 5). Mai departe, ea scrie: „România s-a străduit ca Înțelegerea Balcanică să se creeze ca o alianță militară și politică îndreptată împotriva oricărei încercări de revizuire, inclusiv pașnică a statu-quoului în Balcani. Această alianță a fost îndreptată împotriva Bulgariei, care avea ca principiu conducător al politicii sale externe revizuirea tratatelor doar pe cale pașnică” (p. 211). Pornind de aici, A. Kuzmanova dezvoltă una din cele mai directe răstălmăciri a adevărului istoric, susținînd că politica românească, a fost dusă nu împotriva adevăratului agresor, și a împiedicat atragerea Bulgariei la cooperare balcanică efectivă. Ea scrie mai departe că „Începînd cu Take Ionescu după primul război mondial și pînă la Gr. Gafencu, în ajunul celui de-al doilea război mondial”, politica externă românească a fost un consecvent „adversar al politicii duse de guvernul bulgar de revizuire pașnică a Tratatului de la Neuilly. Această atitudine a fost legată direct de scopul principal al politicii externe de menținere a cîștigurilor teritoriale și nu a fost influențată de schimbările din concepțiile privind direcțiile generale ale politicii externe românești” (pp. 23-24). În sfîrșit, pe o asemenea bază, cititorul este îndrumat să creadă că „scopul politicii externe românești a fost eternizarea acestei situații de inegalitate și a slăbiciunii țărilor învinse” (p. 4).

În fața atîtor și atîtor concluzii false, nu poți decît să te întrebî: oare la ce i-au folosit autoarei miile de documente studiate, dacă pînă la urmă dezvoltă idei care nu au nimic comun cu faptele, așa cum s-au petrecut ele?

Răsturnînd noțiunile, ea acuză România și alte state din Înțelegerea Balcanică și Mica Înțelegere de promovarea unui consecvent antirevizionism, ceea ce ar fi adus un mare prejudiciu păcii în Balcani, ar fi „spart” frontul păcii în această zonă și ar fi îndepărtat și izolat Bulgaria. Nu a aflat oare autoarea că revizionismul — mai ales după venirea la putere a lui Hitler în Germania — a devenit portdrapelul politicii agresive a statelor fasciste, fiind un instrument al politicii hitleriste pentru a coaliza toate forțele politice ce ar fi putut fi folosite pentru subminarea păcii și securității? Dacă n-ar fi să amintim decît faptul că procesul „mutării” frontierelor, al „revizuirii” deci, început „pașnic” de Germania nazistă prin anexarea Austriei, n-a mai putut fi oprit și a dus la ștergerea de pe hartă a unor state independente, în ultimă analiză la război, și tot ar fi suficient, credem,

să demonstrăm adevărul pe care oamenii politici antifasciști, ca Litvinov sau Titulescu, Barthou sau Beneș, nu încetau a-l sublinia: revizionism = război.

Dintre numeroasele argumente care arată prezența Înțelegerii Balcanice în viața internațională, pe care, de altfel, o menționează și autoarea în multe rânduri, ne mărginim să precizăm aici doar unul singur: Înțelegerea Balcanică, alianță regională, deschisă, defensivă, de pace, securitate și colaborare în scopul apărării statu-quo-ului teritorial, încheiată între Grecia, Iugoslavia, România și Turcia la 9 februarie 1934, s-a manifestat în relațiile internaționale — cu toate consecvențele, slăbiciunile și limitele acestei alianțe — ca un factor de natură să așeze independența, suveranitatea și integritatea teritorială a celor patru state membre, să dezvolte colaborarea lor pe diferite planuri, să afirme rolul țărilor mici și mijlocii în Europa. În această direcție, ea s-a manifestat în repetate rânduri pe o linie favorabilă intereselor păcii și securității colective în Europa și, implicit, pentru a stăvili ofensiva politico-diplomatică a puterilor fasciste.

Cunoscuta cercetătoare bulgară a relațiilor internaționale Christina Daneva-Mihova aprecia astfel caracterul Pactului Înțelegerii Balcanice: „Pactul Balcanic avea ca obiectiv să ridice o barieră contra telurilor economice și politice urmărite de Italia fascistă și Germania hitleristă în Balcani menținând statu-quo-ul așa cum rezultase din Conferința de la Versailles”. (Christina Daneva-Mihova, *La diplomatie française et la préparation du Pacte Balcanique — 1934*, în *Studia Balcanica*, nr. 9, Sofia, 1975, p. 31). Ea aprecia în mod corect că în 1933 Mica Înțelegere „s-a străduit să atragă Bulgaria alături de ea prin acorduri bipartite sau tripartite. Aceste acorduri erau considerate ca baza unui viitor pact balcanic”. Ea precizează că guvernul bulgar a refuzat astfel de propuneri. (Idem, p. 39.) Iar istoricul I.S. Stavrianos conchide analizând subminarea Înțelegerii Balcanice: „Principala cauză a fost presiunea Germaniei renăscute” (I.S. Stavrianos — *The Balkans Since 1453*, p. 740).

De altfel, cu toate contradicțiile, diferențele și litigiile dintre Bulgaria și țările Înțelegerii Balcanice (contradicții, diferențe și litigii în analizarea cărora trebuie folosită o rigurozitate științifică și nu o pornire subiectivă de a face din alb-negru și viceversa), între aceste state s-au dezvoltat relații amicale în acei ani, concretizate, între altele, în acordul de la Salonik din 31 iulie 1938 cu privire la

abolirea clauzelor militare, aeriene și navale din Tratatul de la Neuilly.

Comunicatul comun dat publicității după semnarea acordului de la Salonik releva: „Acest acord încheiat între țări tratând de la egal la egal este rezultatul fericit al negocierilor libere desfășurate într-o atmosferă de cordialitate și înțelegere”. Contribuția pe care acordul de la Salonik o aducea destinderii și îmbunătățirii relațiilor pașnice dintre țăările Înțelegerii Balcanice și Bulgaria era remarcată, de asemenea, în comunicatul sesiunii Consiliului permanent al Micii Înțelegeri, desfășurată la Bled la 21 și 22 august 1938. Consiliul permanent al Micii Înțelegeri menționează în procesul-verbal al sesiunii că a luat act cu cea mai vie satisfacție de expunerea privind încheierea la 31 iulie 1938 a acordului de la Salonik dintre Înțelegerea Balcanică și Bulgaria, apreciind la justa valoare marele sprijin pe care acest acord îl aduce nu numai la întărirea încrederii mutuale și stringerea colaborării dintre țăările balcanice, ci de asemenea la apărarea comună a păcii generale. Cei trei miniștri de externe constată că „acordul de la Salonik nu afectează cu nimic drepturile și îndatoririle de asistență mutuală decurgând din angajamentele la care fiecare dintre statele semnatare subscriaseră anterior. Această constatare se bazează pe faptul că obligațiile de neagresiune și acelea de asistență mutuală, departe de a se exclude, se completează prin însăși natura lor unele pe altele” (Arhiva Ministerului afacerilor externe, Fond Mica Înțelegere, vol. 19, fila 86. Proces-verbal al sesiunii din 21-22 august 1938).

Era firească deci următoarea declarație a premierului bulgar Kiosseivanov din 19 februarie 1939: „Sntem prieteni cu țăările Înțelegerii Balcanice”. Cît privește oportunitatea și rolul jucat de pactele regionale — Înțelegerea Balcanică și Mica Înțelegere — amintim pentru A. Kuzmanova cuvintele lui Maxim Litvinov: „Este bine ca fiecare continent să fie acoperit cu pacte regionale care să așeze fiecare regiune împotriva oricărui agresor. Execuțiunea acestor obligații regionale ar fi considerată ca echivalent cu executarea obligațiilor prevăzute de Pactul Societății Națiunilor, avînd sprijinul deplin al membrilor Societății” (Arhiva M.A.E., Fond Societatea Națiunilor, vol. 15, Raport nr. 538, Geneva, 15 iulie 1936, semnat Antoniad, către N. Titulescu).

Nu am urmărit să discutăm întreaga prezentare a politicii românești dintre 1933-1939 în cartea Antoninei Kuzmanova. Am vrut doar să atragem atenția asupra câtorva teze și aprecieri care, din păcate,

constituie pilonii unei demonstrații istorice, inevitabil eșuate. Adevărul istoric nu poate fi ascuns, el iese la lumină cu o forță inexorabilă. Istoria diplomatică din anii dinaintea celui de-al doilea război mondial este mult prea importantă și plină de învățăminte pentru a fi contrafăcută.

În ceea ce privește pe istoricii români, ei nu și-au propus și nu își propun să dea lecții istoricilor din alte țări despre modul cum trebuie să-și scrie istoria națională. Orice încercare de imixtiune privind felul în care este scrisă istoria poporului român nu poate însă decât să fie respinsă cu fermitate. Istoricii români nu au permis și nu pot permite nimănui să falsifice și să denatureze faptele privind istoria țării, să născocască „adevăruri” din vîrful peniței la adresa poporului român, într-un cuvînt să facă din istorie o antiistorie.

Cercetarea istorică trebuie să servească dezvoltării prieteniei și colaborării între toate popoarele, inclusiv dintre R.S. România și R.P. Bulgaria. Așa cum A. Kuzmanova a scris această lucrare, ea nu servește însă prieteniei care s-a dezvoltat între popoarele noastre pe multiple planuri în anii socialismului. Aceasta cu atît mai mult cu cît chiar și în trecut istoricii de bună-credință din țările noastre s-au străduit să redea relațiile dintre cele două popoare în spiritul adevărului, al stimei și respectului. Iată de ce se impune ca astăzi, cînd țările noastre edifică societatea socialistă, istoria să evoce tradițiile de luptă comună și colaborare pentru apărarea cauzei progresului și libertății popoarelor, a păcii.

Indiferent de motivele și substratul care au putut ghida publicarea acestei lucrări, această inițiativă nu poate decât să trezească legitiima întrebare: Cui folosește? Este evident că prin această carte sînt relansate teze nocive, revizioniste, revanșarde și antiromânești, în contradicție nu numai cu adevărul istoric, dar și cu principiile relațiilor și normelor internaționale.

• CLIO ANUNȚĂ • CLIO

Centenarul cercetărilor paleolitice în România

„În malul Prutului, la Metoc, am găsit, la mai bine de două metre de la suprafață, mai multe silexuri lucrate, indicele unei stațiuni preistorice”.

Consemnarea aparține geologului român Gregoriu Ștefănescu și a apărut în Anuarul Biroului geologic pe anul 1885, fiind cea dintîi informație despre o descoperire paleolitică făcută pe teritoriul României. De un secol încoace arheologia consacrată acestor perioade străvechi nu încetează să furnizeze noi și importante dovezi privind vechimea viețuirii omenești pe teritoriul patriei noastre, civilizația materială și spirituală făurită din cele mai vechi timpuri. Pentru a aniversa un secol de fructuoase cercetări în domeniul paleoliticului, la Iași și Botoșani s-a desfășurat. În zilele de 22-25 octombrie 1985 colocviul cu tema: Geneză și evoluția culturilor paleolitice pe teritoriul României. Au participat cercetători de la institute și muzee de istorie din țară, precum și specialiști de peste hotare, comunicările prezentate aducînd importante contribuții în legătură cu vechimea viețuirii omenești în spațiul carpato-dunăreanopontic, uneltele și organizarea vieții la primele comunități omenești, elemente incipiente ale manifestărilor de natură artistică ș.a.m.d.

În încheierea colocviului s-a desfășurat o excursie de studii la Ripiceni, Cotușca și Mitoc, care, și acum, la o sută de ani de la primele cercetări continuă să fie una din cele mai bogate stațiuni paleolitice din țara noastră, veritabilă „școală” pentru cercetătorii acestei perioade istorice.

G. D.

PLANSELE NOASTRE

1. Hilarius Mitrea în 1869
2. Imagini din Sumatra: sat în nordul insulei...
3. ... palat din Kotaradja...
4. Construcție în interiorul unui fort...
5. ... pe riul Atjeh...
6. ... elevi în jurul învățătorului...
7. Spitalul din Șemarang (Insula Java); pavilionul ofițerilor
8. Șef de trib din Borneo, cu haine militare olandeze, dar cu sabia caracteristică dalacilor

1

**Un român
în Arhipelagul indo-malaiez**

2

3

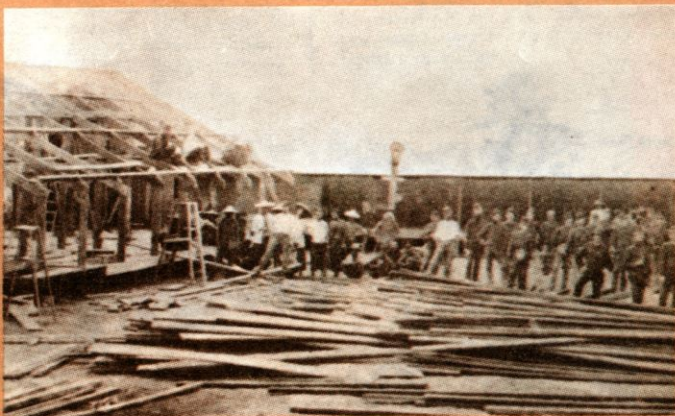
În vara anului 1882, publicațiile românești, printre care Observatorul, Familia, Tribuna, Gazeta Transilvaniei, Românul, Timpul anunțau revenirea doctorului Hilaris (Bucur) Mitrea în locurile natale, după ani îndelungați petrecuți în îndepărtatele și misterioasele Indii Orientale Olandeze¹. Sosea să-și revadă „patria, rudeniile și amicii”, dar aducea cu el și

¹ Sub această denumire erau cunoscute posesiunile coloniale ale Olandei în Arhipelagul Indo-malaiez.

bogate colecții de animale strinse în insulele Arhipelagului indo-malaiez, cu gândul înalt de a îmbogăți zestrea Muzeului național de antichități din București.

Cine era acest doctor Mitrea, care, la mii de kilometri de țară, se străduia să contribuie și el la ridicarea culturală a nației sale care de curând își consfințise independența absolută de stat?

Fiu al unor oieri din Râșnari, născut la 18 mai 1842, Bucur Mitrea a arătat încă

4

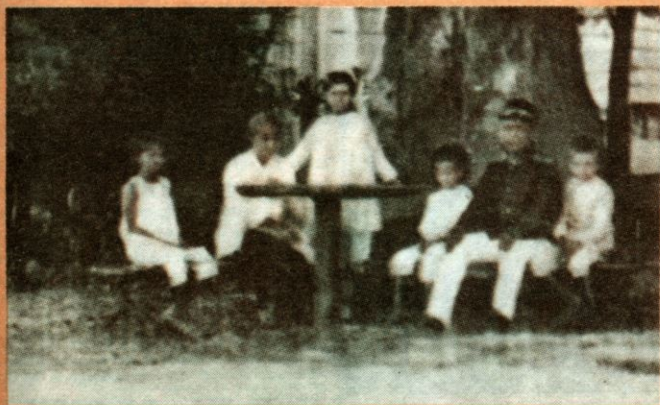

din școala primară, urmată în satul său, înclinații deosebite pentru învățătură. Părinții i-au trimis în continuare la gimnaziul romano-catolic din Sibiu, unde cursurile se făceau în germană. Aici prenumele de Bucur i-a fost latinizat și transformat în Hilarius (scris, uneori, și Ilarie).

În 1860, s-a înscris la Institutul medico-chirurgical din Cluj. Cum acesta nu conferea gradul de doctor, ci doar dreptul de liberă practică în principatul Transilva-

niei, lui Hilarius Mitrea, ca student eminent, autoritățile școlare i-au îngăduit să frecventeze paralele cursuri la universitățile din Berlin și Würzburg. La ultima universitate și-a susținut teza și a obținut, la 6 august 1864, titlul de doctor în medicină.

O vreme a activat la Viena, de aici la Berlin și, apoi, la Hamburg. La începutul anului 1869, a plecat în Olanda, la Rotterdam, și s-a angajat ca medic în armata

colonială din Indile Orientale. În octombrie 1869, debarca la Batavia, în insula Java; a plecat însă curînd în Sumatra, iar după trei ani a fost trimis în Borneo (1872-1876), poposînd în diferite garnizoane, unele situate în interiorul insulei în regiuni sălbatice, complet necercetate de albi și locuite de triburi care practicau vînătoarea de capete. A fost chemat în nordul insulei Sumatra și, după scurtă vreme, în Java (1878-1880).

În 1881 a venit în țară, aducînd cu sine o extraordinară colecție de animale din fauna alt de bogată și variată a marilor jungle ecuatoriale, pe care, în iunie 1882, a donat-o Muzeului de zoologie și mineralogie din București. Vînător iscusit și naturalist pasionat, Mitrea s-a dovedit, în același timp, și un fotograf avizat, fixînd pe peliculă imagini din lumea ciudată în care-l purtase dorința de noi orizonturi. Realizate în perioada 1870-1880, multe purtînd adnotările autorului, aceste imagini au o deosebită valoare de document. El este, astfel, primul român care a fotografiat insulele Arhipelagului indo-malez.

La începutul anului 1884, s-a întors în Indile Olandeze, unde a rămas vreme de 10 ani, deținînd funcția de medic-séf al unor întinse regiuni. A cercetat Sumatra, apoi insulele Celebes, Java, Moluce și, în fine, Noua Guinee, imensa insulă din nordul Australiei, aproape complet necunoscută pe atunci. Aici a adăugat colecțiilor sale piese de etnografie, antropologie și numeroase specii din splendidele păsări ale paradisului. Toate au ajuns la București în 1895. A mai călătorit o dată în Java, în 1897, apoi s-a stabilit definitiv la Viena, petrecînd, uneori, verile la Rășinari, în casa sa care există și astăzi. S-a stîns din viață la 31 ianuarie 1904, lăsînd amintirea unui pasionat explorator și, totodată, colecționar ale cărui donații se numără printre cele mai mari și mai valoroase primite în istoria de 150 ani a Muzeului de istorie naturală.

Alexandru MARINESCU,
Muzeul de istorie naturală
„Grigore Antipa“

PE URMELE STRĂMOȘILOR (VI)

ION POPESCU-PUȚURI

Istoria marelui și viteazului popor geto-dac ni-l înfățișează ca un popor marelui, harnic, cinstit, omenos care nu s-a împiedicat niciodată cu asuprirea și nedreptatea venind din partea unei forțe străine, atașamentul la libertate decurgând din filozofia zamolxiană, ce stătea la baza societății geto-dace, filozofie profund adversă nădărijilor de orice fel.

În vremuri îndepărtate, din cauza unor calamități, neomoscute nouă, așa cum arată istoricul francez de Val-de-Pousin, o parte a acestui popor a fost nevoit să se miște în lungul și în latul lumii pentru a supraviețui, alături de alte popoare, ajungând până în cele mai îndepărtate părți ale Europei, Asiei și Africii, creștind puterile și înfloritoare state. În decursul vremii, luând contact cu expansiunea elenă și romană, s-au împotrivit viguros atât imperiului creat de Alexandru Macedon cît și imperiului roman și a contribuit astfel hotărîtor la alungarea acestora din părțile asiatice și la decăderea lor. Alinate vremelnic cu lumii în destrămarea Imperiului roman de apus, nemurire geto-dace a fost aceea care au contribuit în final și la înfrîngerea imperiului hunic, destrămurînd definitiv puterea lor în Europa. Tot geto-dacii au pus ulterior în mare dificultate alie și alte imperii reacționare apărute pe scena istoriei.

După cum este cunoscut, imperiul creat de Alexandru Macedon (336-323 î.e.n.) se întindea din Peninsula Balcanică, la est de Marea Adriatică, pînă în Oceanul Indian, de la Dunăre și Caucaz pînă în Nubia. El cuprinsese multe regate și regiuni autonome, avînd un înalt nivel de civilizație.

Cuceririle au căutat să impună concepția idolatră împotriva concepției zamolxiene, de la curțile statelor cu care s-au confruntat (încercare pe care, după prăbușirea elenilor o vor face și romanii, cu același rezultat) ceea ce a generat o ripostă din partea popoarelor atacate. Așa, de pildă (cum precizează Carlo Troya în *Istoria Italiei*, p. 202), în anul 326 î.e.n. geto-dacii ducîrăni au ucidut pe Zopyrion, căpitan al lui Alexandru Macedon cu înfrîngerea sa ostire de 30.000 oameni punînd stavila înaintării sale peste Dunăre.

În cadrul imperiului macedonean se afla o parte din Baetria, a treia putere din Imperiul partilor, care după victoria de la Issos, dobîndită de Alexandru Macedon împotriva lui Darius III în anul 333 î.e.n., căzuse, împreună cu întregul imperiu ahenic, sub stăpînirea macedoneană. În anul 328 î.e.n., după luptele din Baetria și Sogdiana, Alexandru Macedon s-a căsătorit cu Roxana, fiica nobilului part Oxyartes din Sogdiana. După încheierea domniei lui Alexandru cel Mare (323 î.e.n.), popoarele celtice au început treptat lupta de eliberare. La 292 î.e.n., Dromicete, regele getilor, învinge armatele regelui macedonean Lysimach și eliberează teritoriile getice de la sud de Dunăre. În regatul Baetrianilor, satrapul Arsaces, ajutat de fratele său Tiridate și de unii nemulțumiți macedoneni — ceea ce explică de ce mai tîrziu toți regii arsacizilor înscriu pe egiptele lor titlul de „rege al regilor, binefăcătorul și prieten al grecilor” — s-a răsculat după anul 292 î.e.n. împotriva urmașilor lui Alexandru alungîndu-i pe ocupanți din această țară și constituind, din anul 250 î.e.n., un puternic imperiu cunoscut în istorie sub denumirea de Imperiul partilor, în fruntea căruia se afla dinastia Arsacizilor.

Sub domnia lui Mithridates I și II, dar mai ales sub Ordes I, Imperiul arsacizilor a ajuns la o mare dezvoltare prin înglobarea fostelor teritorii stăpînite de succesorii elenistici al lui Alexandru cel Mare: Media, Persia, orașele Babilon și Seleucia, astfel că statul stăpînit de Arsacizii moștenea și unele elemente de cultură elenistică.

De la formarea Imperiului part, acesta a trebuit să se confrunte cu Imperiul roman. În plină ofensivă în Asia, romanii reușiseră să ocupe părți importante ale Asiei apasene, inclusiv unele aparținînd partilor. În decurs de trei secole între cele două imperii s-au purtat

grele lupte pentru supremăție, alternînd tratatele de pace cu cele de alianță și cu declarațiile de război. Astfel, în anul 115 î.e.n., partii joacă rolul de intermediar între Extremul Orient (o misiune chineză a împăratului Wu-ti este prezentată la curtea lui Mithridates II) și lumea romană, care își manifestă tot mai insistent interesul în Asia. După înclădarea Armeniei în cadrul imperiului part, în anul 94 î.e.n., impunîndu-se acesteia raporturi de vasalitate, disputele între cele două puteri se vor purta, îndeosebi, în jurul acestui teritoriu.

În anul 92 î.e.n., partii stabilesc primele contacte diplomatice cu Roma. Cîrind însă relațiile degenerază în dispute militare. Sub domnia lui Phraate III, în anul 65 î.e.n. are loc prima ciocnire militară între partii și romani, regatul part al Arsacizilor devenind ulterior principalul adversar al Romei în Orient. În acest timp, Imperiul roman avea serioase probleme și la granița nordică dunkeană. Burebista, regele regilor dacilor europeni, cu armatele sale, întreprinde o incursiune în Macedonia romană, în anul 75 î.e.n., după care teatrul operațiilor se mută în Orient. La 6 mai 63 î.e.n. are loc prima mare bătălie, la Carrhae, în Mesopotamia. Între armatele Imperiului arsacid și cele romane, soldate cu înfrîngerea armatelor romane de către generalul part Surena.

În anul 41 î.e.n., armatele arsacide comandate de regele Pacorus desăfoară cîteva raiduri în Siria și Asia Mică. Aliați sub influența imperiului roman. Cîinci ani mai tîrziu, armatele romane conduse de către generalul Marcus Antonius sînt înfrînte de către cele ale Imperiului part. Ciocnirile cu armatele romane alternează cîind la un hotărî al imperiului, cîind la altul. Astfel, la începutul domniei lui Augustus (anul 31 î.e.n.) învoarele menționează la nordul Dunării un alt rege dac, dusman al Romei, Cotiso. La 20 î.e.n., între cele două imperii — roman și part — se realizează o înțelegere; fixîndu-se granițele pe fluviul Eufurat, prilej cu care Arsacizii înapoiază steagurile romane capturate în marea bătălie de la Carrhae. Era, evident, o soluție de compromis, căci după războiul partilor împotriva Romei din anul 61-66 e.n. se realizează o nouă înțelegere între Roma și Imperiul part. Tiridates, principe part, fratele regelui Vologese I, este încoronat la Roma rege al Armeniei de către Nero, în cadrul unei poliții în care romanii începeau prin deținerea unor „ostatici” — candidații la tron la Roma să lîină în triu pe cei din Orient, iar partii profitau de prezența la Roma pentru a se iniția și a contracara diplomația romană. În anul 85-88 e.n. regele dacilor carpatici, Decebal încheie legături de prietenie cu regele part Pacorus. Împrejurările sînt determinate de campania pe care în anul 85-86 e.n., geto-dacii sub comanda lui Decebal o întreprind împotriva armatelor romane conduse de consulul Oppius Sabinus în provinciile de la sud de Dunăre. Pentru a face față armatelor dace, consulul roman îl vin în ajutor Libellus și Maximus, care îl capturează pe Callidronus (un om de cultură deosebită, înzestrat cu multiple talente), sclavul lui Maximus, pe care — potrivit istoricilor lui Carlo Troya — Decebal l-a trimis în dar, ca o atenție deosebită, regelui part Pacorus. În cele din urmă, legiunile romane sînt înfrînte de Decebal și Oppius Sabinus este ucis.

La 87-88 e.n., un alt comandant roman, Cornelius Fuscus, este învins în munții getilor și ucis de armatele lui Decebal. Paulus Orosius povestește că Tacit, în partea astăzi pierdută a *Istoriei sale*, scria că nu a avut curajul necesar pentru a amîni de numărul romanilor ucisi de daco-getii carpatici. Stîndarul unei legiuni (a V-a Alaudae) cade în minile biruitorilor.

Pentru această faptă eroică, getilor II s-a dat numele de semizei, întrucît — așa cum spune Carlo Troya — pentru

faptele lor erau considerați ca fiind mai aproape de Zamolxis. Calitățile lor militare i-au îndemnat mai tirziu pe împăratul Romei Caracalla¹ să urmărească de adversarii lui pentru a fi ucis să se ceră să i se recomande un număr de rețo-daci, din acești semize frumosi și puternici, pentru a-i asigura viața personală împotriva atentărilor ceea ce s-a și făcut.

Uterior, în anii 101-106 și 114-117 e.n., Imperiul roman a întreprins o serie de expediții victorioase împotriva Daciei lui Decebal și a Imperiului part. După victoria împotriva lui Decebal (106 e.n.) și recucerirea Armeniei, împăratul Traian întemeiază provinciile romane Mesopotamia și Asiria. În 117 e.n., Hadrian, urmașul lui Traian — cel care a dăruit Podul lui Traian de la Turnu Severin din cauza deselor atacuri ale dacilor liberi, unite cu ale celor din provincia Dacia romană — s-a văzut însă silit de partii să renunțe la cuceririle romane în Mesopotamia și să restabilească granița răsariteană a Imperiului pe fluviul Eufurat.

Imperiul roman a obținut ulterior și alte succese împotriva partilor, prin războaiele dintre cele două imperii din anii 161-166 și 198-199.

Cel care dă o lovitură decisivă Imperiului roman în Asia este Mithridates (fost comandant al iberiei caucaziene). Prin căsătoria cu fiica regelui Armeniei, Ardas, generalul Mithridates a intrat în familia Arsacizilor armeni, Armenia reprezentând în acea vreme centrul politice al Imperiului part. Uterior, Mithridates a fost numit guvernator al Pontului. Cu ajutorul regelui Armeniei Ardas, el eliberează Capodocia și cea mai mare parte din Asia Mică, reușind apoi să ajungă pe romani din Asia. Totodată, el eliberează și popoarele din Caucaz și regatul Bosforului. Alci refușează războiul partilor împotriva romanilor. Ca urmare a acestor victorii Mithridates în titlul de rege al regilor, marcând începutul decăderii Romei în Orient.

În anul 224 e.n., dinastia Sassanizilor la locul celei arsacide, la conducerea Partiei, dar prinții din familia Imperială arsacidă continuă să joace un important rol în viața Imperiului part. Războiul împotriva Romei — după cum afirmă Saint-Martin — continuă, fiind purtat, apoi, împotriva Imperiului roman de răsărit, cu reședința la Constantinopol, după ce în anul 395 e.n. Impe-

riul roman se scindează în două. Sub regii sassanizi sînt cucerite Anatolia, Siria, Palestina, Egiptul, iar la anul 626 e.n., în alianță cu avarii, slavii și vlahii, perșii asediază Constantinopolul.

Urmașii Arsacizilor contribuie și la alungarea hunilor din Asia apuseană. Hunii erau un mare popor, care vene de 600 ani s-a războit cu popoarele din Asia în special cu cei chinezi, ajungînd să fie vedu cu partii. Marele istoric armean Movses Koreanî reține în Istoria Armeniei războaiele pe care Tridate cel Mare, conducătorul Imperiului arsacid al partilor, le-a purtat cu popoarele migratoare nordice care năvăleau în Armenia. Tridate le-a atacat în cîmpurile carciene (gargarenii lui Strabon care-l plasează în Albania septentrională), adică în partea Daghestanului, între Derbend și Terek.

În cursul luptelor, regele hunilor numit Calhanul, a fost ucis. În urma înfrîngerii, hunii s-au deplasat spre apus, unde, după cum scriu croniciarii timpului, „acest popor barbar a atacat popoarele scitice care locuiau dincolo de Ister (Danubiu)”. În anul 376 e.n. în drumul lor, hunii s-au lovit de împotrivirea poporului masaghetilor (care locuiau în teritoriile de la nordul Mării Negre pînă la Marea Caspică) și de cea a alaniilor (care formau în partea vestică a teritoriului menționat în izvoare cu numele de Cunnigand, adică sîslul hunilor (Leban, Histoire du Bas Empire, Paris, 1927, vol. IV, p. 64). Hunii au avut o mare confruntare cu alanii pe care, după cum scrie istoricul Klaproth, i-au învins „obosindu-l prin atacuri continue, deși aceștia [alanii] li egalau în bravură”. Această bravură a și determinat căpeteniile hunilor să-i atragă pe alani ca aliați împotriva romanilor.

Astfel în Europa s-a realizat o alianță alano-geto-dacică-hunică, care — după aprecierea istoricului Italian Carlo Troya — a avut drept obiectiv comun lupta împotriva Romei.

După înfrîngerea Romei, hunii, popor migrator, desface alianța cu alanii și geto-dacii, o parte din el trece peste Marea Mediterană în Africa, iar ceilalți se reîntorc spre Marea Caspică, unde își auva campamentul. Esențial este că victoria acestei alianțe completa luptele de veacuri ale dacilor de la Danubiu pînă în Asia împotriva Imperiului roman.

OROPHERNE sau OLOPHENUS, fratele lui Ariarathe, este înconorat ca Capodociei, de către Demetrius I Soter, I, 439.

ORRHOENE, vezi ORRHOENE. ORSANES însoțește pe Mithridates III în fuga lui, II, 110.

ORTOADISTE sau ARTOADISTE, rege al Armeniei, fără îndoială același cu Artavasde, este învins de Mithridate, regele partilor, I, 55; II, 82; după Justin, ar fi fost ultimul rege al Armeniei, II, 82, 83.

OSACES, general part sau ordinel lui Pacorus, devastază Cyrhesticia și asediază Antiochia fără succes, II, 117; este ucis sub zidurile acestui oraș, *ibid.*

OSCHAGAN, lac din Armenia cunoscut prin bătălia în care a murit Sasanian, regele masaghetilor, I, 21-25.

OSRHOENE, nume al regatului Edesesi; supuș regilor Armeniei, I, 102; data fondării acestui regat, I, 102; 2; originea numelui de Osroene, I, 104-106; forma exactă a cuvîntului este Orrhoene, I, 106; acest regat este supus suzeranității Arsacizilor, I, 177; vezi notele editorului, II, 318.

OSRHOES, același ca și Ourrhoui, dă numele său Osroenei, I, 105.

OUCHAMA, supranume alterat al lui Aheare; eroare a scrierilor asupra semnificației lui, originea, forma lui primitivă și veritabila lui semnificație, după armeni, I, 115, 116, 122-124.

OURMIAH, lac, corespunde lacului MANTIANIAH al grecilor și lacului CABOUDAN al armenilor, I, 353; vezi notele editorului, II, 352 și 353.

OURRHA, vezi EDESSA.

OURRHOUL, fiul lui Khewia, primul rege al Edesesi, II, 104;

durata domniei lui, I, 104, 105;

acest prinț este numit și Osroes, I, 105; originea acestei variante, *ibid.*

durata domniei lui Ourrhoui, I, 107.

PACORUS, fiul lui Orodus I, rege al partilor, se căsătorește cu fiica lui

Artavasde regele Armeniei, I, 83;

trece Eufuratul dar este respins, I,

85; II, 117; devine suspect tatălui

său, care îl cheamă din Siria, II, 118;

la invitația lui Codrus Bassus, intră

în Siria, dar iarăși îl forțează să treacă

din nou Eufuratul, II, 119; ocupă

aproape întreaga Siria, favorizat de

războaiele civile ale romanilor, I, 85;

II, 121 și urm.; este învins și ucis, I,

88; II, 129; egiptul său, II, 130.

PACORUS, fiul unui guvernator

din Siria, a fost confundat cu fiul lui

Orodus I, vol. I, 87; este probabil

același cu Pacour, regele Edesesi, I,

87, 111; alții spun că ar fi fost tatăl

unui altui partilor, I, 87; însoțește

pe fiul lui Orodus în expediția sa, I,

87, 111. PACORUS, rege al mezilor,

are fratele lui Volgese I, regele par-

tilor care li dăduse, împreună cu

coroana Mediei, al doilea rang în

monarhia Arsacizilor, I, 91, 179, 204,

313; este învins de alani, I, 163.

PACOUR sau PACORUS, rege al

Edesesi; durata domniei sale, I, 110.

PAGARAD, personaj de origine

evreică, este investit, de prinții

dintre Arsacizi, cu una din cele mai

înalte demnități de la curte, I, 49;

urmașii lui, numiți Pagratizi, au

ocupat tronul Armeniei și al Georgiei

și s-au perpetuat pînă în zilele noastre

[A. St. Martin — n.n.], *ibid.* lor le

apartine dreptul de a încorona pe

regii Armeniei, I, 153; mulți dintre

ei s-au stabilit în Grecia, II, 291.

PAGARAN, oras, fondat de Eran-

ti; etimologia acestui nume, I, 166.

PAHLA sau PAHLAV, nume al

Parthyeniei sau Partiei; vezi notele editorului, II, 315 și 316.

PAKOUR, vezi BAKROU.

PALHAVANI, vezi Halhavouni.

PAMPATIUS, vezi PRIAPATIUS.

PARNATASPATE, rege al Edesesi,

I, 157. PARNATASPATE, zis cel

tinăre, rege al Edesesi, durata domniei

sale, I, 157.

PARNYI, trib al poporului dahlilor,

I, 3; II, 269.

PARRHACES, predă pe Meher-

date lui Gotazes, II, 199, 200.

PARTHMASPATE este pus pe

tronul partilor de Traian, I, 136, 137,

161.

PARTI, nume dat de obicei Arsaci-

zilor și care nu este același cu numele

persilor, I, 4, 3; II, 265; originea lui,

I, 2; partii originari din Europa, I,

3, 5; II, 265, 203; descendenții din

parni, trib al dahlilor, I, 3; II, 268;

denumirea scitilor, I, 28; II, 265;

etimologia numelui lor, I, 28; nu

trebuie confundati cu persii, I, 2-5;

264 și 265; notele editorului, II, 307

și 308; partii se revoltă împotriva lui

Astibara, regele mezilor, I, 28; această

revoltă este înăbușită, I, 29; data

stabilirii lor în Persia, după Jean

Malalas, *ibid.* observații privind

acest subiect, I, 29 și 30; obiecturile

lor, *ibid.* organizarea lor socială, sis-

temul lor feudal, II, 293 și urm.;

motivele care dăduse că ei nu erau

de aceeași origine cu persii, I, 33;

II, 265; adoptă limba acestora, cînd

au devenit stăpîni țării lor, I, 200;

istoricii orientali vorbesc despre partii

cu puține amănunte, I, 34; din ce

epoca datează era independentă lor,

I, 308; data stabilirii lor pe malurile

Eufuratului, I, 338, 347; invadează

Media, I, 340; epoca creșterii puterii

¹ Magazin istoric, nr. 2/1974.

lor, I, 345; cucerirea Seleuciei, I, 347, 348; rezistența pe care o întâmpină din partea prinților din Asia interioară, I, 350, 352; imperiul lor este definitiv constituit; limitele lui, I, 364, 365; data acestei mari revoluții I, 365, 366; cauzele prosperității regelui lor, I, 381, 382; limitele imperiului lor înspre Indus, I, 392, 393; încercări de traversare a Indului, I, 393; numele lor se răspândește în Europa, I, 415; sint de partea lui Pompei, motivele II, 118, 119; victoriile lor asupra Seleucilor îl fac stăpâni imperiului, II, 304 și 305; rezistența opusă romanilor, II, 305; sint învinși nu de către romani, ci de persi, II, 281, 285, 305; după distrugerea imperiului lor, numele lor se păstrează încă multă vreme, I, 35; II, 306.

PARTIA SAU PARTHYENE, nume pe care geografi greci sau romani îl dau nediferențiat provinciei din Persia unde Arsacizii au pus bazele imperiului lor, I, 1; așezare geografică, I, 1, 2; primul din aceste două nume arată în realitate totalitatea cuceririlor primilor Arsacizi; cel de-al doilea se aplică propriu-zis unei provincii situată la est de Marea Caspică, I, 2; Partia a dat numele său Arsacizilor, I, 2; II, 265; printre locuitorii ei erau un mare număr de dahi, I, 27; II, 270; supuși de Tiridate, I, 298; I, 259; este puțin importantă, I, 298, 309; descrierea acestei țări, I, 309; numele ei actual, II, 270; vezi notele editorului, II, 315 și 316.

PARZAPHRAN SAU PARZAPHRAN, general armean în serviciul partilor, cerește Ierusalimul și face prizonier pe marele preot Hyrcan, I, 86; este numit și Barzapharne, I, 86; II, 122.

PELULI, formarea acestei limbi își are originea în vremuri foarte îndepărtate, II, 266, 267; vezi notele editorului, II, 367 și 368.

PEROZE, rege al partilor, necunoscut istoricilor occidentali și desemnat de Movses Khorenatzi sub numele de *Beror*, I, 253; etimologia acestui nume, *ibid.*

PERSANA (Limba) derivă din zendă; este împărțită într-un mare număr de dialecte concomitente sau succesive, I, 261.

PERSIA, regat vasal al Arsacizilor, I, 179; cucerit de Mithridates I, vol. I, 364; persii dădeau ajutorare lui Demetrius Nicator, I, 406; recad sub dominația partilor, I, 415.

PERSI, nume folosit adesea de antici pentru a desemna pe **parti**, I, 430; II, 264, 265; dar nu trebuie confundată cu **parti**, I, 2-5; II, 264 și 265; vezi notele editorului, II, 307 și 308.

PHARASMANE, rege al Iberiei, susține pretențiile fratelui său Mithridates la tronul Armeniei, II, 183, 192, 195; cheamă în ajutor pe albani și sarmati, II, 183; învinge și ucide pe Orodes, II, 184, 187; învinge pe Artaban, II, 181; îndepărtează pe fiul său Rhadamist, I, 204; dă război regelui Armeniei, Mithridates II, 204; guvernatorul Siriei îi ordonă să-și rechemie trupele, II, 205; își ucide fiul, II, 207, din ordinul lui Corbulon, pătrunde în Armenia, *ibid.*

PHARNAPATE, general part, respinge viguroasă atacurile lui Upedius Silo; după joncțiunea lui Ventidius cu acesta din urmă, el este învins și ucis, II, 127.

PHASAEL, fiul lui Hyrcan, cheamă pe partii la Ierusalim, II, 122; are-

tat și predat lui Antigone, se sinucid, II, 123.

PHERECLES, guvernator, pentru Antiochus II, al provinciei de dincolo de Eufrat, II, 38, 258; mai este numit și Agathocles, II, 38, 173; este ucis de Arsaces și Tiridate, I, 39, 17, 289, 298; II, 258.

PHILHELEN (prietenul grecilor), titlu luat de mulți regi arsacizi; semnificația lui, I, 191, 194, 446, 447.

PHILIPPOS, deposedat de statele sale de fratele său Antiochus, vrea să se despăgubească în detrimentul altui frate al său, Demetrius, II, 86; asediat în Beree, este ajutat de Straton, Mithridates Sinnares și Zizem, *ibid.*

PHILOPATOR, titlu luat de Phraate II, vol. I, 437; dat lui Seleucus IV, vol. I, 142.

PHLEGON de Tralles, citat după Movses Khorenatzi, I, 238; vezi notele editorului II, 333-335.

PHRAATA, oraș în Media, asediat fără succes de Antonius, II, 187 și urm.; mai este numit și *Vera* și *Praspa*, *ibid.*

PHRAATACÉS, fiul lui Phraate IV și al Thermusi, II, 148; ucide pe tatăl său, II, 163; este ucis de supușii lui, II, 163, 282; data morții sale, II, 163; de unde i se trage numele, *ibid.*

PHRAATE I, fiul lui Priapatus, regele partilor, căruia îi urmoară la tron, I, 331, 421; bate pe barzi și iașă tronul fratelui său Mithridates, judecându-l pe proprii săi fii, I, 331, 332, 422, 424, 425; durată domniei sale, I, 333, 334, 444. **PHRAATE II**, fiul lui Mithridates I, regele partilor, I, 331; II, 1; asociat la tron de tatăl său, I, 437; II, 1; cu ce scop, II, 1; nu profită de avantajele obținute de tatăl său asupra regilor Siriei, II, 2; unchiul lui, Artaban, îi dispută coroana, *ibid.* pentru a se debarasa de temutul său dușman Antiochus Sides, rege al Iberatai lui Demetrius Nicator, II, 26; îl învinge pe Antiochus, I, 368, 369, 418; II, 32, 275, 276; adoptă supranumele de *Autocrator*, căruia îi adaugă pe cel de Philopator, I, 437; se căsătorește cu fiica lui Demetrius Nicator, captiva lui, II, 49, 50; face funeralii regale lui Antiochus, II, 50; urmărește inutil pe Demetrius Nicator, I, 51; se aliază cu Alexandru Zebina și pentru ce, II, 50, 61, 63; nu poate subjugă provinciile robite din imperiul său, II, 62; când trecea Eufratul, este chemat în altă extremitate a statelor sale de o invazie a sciților, II, 62, 63; data acestei invazii II, 63, 67, 68; după ce chemase pe sciți în ajutorul lui împotriva lui Antiochus Sides, refuză să le plătească subsidiile convenite, II, 64, 65, 276; sub care pretext, II, 75; sciții iritați îl devastază frontierele, II, 66; merge împotriva lor; dar pârșit de o parte din trupe, este învins și ucis, II, 63, 64, 66, 67, 276; data morții sale, II, 68; nu se știe dacă a avut copii, II, 81; vezi notele editorului, II, 349, 350, 364. **PHRAATE III**, fiul lui Sanatrares, regele partilor, este asociat la domnie de tatăl său, II, 98, 99; reia propunerile lui Mithridates și se aliază cu romanii din resentiment împotriva lui Tigran, I, 47; II, 98, 101; dă război împotriva lui Tigran, fără succes, I, 77; II, 98; dă azil lui Tigran cel Tânăr și fratelui său Sarsier, le dă de soții două din fiecele sale și intră în Armenia, II, 102; asediază Artaxata, lasă neînădăruit Tigran să continue asediul

și se întoarce în statele lui, *ibid.* cere pe Tigran cel Tânăr, ginerelul lui, pe care Pompei refuză să i-l dea, I, 77; iritat de acest refuz, el atacă Armenia; dar este învins de Afranius și constrins să ceară pace, I, 77, 78; II, 104; solicită fără succes reînnoirea alianței cu romanii, II, 104; Pompei îl refuză titlul de rege al regilor, I, 78; II, 104; Phraate face o nouă incursiune în Armenia, II, 105; învins la început, el obține apoi avantaje, II, 105, 106; se împacă cu regele Tigran, I, 78; II, 106; este ucis de fiul său, I, 78; II, 94, 95; durată domniei sale, II, 107; data morții sale, II, 107, 109. **PHRAATE IV**, fiul lui Orodes I, regele partilor, desemnat de tatăl său să-l urmeze, îl ucide, I, 88; II, 132, 133; sugrumă pe toți frații și pe propriul său fiu, II, 132, 134; învinge pe Appianus Statianus și refuză să facă pace cu Antonius, II, 138, 139; hărțuiește armata romană unde se retrăsese și îl provoacă în galea pierderii, II, 139; cucereste Media și repune pe tronul Armeniei pe Artaxes, I, 177; II, 144; cruzimea lui revoltă pe supușii lui, II, 144; solicită ajutorare de la August, *ibid.*; învinge pe Tiridate, seful răscoalului, și cere lui August extrădarea acestuia, care îl refuză, II, 145; insolența lui provoacă noi revolte, II, 146; Tiridate, revenind din Siria, se pune din nou în fruntea răscoalului și răpete pe cel mai tânăr din fiii regelui său; acesta să fugă, Phraate cheamă în ajutor pe sciți, care îl pun din nou pe tron, II, 146, 147; el cere din nou pe fiul său, pe care August i-l dă în schimbul stindardelor luate de la Crassus și Antonius, II, 147; ia în căsătorie pe Thermusa, sclava lui, de la care avea un fiu, II, 148; motivele care l-au determinat să înapoieze stindardele romane, II, 148, 149; la instigarea Thermusi, el își dă fiul ostatic la romani, II, 150; data acestui eveniment, *ibid.* II, 151, 152; pune legătură cu romanii și dă ajutorare lui Tigran IV, vol. II, 153; cere pace lui August, II, 155; motivele pârșirii sale, II, 156; are o întrevvedere cu Cains Cascar (Germanicus) cu care încheie pace, II, 156, 157; data morții sale, II, 160, 163; armenii îl numesc Arsencar, II, 162, 176. **PHRAATE**, fiul lui Phraate IV, este dat ostatic romanilor, II, 150; este cerut lui Tiberiu de către seșii partilor, pentru a-l rege, acestia revoltându-se împotriva lui Artaban III, vol. II, 182, 187; debarcă în Siria și moare, II, 187.

PHRAATE, satrap part, ajută pe Artaban să reuce pe tron, II, 186.

PHRAPATIUS. Vezi **PRIAPATUS**.

PISON, guvernator al Siriei, dusman al lui Germanicus, era foarte legat de Vonones, II, 170.

PLANCUS, guvernator al Siriei, fuge la apropierea lui Labienus, II, 124.

POLEMON, regele Pontului, este făcut prizonier de parti, II, 138; regele mezilor îl înșarcinează să negocieze o alianță cu romanii, II, 141; Antonius îl dă Mica Armeniei, II, 142.

POLYBOS, înlesnește evadarea lui Demetrius Soter, II, 342.

POLYCRIT, citat după Movses Khorenatzi, I, 238; vezi notele editorului, II, 333-335.

POMPEI urmoară lui Lucullus, I, 72; silește pe Tigran să se supună, I, 75; II, 102, 103; îl dă o parte din statele care îi fuseseră luate, I, 75; II, 103; motivele aparente sale generalizată față de acest print, I, 75, 76; refuză să predea pe Tigran cel

Ținăr regelui parților Phraate III, vol. I, 77; II, 103; tratează cu bună-voință pe trimișii regilor Mediei și ai Elymaidei, care îl cerceau ajutor împotriva parților, I, 77, 176; II, 103; încheie cu Phraate III un tratat de alianță și respinge avansurile lui Mithridates, II, 97, 98, 101, 102; își îndreaptă armeele spre Caucaz, II, 103; refuză cu trufie reînnoirea alianței cu Phraate, regele parților și ocupă provinciile pe care le pretindea, II, 104; refuză de asemenea să ajute pe armeni, II, 106; duce război cu Aretas, regele arabilor, *ibid.*; cere ajutorul lui Orodos, regele parților; negocierea rămâne fără urmări, II, 118.

PRAASPA, vezi PHRAATA.

PRIAPATIUS sau PHRAPATIUS numit și PAMPATIUS, succesor al lui Artaban I, regele parților, I, 330, 421; durata domniei lui, I, 330; trăiește în pace cu regii persiei și se dă ajutor ca împotriva romanilor, I, 331; domnia lui nu se evidențiază prin nici o acțiune glorioasă, I, 422; asociază la domnie pe fiul său Mithridates I, vol. I, 424; vezi notele editorului, II, 351, 364.

PTOLEMEU EVERGETUL, regele Egiptului, războiul moartei surorii sale Berenice, I, 295; ocupă o parte din Asia; dar o revoltă îl cheamă în statele sale, *ibid.*; păstrează Coelestria și dă Cilicia lui Antiochus Hierax, *ibid.*; cu toate succesele sale, încheie pacea cu Seleucus, I, 296. PTOLEMEU PHILOMETOR, rege al Egiptului, învinge pe Alexandru Bala, I, 395. PTOLEMEU PHYSCON, rege al Egiptului, este alungat de soția sa Cleopatra, II, 53; reîntre în statele sale și atâită un nou concurent la tron: Demetrios Nicator, *ibid.*, și pag. urm.

PYROUZ, vezi PEROSE.

RAY, oras în Persia, posesiune a Arsacizilor din epoca cuceririi arabilor, II, 287.

REGE AL REGILOR sau MARE REGE, titlu luat de regii Arsacizilor din Persia I, 181; este atribuit unorii Ahemenizilor și Sassanizilor, I, 181, 182; acest titlu echivalează cu cel de împărat în vechia diplomatie europeană, I, 183; II, 277, 280; deși rezervat exclusiv regilor Persiei, titlul a fost uzurpat de regii Armeniei și ai Bosforului Cimmerici, I, 183; II, 277, 280; regii Comagenei și tetrarhii arabi îl uzurpă și ei, I, 184; Marcus Antonius îl dă fiului său Alexandru, *ibid.*; în ce epocă l-au luat Arsacizii, *ibid.*; căror prinți le era conferit acest titlu, conform tradiției, I, 343; nici unul din succesorii lui Alexandru nu l-au luat, *ibid.*

REGII GRECI AI BACTRIANIEI, I, 38, 39, 317, 318, 380 și urm.; vezi notele editorului, II, 310-315, 320-328; 345, 347, 349-351, 353, 354-358. REGI INDO-GRECI, vezi notele editorului, *ibid.* REGI INDO-SCITI, vezi notele editorului, *ibid.* REGI AI SIRIEI, mulți dintre ei au luat supranume derivate de la numele orașelor unde copilariseră, II, 9.

REMMIUS, ucigașul lui Vonones, II, 171.

RHADAMISTE, fiul lui Pharasman, se retrage în Armenia, unde se căsătorește cu Zenobia, fiica lui Mithridates, II, 204; ucidă prin asfixie pe Mithridate și pe propria lui soră, II, 205; ocupă întreaga Armenia și revoltă pe toți supușii prin cruzimea lui, *ibid.*; 206; obligat să fugă, o străpunge pe Zenobia cu

sabia lui, II, 206; tatăl său îl ucidă, II, 208.

RHESCHDOUNIENI, popor care locuia la sud de lacul Van, I, 86.

RHODASPE, fiul lui Phraate IV, dat ca ostatic romanilor, II, 150.

RHOSD-SOHOON, vechi istoric a Persiei, tradusă în greacă de Khorshobund; semnificatia titlului acestuia lucrări, I, 240.

ROI (Observații asupra cuvintului, zend care are acest sens), I, 258-266; examen critic al unui vers Aristofan unde cuvintul roi se află scris sub forma lui persană, *ibid.*; vezi notele editorului, II, 335-337, 339 și 340. ROI, titlu dat, de orientali, prinților foarte mici, I, 103; prinții Edessei se autodenumesc regi, I, 104.

ROMANI, în ce epocă au avut, pentru prima oară, relații cu parții, I, 415; încheie o alianță cu evreii și o notă de prietenie din Orient, I, 416; se temeau extrem de mult de parții, II, 181.

SACASTAN, fără locuită în vechime de saci și apoi numită Sedjestan I, 15.

SACI, vechi nume dat de persi masagetilor, I, 15; sacii au dat numele unor provincii din Persia, *ibid.*; etimologia acestui nume în persană, *ibid.*; parții îl cheamă pe saci în ajutor împotriva mezilor, I, 28; vezi notele editorului, II, 362.

SAGSAR, etimologia acestui nume; este adesea aplicat turanienilor, I, 15. SAHAĞ, prinț al Pagratizilor, căruia Movses Khorenati îi dedică o istorie a Armeniei, este făcut marșan și moare luptând împotriva persilor, I, 237. SAHAĞ, ultimul descendent al sfintului Grigore, patriarhul Armeniei, II, 290.

SAHPUR II luptă împotriva Arsacizilor din Bactriania, II, 287.

SAMANIZI, numele unei dinastii persane, fondată de Bahram Ciubin, II, 287.

SAMBULOS, numele unui munte a cărui poziție nu se cunoaște, II, 199.

SAMPSERA, un fel de armă care, la adiabeni, era unul din însemnele regalității, I, 128 și 129.

SANADRUG (Sanatruces), nepot al lui Abgare, domnește în Armenia, I, 133; la moartea lui Anani, este chemat la Edessa, I, 134, 141, 148; identic cu Izate, rege al Adiabenei, I, 135, 141, 144; falsă etimologie a numelui lui Izate, dată de Movses Khorenati, I, 135-136; întinderea stăpînirii lui Sanadrug și durata domniei sale, I, 137, 145; II, 283; deși creștin, nu îndrăznește să-și manifeste direct religia și lasă pe cei credincioși să fie persecutați, I, 137, 138; contradicții ale lui Movses, Khorenati și Josephus cu privire la acest prinț, I, 139, 140; ucidă pe copiii lui Abgare și cedează reginei Helena provincia Carrhes cu cea mai mare parte din Mesopotamia, I, 141; moartea lui, I, 142-154; eroare comisă de istoricii armeni asupra duratei domniei lui, I, 154. SANADRUG, rege al parților, I, 135, vezi SANATRACES.

SANATRACES (Sanadrug), rege al parților, numit și Sinarithocles sau Sinatruces, Sinatruces și Sinatricus, concurent al lui Mnasyrcs, I, 135; II, 94, 96, 100; este forțat să se refugieze la sciti, care îl pun pe tron, II, 94; durata domniei sale, II, 94; era probabil fiul lui Mithridates I, vol. I, 95; eroare privind data morții sale,

II, 96, 98, 101; refuză să se alieze cu Mithridates împotriva romanilor, II, 97; și-a asociat la domnie pe fiul său Phraate III, vol. II, 98, 99; poartă război cu Armenia, fără succes, II, 99.

SANATRICES sau SANATRU-CIUS (Sanadrug), rege al parților, făcut prizonier de romani, în timpul lui Traian; cuceririle sale anterioare, I, 136; II, 283. SANATRUCES, vezi SANADRUG, nepotul lui Abgare.

SANATRUICIUS, rege al parților, II, 100. VEZI SANATRICES.

SANDJAR Invins și dus în captivitate, I, 21.

SANESAN, prinț Arsacid care domnea asupra masagetilor și alaniilor; invadează Armenia, către anul 320 e.n.; este ucis, I, 21-25; II, 288.

SARANCII sau SARANKII, trib scit, II, 68; numiți Yuel-chi de către chinezi, II, 69, 176; trec Oxus-ul (Amu Daria) și supun Bactriania, II, 68, 69, 76, 276; originea lor, II, 69, 276; vezi notele editorului, II, 361 și 362.

SARIASTER, fiul lui Tigran, se refugiază pe lângă Phraate III, care îl dă de soție pe una din fiicele sale, II, 102; se întoarce în Armenia cu Phraate, II, 105.

SARMATII vin în ajutorul lui Pharasman, II, 183.

SASSANIZI, epoca fondării imperiului lor, II, 221, 222, 235; durata acestuia II, 236.

SATRAPI (observații asupra cuvintului zend care înseamnă), I, 259-266; remarci asupra felului cum transcrie Theopompe acest cuvint în greacă, *ibid.*; vezi notele editorului, II, 337-339.

SBORACE, prinț din Anthemusia; numele său este identic cu cel de *Abourages*, I, 145.

SCITI, ce popoare erau cuprinse în această denumire, I, 3-38, 311, 312; Phraate II îl cheamă în ajutorul lui, apoi refuză să le dea subsidii în convenite; este invins și ucis, II, 64, 68, 276; sciti ocupă Bactriania; în ce epocă, II, 74, 75; diferite nume sub care au fost cunoscuți, II, 268; recunoșcerea supremației regilor kousani, II, 277; vezi notele editorului, II, 349, 350, 361-364.

SCITIA, limitele ei, I, 3-38; II, 286; era probabil supusă unei singure dominații, I, 14; cu trupe din această provincie Arsacizii au devenit stăpînii Orientului, I, 311; Scitia a fost guvernată de o ramură a Arsacizilor, I, 37, 312; perioada consolidării acestei ramuri și durata ei, I, 313, 314; țara scitilor servește de refugiu satrapilor lui Darius, I, 388.

SELEUCIA, oraș fondat de Seleucus Nicator, pe malurile Tigrului, devine capitala imperiului său, I, 172; pierde rangul de capitală, *ibid.*; 173; se bucură, sub toți regii parții, de un fel de independență, I, 173, 177, 447; Orosius o confundă cu Babilonul, I, 345; se revoltă contra lui Bardan, care o asediază, este obligat să se retragă, dar o supune în cele din urmă, II, 189, 191, 192. SELEUCIA sau SOLOCE, oraș situat pe fluviul Hedyphon sau Hedyppus, este cucerit de Mithridates I, vol. I, 363.

SELEUCIZI, nici unul din ei nu a luat titlul de mare rege, I, 343; s-au mulțumit multă vreme cu cel de rege, I, 442.

VICTORIA

A patra serie de întrebări

1. Revoluția de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă din august 1944 a avut — pe lângă profunzimea sa semnificație în viața poporului român — o importanță deosebită în desfășurarea celui de-al doilea război mondial, grăbindu-i sensibil sfârșitul în Europa. Prin fapta de arme a României, forțele sovietice au avut posibilitatea să reia luptele de învergură cu inamicul la o distanță mare de locul unde acestea se aflau în ziua de 23 august 1944.

Această distanță măsoară... (1981)

- a) 400 km
- b) 580 km
- c) 620-750 km

2. Eliberarea părții de nord-vest a României — obiectiv de luptă și liant al coaliției de forțe politice antihitleriste inițiată și creată de P.C.R. — a făcut dovada înaltului eroism al armatei române, care nu a precupețit nici o jertfă pentru înlăturarea inamicului de pe teritoriul țării. Între 1 septembrie și 25 octombrie, cât a durat această acțiune, au fost mobilizați la luptă 275 000 militari, dintre care 50 000 au căzut vitejește în înfruntarea cu dușmanul.

Cite localități au fost eliberate prin acțiunea armatei române în intervalul amintit? (1979)

- a) 457
- b) 872
- c) 668

3. Baterie de artilerie românească pe cimpurile de bălăie din Cehoslovacia de la poalele munților...

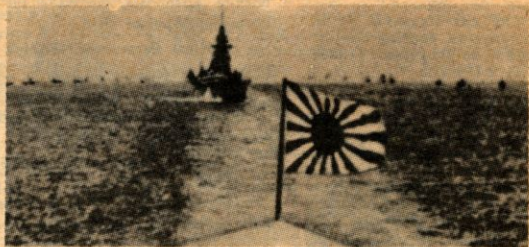
Precizați despre ce munți este vorba. (1985)

- a) Metalici

- b) Tatra
- c) Javorina

4. O înverșunată înfruntare între forțele germano-

italiene și armata de eliberare națională a Iugoslaviei, condusă de mareșalul Iosip Broz Tito, a rămas cunoscută ca „bătălia pentru răniți”. Ea s-a desfășurat în februarie-martie 1943 pe direcția riului...

Știți care? (1979)

- a) Neretva
- b) Vrbas
- c) Drina

5. La sfârșitul lui aprilie 1945, trupele sovietice se apropiau de Berlin dinspre răsărit, iar aliații occidentali se grăbeau să facă joncțiunea cu armata roșie.

La 25-26 aprilie 1945 a avut loc întâlnirea rămasă în istorie sub numele de...? (1980)

- a) Întîlnirea de pe Oder
- b) Întîlnirea de pe Rin
- c) Întîlnirea de pe Elba

6. Nave japoneze îndreptându-se spre locul unde, la 7 decembrie 1941, s-a desfășurat o celebră bătălie care a marcat începutul războiului în Pacific.

Menționați numele acestui loc care amintește de unul din cele mai dramatice momente ale celui de-al doilea război mondial. (1983)

- a) Midway
- b) Pearl Harbor
- c) Bikini

7. La Conferința de la Dumbarton Oaks (21 august - 28 septembrie 1944) au fost elaborate documentele premergătoare pentru constituirea unei organizații internaționale, al cărei statut de funcționare a fost semnat mai târziu de către reprezentanții a 50 state, în cadrul unei alte conferințe, care a avut loc la San Francisco.

Cum s-a intitulat acest document? (1985)

VICTORIA

concursul
magazin istoric

editia 1985

- a) Carta Națiunilor Unite
- b) Apel pentru pace
- c) Declarația Securității popoarelor

8. Procesul de la Nürnberg, intentat principalilor criminali de război naziști (pe banca acuzării s-au aflat 199 căpetenii hitleriste), a dezvăluit chipul întunecat al celui de-al treilea Reich, făcând rechezitorul crimelor naziste și adresînd, totodată, omenirii un îndemn la rațiune și veghe, pentru ca asemenea orori să nu se mai repete vreodată.

Cîte luni au durat debaterile procesului? (1982)

- a) șase luni
- b) zece luni
- c) opt luni

9. Prin semnarea capitulării Japoniei, la 2 septembrie 1945, la bordul cuirasatului USS Missouri, al doilea război mondial lua sfîrșit, după ce timp de... zile pustiise lumea cu vîlvătaile celei mai mari conflagrații cunoscute vreodată de omenire.

Cîte zile trecuseră de la declanșarea conflagrației și pînă la actul ei final? (1985)

- a) 2 191 zile
- b) 2 130 zile
- c) 2 074 zile

10. La ce dată a fost luată această fotografie-document a momentului în

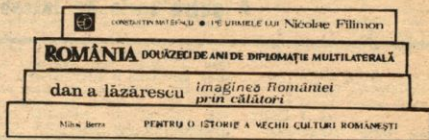

care steagul roșu era arborat victorios pe clădirea Reichstagului nazist? (1985)

- a) 8 mai 1945
- b) 6 mai 1945
- c) 30 aprilie 1945

talón de participare
talón de participare
talón de participare
talón de participare
talón de participare

CARTI SOSITE LA REDACTIE

● Constantin Ene, Romulus Neagu, Radu Bogdan — **ROMÂNIA, DOUĂZECI DE ANI DE DIPLOMATIE MULTILATERALĂ** (cuvînt înainte Ștefan A. Andrei).

Editura politică, București, 1985, 272 pp., 24 lei: amplă activitate internațională desfășurată de partidul și statul nostru în anii Epocii Nicolae Ceaușescu, pentru soluționarea marilor probleme ale contemporaneității, în slujba unei politici noi, de cooperare și încredere între state, pentru triumful ideilor păcii, progresului și libertății popoarelor.

● **UNITATEA NAȚIONALĂ A ROMÂNILOR ÎN EPOCA MODERNĂ. 1821-1911** (sub egida Academiei de științe sociale și politice, a Institutului de istorie „N. Iorga”).

București, 1985, 278 pp., 29 lei: culegere de studii semnate de Nichita Adăniloale, Anastasie Iordache, Paul Oprescu, Alexandru Porțeanu, Apostol Stan.

● Mihai Berza — **PENTRU O ISTORIE A VECHII CULTURI ROMÂNĂȘTI** (culegere de studii, cu o introducere și note de Andrei Pippidi).

Editura Eminescu, București, 1985, 266 pp., 22,50 lei: un prim volum din scrierile istoricului (1907-1978), membru corespondent al Academiei R. S. României.

● Dan A. Lăzărescu — **IMAGINEA ROMÂNIEI PRIN CĂLĂTORI. VOL. I (1716-1789).**

Editura Sport-Turism, București, 1985, 334 pp., 29 lei: informații istorice, geografice, etnografice etc. în scrierile unor personalități străine care au vizitat țările române în sec. XVIII.

● **CIVILIZAȚIE MEDIEVALĂ ȘI MODERNĂ ROMÂNEASCĂ** (volum îngrijit de Nicolae Edroiu, Aurel Răduțu, Pompiliu Teodor).

Editura Dacia, Cluj-Napoca, București, 1985, 404 pp., 36 lei: culegeri de studii structurate în secțiunile Cultură materială, Populație, stări sociale, Mentalități, interferențe culturale, Stări de spirit revoluționare.

● Constantin Mateescu — **PE URMELE LUI NICOLAE FILIMON.**

Editura Sport-Turism, București, 1985, 302 pp., 19 lei: itinerarii și evocări istorico-literare.

● Marin Manu Bădescu — **CĂLĂTORIILE LUI CAROL DAVILA.**

Editura Sport-Turism, București, 1985, 164 pp., 10 lei: pe urmele generalului-doctor în Moldova, Transilvania, Turcia, Germania, Austria, Franța, Bulgaria etc.

● **FILIALA ARHIVELOR STATULUI MUNICIPIUL BUCUREȘTI** (sub egida Direcției generale a Arhivelor statului).

București, 1984, 80 pp.: prezentarea fondurilor de documente ale Instituției înființate în 1831.

ÎNSEMĂNĂRILE LUI GRIGORE GAFENCU (VI)

Însemnările de la sfârșitul anului 1942 și din prima jumătate a anului 1943 sînt scrise sub semnul schimbării intervenite în întregul mers al războiului, datorită, în primul rînd, victoriei armatelor sovietice la Stalingrad și transformării acestei bătălii în punctul de pornire al unei uriașe mișcări ofensive care avea să împingă înapoi trupele hitleriste, în decurs de doi ani, pînă la Berlin.

Pe acest fond, unele evenimente desfășurate în perioada noiembrie 1942-iulie 1943, victoria armatelor anglo-americane în Africa, bombardamentele masive ale aviației aliate asupra orașelor, căilor de transport și obiectivelor industriale din Germania, debarcarea în Italia și prăbușirea regimului fascist al lui Mussolini, contribuiau nu numai la măcinarea mașinii de război hitleriste, dar și a moraului populației germane.

Este remarcabilă atenția cu care Gr. Gafencu urmărește, odată cu evoluția situației militare, și efectele ei asupra situației interne din Germania hitleristă: „Nemții simt și ei apropierea sfîrșitului” (8-10 noiembrie 1942); „descurajarea din Germania...”, prăpastia tot mai adîncă dintre partid și armată” (11-14 noiembrie 1942); „neliniștea crește la Berlin” (23 noiembrie 1942) etc.

Aceste observații sînt interesante, deoarece izolare tot mai netă a grupului conducător hitlerist, pe măsură ce se profila soarta războiului, avea să lase la lumina zilei abia în iulie 1944 cu ocazia atentatului organizat de von Stauffenberg împotriva lui Hitler și soldat cu cunoscutele represalii cărora aveau să le cadă victimă o serie întreagă de cadre de conducere ale armatei germane, între care și mareșalul Rommel.

Treptat, ruptura dintre poporul german și hitleriștii avea să capete forme din cele mai acute și să se transforme într-o adevărată ură reciprocă.

La începutul lui 1945, jurnalul lui Göbbels abundă în notări privitoare la primirea bună pe care populația germană o făcea armatelor aliate intrate pe teritoriul german. Sînt, de asemenea, comentate aprecieri din cele mai

îlignitoare aduse de Hitler poporului pe care îl tirise la dezastru, ca și acuzații la adresa comandanților militari „atît de puțin respectabili”, suspecți mereu de „sabotaj și trădări”, considerați ca singurii vinovați de înfringerile de la Moscova și Stalingrad, ca și de toate celelalte înfringeri care au urmat, deoarece „nu erau național-socialiști” și ar fi trebuit să fie înlocuiți din timp cu hitleriști devotați etc. (Final Entires 1945, The Diaries of Joseph Göbbels, New York, 1978, pp. 38, 104, 131, 145, 146, 276 etc.).

O altă observație care denotă perspicacitatea omului politic se referă la modul în care Gafencu consemnează „spectacolul senzațional” organizat la Casablanca de Roosevelt și Churchill în ianuarie 1943 spre a oficializa împărțirea dintre De Gaulle și Giraud. Lui Gafencu nu-i scapă faptul că cei doi generali francezi și-au strîns miinile, dar notează că „înțelegerea Giraud-de Gaulle... pare să fie superficială”. El nu putea cunoaște în acel moment luptele surde de culise care se desfășurau încă de la debarcarea trupelor americane în Africa de Nord în legătură cu problema rolului Franței în război și a oficializării reprezentării ei și nici faptul că fotografia la care se referă era singurul rezultat concret al înțînirii, acceptat în ultimul moment de De Gaulle după ce nu se putuse conveni nici măcar un comunicat comun, cu atît mai puțin, o înțelegere, fie ea chiar și superficială.

Nu insistăm asupra acestui episod, deoarece De Gaulle însuși l-a relatat amănunțit, numindu-l „Comedia” de la Casablanca, petrecută între tragedia sabordării flotei franceze la Toulon și procesul de cristalizare a Comitetului de eliberare națională de la Alger, transformat ulterior în guvernul provizoriu francez (Général de Gaulle, Mémoires de guerre, vol. II, ed. 1956, pp. 87-125).

Și de această dată, în preluarea fragmentelor s-au efectuat doar mici intervenții impuse de normele ortografice în vigoare. Sublinierile aparțin autorului, iar întreruperile de text au fost marcate prin trei puncte; completările noastre sînt cuprinse între paranteze drepte.

[Geneva] 8, 9, 10 noiembrie
[1942]

În timp ce Alexander și Montgomery fugăresc în Egipt armatele înfrinte ale lui Rommel¹, americanii au debarcat pe coasta Algeriei și a Marocului². Operația navală și militară s-a desfășurat în mod strălucit; peste o sută de mii de oameni au fost debarcați, într-o noapte, fără ca nimeni să fi prins de veste.

Europa fierbe. Nemții simt și ei apropierea sfârșitului. Italienii [fasciști] nu-și mai pot stăpîni desnădejdea. Franța e ruptă în două. Cele două bucăți nu au însă aceeași mărime, nici aceeași valoare. De o parte, bucățile de la Vichy, cu o parte din burghezia și aristocrația franceză, iar de cealaltă parte, întreaga mare nație, care simte, vibrează și înțelege. În orașele franceze din jurul Genevei, oamenii se îmbrățișează pe stradă. Vameșii și jandarmii nu-și pot ascunde bucuria...

11, 12, 13, 14 noiembrie

Nemții au dat lovitură: au ocupat întreaga Franță³. Mizeria stăpînirii germane se întinde peste bucuria poporului francez, o întindecă, o copleșește, dar nu poate stinge flacăra nădejzii, care s-a aprins din nou. Laval a fost în Germania, ca să încheie un fel de pace. Ar fi vrut, pe semne, să tragă unele foloase de pe urma evenimentelor din Africa de Nord. Hitler însă s-a gândit altfel: în loc de pace, el a dăruit Franței un regim general de ocupație. Moșul [Pétain] de la Vichy a protestat, pînă cînd noua comandatură a luat, sub controlului ei, postul de radio din capitala balneară [Vichy] a fostei Franțe neocupate. Se pare că Pétain s-a resemnat, și nu mai spune nimic. În schimb, loviturile de teatru continuă în Africa: Darlan și ai lui, au trecut de parlea americanilor și au dat poruncă să înceteze

focul. Americanii se îndreaptă spre Tunis, unde nemții au și apucat să coboare cu avioanele, dar unde francezii rezistă și se bat, împotriva... nemților...

În acest timp, Montgomery cucerește, în câteva zile — în câteva ore — toată Libia: Bardia, Tobruk, Benghazi... Unde oare îl așteaptă Rommel, dacă-l mai poate aștepta undeva?

Am luat masa cu un neam⁴, care mi-a vorbit despre descusurajarea din Germania, despre prăpastia tot mai adîncă dintre partid și armată, și despre planuri de viitor. Europa — iarăși și, totuși, Europa! — firește. Mi-a arătat, de asemenea, un raport pe care l-a primit din România: „Poporul român urăște tot mai mult pe ocupanții nemți”... Vorbesec de problema cea mai însemnată a zilei de mîine: restabilirea echilibrului la Est. Germania nu trebuie să dispară. Însă în loc ca Germania să absoarbă Europa, trebuie ca Germania să fie absorbită de Europa⁵...

23 noiembrie

Marea ofensivă rusească, pentru a împresura armatele germane, care luptă în fața Stalingradului. Succesul ofensivei pare foarte însemnat. Neliniștea crește la Berlin. Multe trupe românești sînt jertfite, fără rost, în iadul de la Stalingrad.

Nemții au pierdut inițiativa operațiilor, pe toate fronturile. Din Africa, pînă în Siberia, frontul „învîingătorilor”⁶ pîrîie în toate colțurile.

26 noiembrie

Ofensiva sovietică se întinde. Armatele rusești încercuiesc, pe la nord și pe la sud, armatele germano-române din fața Stalingradului⁷...

27 noiembrie

La orele 6, aflăm de la radio, cu adîncă și dureroasă emoție, vestea despre „sabordarea” flotei franceze, la Toulon⁸. Acest gest de revoltă și de desnădejde umple de jale, de

amărăciune și de mîndrie pe toți prietenii Franței. E ciudat cum, în această țară, atît de crunt încercată, atît de desbinată, chinuită de porniri potrivnice, eroismul își găsește mai degrabă o ieșire, prin fapte de automutilare, de autodistrugere, decît prin răzvrătiri războinice împotriva inamicului. Franța nu se regăsește pe ea însăși, în toată marea tradițiilor ei de eroism, decît atunci cînd poate împlini o jertfă nimitoare. Frumusețea jertfei de la Toulon salvează cnoarea armatei franceze. E un fapt a cărui strălucire va lumina istoria vremilor întunecate pe care le trăiește poporul francez. „Franța a pierdut o flotă, dar a recîștigat lumea” — se grăbește să vestească un ziar englez...

7 decembrie

Primesc vizita lui Bossy⁹, care vine de la Berlin. E îngrijorat de viitor și de meseria lui. Îl sfătuiesc să-și facă datoria mai departe. E bine ca nemții să aibă de-a face cu români întregi și de treabă...

8 decembrie

Ofensiva rusească, de iarnă, a făcut progrese nimitoare: pe frontul central, pe Donul mijlociu, dar mai ales în jurul Stalingradului și în Caucaz, sovieticii au înaintat, sfărîmînd rezistența armatelor germane și tăind liniile lor de comunicație...

Pe frontul african, nimic nou. Englezii au împins pe Rommel, pînă la Nisurata, în Tripolitania, și încearcă acolo, departe de bazele lor de reîmprospătare, să dea cea din urmă lovitură armatelor italo-germane. În Tunisia, anglo-americanii nu s-au hotărît să dea un asalt hotărît. Își adună forțele, în timp ce nemții se pregătesc și ei. Aportul militar american nu va fi însemnat decît în vara anului 1943.

Pe frontul politic african în schimb, s-au întîmplat prefaceri dramatice. În ziua de Crăciun, amiralul Darlan a fost împușcat de un tânăr, al cărui nume a fost rămas tănuît, pînă acum. Generalul

¹ Referire la consecințele ofensivei britanice declanșată la 23 octombrie 1942.

² Magazin istoric, nr. 1-2/1974.
³ La 11 noiembrie 1942, în urma înfrîngerilor suferite de Rommel și a debarcării aliate în Algeria și Maroc, trupele germano-italiene au invadat așa-zisa zonă neocupată a Franței.

⁴ Teză susținută într-un studiu semnat de H.G. Ritzel și publicat în Europe Union, Basel.

⁵ Magazin istoric, nr. 2/1968 și 2/1973; 1/1972.

⁹ Raul Bossy, ministrul României la Berlin și, din 15 iunie 1943, la Vatican (Magazin istoric, nr. 5/1984).

Giraud¹ l-a înlocuit, ales în unanimitate de „Consiliul imperial”, compus din vechi demnitari africani, credincioși pînă mai ieri guvernului din Vichy...

[Geneva] 27 ianuarie 1943

Aliații au pregătît și ei un spectacol senzațional. De zece zile, Roosevelt și Churchill, de Gaulle și Giraud s-au întîlnit în Maroc, la Casablanca², și pun lumea la cale, fără ca lumea să știe ceva. Știrea care a fost cunoscută, a știrnit, firește, uimire. E o nouă dovadă că Aliații au învățat să lucreze în taină și potrivit unui plan bine pregătît. Rezultatele militare par să fie însemnate. Aliații declară că nu vor mai lăsa

¹Henri Giraud (1879-1949), general, comandant al uneia din armatele franceze, luat prizonier de hitleriști la 19 mai 1940 și deus în fortăreața Königstein, de unde evadează în aprilie 1942 și, după mai multe peripeții, ajunge la Alger. După asasinarea lui Darlan, devine comandant-șef civil și militar în Africa de Nord, fiind protejată lui Roosevelt împotriva lui de Gaulle.

²Întrevederea de la Casablanca dintre Roosevelt și Churchill a avut ca obiect stabilirea măsurilor militare comune pe anul 1943.

să le scape inițiativa operațiilor militare. Vor ataca unde și cînd vor voi. Vor lupta pînă la capăt, pînă la victorie și anume pînă la „capitularea fără condiții a Axei”. Nu vor o pace de compromis. Vor să distrugă „filozofia” Axei (Roosevelt). Sînt conștienți de forța lor și mîndri de unitatea lor de acțiune. Giraud și de Gaulle și-au strîns mina cu lealitate. Vor cu orice chip să libereze Franța...

În ceea ce privește înțelegerea Giraud-de Gaulle³, ea pare să fie superficială: cele două regimuri franceze nu s-au întregit; lupta între politicieni și ideologi dăinuie mai departe. Planurile militare s-au unit — sufletele încă nu.

Oricum ar fi, întîlnirea de la Casablanca va impresiona lumea. Loviturile se pregătesc și se dau, de acum înainte, de puterile unite. Axa nu mai este cioean, ci nicovală.

28 ianuarie

... Rușii înaintează spre

³Amănunte în Magazin istoric, nr. 6 și 8/1967.

Kursk, Harkov și Rostov. În Caucaz, armatele germane și române sînt în primejdie de a fi încercuite. La Stalingrad, tragedia armatelor încercuite este pe cale de a lua sfîrșit. Presa germană preamărește eroismul nemților care cad acolo — victime nenorocite ale trufiei lui Hitler.

30 ianuarie

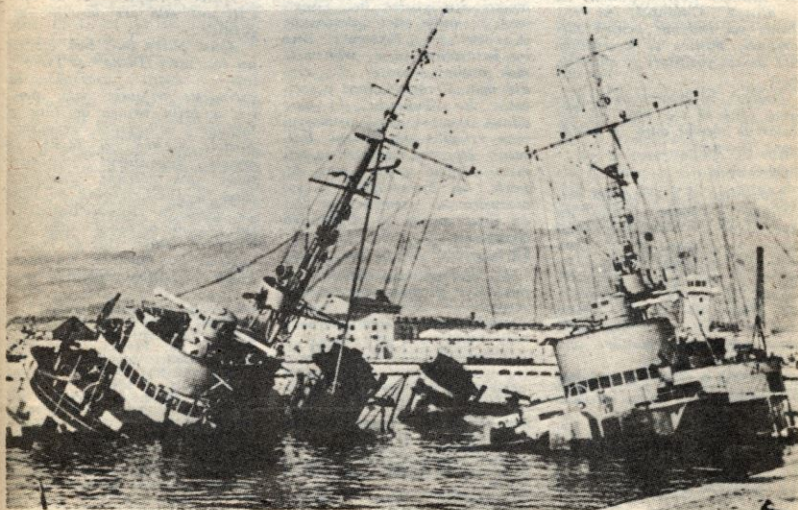
Am împlinit 51 de ani.

Cîțiva români ne aduc vești din țară. Firește, rele. Toată lumea e cu gîndul la cei care cad la Stalingrad și în Caucaz...

Nemții serbează zece ani de la cucerirea puterii de către naționali-socialiști. Jahnica aniversare — serbată în împrejurări și mai jalnice: frontul din Africa s-a prăbușit, frontul din Rusia pîrtie din toate părțile.

Göring trebuie să țină un mare discurs. Și-a amînat însă cuvîntarea cu cîteva ceasuri, din pricina unui atac aerian englez... Seara — cu prilejul unui discurs al lui Göbbels — englezii au atacat

Toulon, 27 noiembrie 1942: „Franța a pierdut o flotă, dar a recîștigat lumea”. (Sabordarea flotei franceze)

din nou. O nouă aminare, și un nou discurs, amărit și plin de frământări. Hitler n-a vorbit. A însărcinat pe Göbbels să vorbească în locul lui, adică să citească o lungă proclamație, dată de Hitler, de la marele său cartier... Göbbels a tipat — l-am auzit, la radio —, ca și cum ar fi fost șeful în persoană. Nu cred că a izbutit să îmbărbăteze multă lume. Cuvântarea lui Göbbels (respectiv Hitler) este influențată de vitregia împrejurărilor. Răsună prin ea o notă de adâncă amărăciune: Nu vor mai fi învinși și învingători, ci numai supraviețuitori... (Cam așa mi-a vorbit la Berlin, cîteva luni înainte de a se arunca în cumplitul război)¹.

5 februarie

...Mă gîndesc cu jale ce nenorocire este pentru țara noastră, că în aceste zile nu mai poate răsună glasul auzit al lui Nicolae Iorga. Ce nevoie ar fi fost de autoritatea și de suflul lui, spre a înlătura toate prostiile care apăsă asupra cugetului românesc și pentru a înlesni mult chinului nostru popor să-și înalțe din nou gîndul spre credințele care totdeauna i-au fost mînuitoare. Iorga se ridică în chestiuni de ordin național pe culmi pe care numai puțini puteau să le atingă. Cuvîntul lui era atunci un îndemn pentru toți românii, minios și necrușdor față de cei șovditori și slabi de inger...

Dulles², în trecere pe la Geneva, vine să mă vadă. E încântat de modul cum se desfoară lucrurile...

6 februarie

Mussolini și-a remaniat ministerul³. Gaetano [Ciano] nu mai a la Externe. Împreună cu el, au plecat, de voie sau de nevoie: Grandi, Bottai, Pavolini și alți cîinci secretari de stat. E o nouă încordare a lui Mussolini, ca să reziste pînă la capăt. E semnificativ că o asemenea încordare cere

schimbarea tuturor matadorilor fascismului. Grandi, Bottai, Ciano, „îndră veche gardă”, se clatină îndoită de vîntul înfrîngerii. Pentru a face față unei situații care nu mai e nici îndoieală, e nevoie de cea din urmă efortare a unei echipe de necunoscuți. Ducele personal a încălecat pe cîinci ministere. Ceilalți, demisii de azi, au și stabilit „antene” cu lumea dimprejur. Ei nu ascund ura lor împotriva Germaniei. Dacă le-ar fi cu puțință, ei ar fi gata să arate încotro se îndreaptă acum preferințele lor. Numai că nu găsesc alte uși deschise decît pe acelea prin care au ieșit din minister.

Ciano? Pentru noi: amorul cu Budapesta, artistrăul de la Viena, și numeroase grosolăniile la adresa mea. În realitate, un fleac cu minte ageră, cu vederi înguste, cu aere de Cezar și cu o înfățișare de pezevenghi...

16 februarie

Primesc vizita lui Sullivan. Se interesează cu stăruință, potrivit unor instrucțiuni scrise, de starea de spirit din România.

...Primesc vizita lui Șefkati Iștingeli, [consilier pe lângă legația turcă din București]. Îmi aduce salutări prietenești din partea lui Tanriover⁴, și multe știri interesante. A răzuit pe „Prieten”, care l-a însărcinat să-mi transmită mai multe „mesaje”. La rîndul meu, îl rog să ducă o scrisoare lui Tanriover, la care adaug o copie după memoriul meu referitor la Blocul Balcanic. Rog pe Tanriover să trimită această copie, mai departe, lui Saracioglu⁵, și o comunice, de asemenea, lui Radu Crăvescu⁶ și lui Alexandru Cretzeanu⁷...

12 martie

S-a primit „un mesaj” — pentru a fi transmis mai de-

parte: Guvernul britanic nu ar lua în nume de rău, dacă Alecu Cretzeanu ar primi din partea „regimului Antonescu” misiunea de a reprezenta România la Ankara. Foarte interesant!

10 aprilie

...Hitler s-a întîlnit cu Ducele — ca pe vremea bună. Impresia generală este că s-au întîlnit două fantome. Cei doi conducători ai Axei au ajuns să fie blajini ca niște mielușei, cînd se apropie Pastile...

18 aprilie

...Seara, apare un nou comunicat D.N.B.⁸: amiralul Horthy a fost la Hitler. Și el ar fi hotărît să lupte pînă la capăt, cu toate mijloacele poporului maghiar, pînă la victoria împotriva comunismului și a aliaților anglo-saxoni ai acestuia.

Iată-i deci și pe unguri compromiși!... Minciuna însă e atotputernică pe continent: toată lumea urășe pe Hitler, toată lumea așteaptă pe anglo-saxoni, toată lumea declară că va lupta pînă la capăt, împotriva „plutocrației” și a „inamicilor Europei”! Ce jale!...

20 aprilie

Hitler a împlinit 54 de ani. Cîți ani mai are oare de împlinit?

Acum patru ani, îmi oferise un loc, între Hacha⁹ și Tisso¹⁰, într-o cuscă așezată la picioarele tribunii sale, pentru a privi uriașa defilare a forțelor motorizate germane. Forțele acestea au făcut, de atunci, înconjurul continentului; au pătruns biruitoare pînă în Pîrînet, pînă pe Volga, pînă în fundul Caucazului. Acum, a sunat ceasul retragerii... Rușii sînt pe Doneț, englezii în Tunisia, avioanele anglo-americane stăpînesc văz-

¹ Agenția de știri germană.

² Emil Hacha (1872-1945), om politic ceh, numit de Hitler în 1939 președinte al Protectoratului Boemiei și Moraviei încorporat celui deal III-lea Reich; arestat, a decedat în închisoare, în 1945.

³ Josef Tisso (1867-1947), om politic slovac; după acordul de la Munchen a devenit șef al guvernului autonom slovac (octombrie 1938); în martie 1939 a proclamat „independența Slovaciei”, sub protecția Germaniei. Devenit șef de stat în octombrie 1939, s-a supus total intereselor germane; în 1945 a fost condamnat la moarte și executat.

⁴ Suphi Tanriover, ministrul Turciei la București.

⁵ Din texte anterioare rezultă că, prin inițiala „P” sau prin cuvîntul „Prieten”, este indicat C. Vișoianu.

⁶ Sueru Saracioglu (1887-1953), om politic turc, ministru de finanțe (1927-1930), Justiție (1930) și al afacerilor externe (1938-1942), apoi prim-ministru (1942-1946).

⁷ R. Crătescu, funcționar superior în Ministerul de externe, ministru plenipotențiar la Ankara.

⁸ Alexandru Cretzeanu, ministrul României la Ankara.

¹ Se referă la convorbirea pe care Gaftencu o avusese, la 19 aprilie 1939, cu Hitler, la Berlin (Magazin istoric, nr. 8/1985).

² Allan Dulles, trimisul O.S.S. (Oficiul serviciilor strategice) în Europa în anii războiului, cu rezidența în Elveția, iar mai tîrziu director al C.I.A. Fratele său, J.F. Dulles a fost secretar al Departamentului de stat al S.U.A. (1952-1959).

³ Magazin istoric, nr. 3/1985.

duhul german; ieri, 600 de bombardiere engleze au distrus fabricile Skoda... Steaua lui Hitler apune. Într-o curăntare însușită, Göring face apel la... Dumnezeu! Trebuie să dregă ceea ce au stricat alții. Mîntuirea Führerului atîrnă de voința divină!...

30 mai

Coste,¹ din Lisabona, îmi trimite o fotografie după o mică broșură tipărită la Oxford, cuprinzînd o conferință pe care a ținut-o Seton Watson (Scotus Viator)² la 31 decembrie 1942, la Somerville, College, Oxford. Broșura e intitulată Transylvania, a key-problem [Transilvania — o problemă cheie] și este o apărare înimșoasă, scurtă, dar foarte inteligentă a cauzei românești. Seton Watson e profesor englez și se străduiește să fie obiectiv, măsurat, „fai“ [onest, deschis]. Pledoaria lui, pentru România, este în același timp un rechizitoriu pentru crimelor.

1 iunie

Richard Franasovici³ ia masa cu noi. Trebuie făcut „ceva“. Frămîntarea lui Richard, întrecînută de neastîmpărul lui C. Xenii și Gurănescu⁴, nu duce la formule precise. Prietenii de la Lausanne ar vrea să îmbărbătam pe cei din țară, ca să ia atitudine mai energice. E ușor să fii viteaz din depărtare...

6 iulie

Poporul polon a fost din nou lovit de o groază nădărmă. Generalul Sikorsky⁵, șeful guvernului polon de la Londra, a căzut cu avionul, la Gibraltar, împreună cu fiica sa și cu întregul său guvern militar. Întreaga conștientă a Poloniei dispare. Nemții în-

vințiesc pe englezi. Ar fi o nouă „crimă“ pregătită de Secret Service. (Tot astfel, nemții au învinuit pe englezi, cînd legionarii au asasinat pe Armand Călinescu, Duca, Iorga, Madgearu; toți prietenii sinceri ai Angliei ar fi fost suprimați de Secret Service). Nici nu se putea altfel!...

8 iulie

Bicu Pop⁶, apoi prof. Gh. Oprescu⁷, vin să mă vadă. Amîndoi îmi aduc salutări de la „Prieten“, care mă înștiințează că a primit vizita contelui Banffy⁸ pentru a vorbi despre viitorul raporturilor dintre Ungaria și România. „Prietenul“ i-a răspuns că România nu înțelege să discute problema Europei Dunărene decît alături de „aliații“ ei, Cehoslovacia și Iugoslavia...

16 iulie

Raul Bossy mă vizitează la Castelet. El vine de la Berlin, și de la Copenhaga. Regele Cristian al Danemarcei i-a spus cuvinte amare despre Hitler și despre Germania nazistă. În Danemarca, deși regimul nu este insuportabil, ura împotriva ocupanților germani crește mereu. Nici un neamș nu e primit la curtea regală, nici chiar nemții înrudii cu familia domniitoare... Gestapoul a îndulcit regimul, simțind că i se apropie sfîrșitul. Isprăvile de la Dachau sînt înfrîntoare. Un popor întreg, de veche cultură, a trăit, ani în șir, sub semnul cruzimii, al barbariei, al celui mai dezgustător sadism. Și mai există astăzi unii binevoitori, slabi de înger, care ar dori o pace de „compromis“...

24 iulie

La ora 11 noaptea, sîntem chemați la telefon de o vecină care ne atrage atenția că radio Roma dă o știre de necrezut! Sărim la radio: uimitoarea știre ne este confirmată în toate limbile. În acest timp, telefonul zbrîntie în permanență: toți prietenii votează să fie „cei dinții“ care să ne dea știrea.

⁶ Iviu Pop, fiul lui Ștefan Cicio-Pop.

⁷ Gh. Oprescu (1881-1969), istoric, critic și colecționar de artă, academician, profesor universitar la București.

⁸ Om politic din Transilvania, fost deputat în Parlamentul român.

Daou ipostaze ale propagandei hitleriste, așa cum le înfățișează o caricatură sovietică din 1945. În 1941: Hitler triumfător; ministrul propagandei, Gôbbels îi anunță victoriile; 1943: Hitler deprimat; Gôbbels se vaită că războiul va fi lung...

Părintele totalitarismului de dreapta se prăbușește. Axa se îndoaie. Axa crăpă, lășind țara lui în cea mai prăgică situație: cotropită de un aliat care îl urăște; atacată de un adversar spre care se simte atras; neputincioasă de a mai lupta; hotărâtă să se lepede, ca de un vis urit, de povara insuportabilă a atribuțiilor și obligațiilor ei. „Faccia disperata“ înlocuiește „faccia feroce“, urta mască pe care Mussolini a impus-o poporului italian.

Ce va face acum „kamara-dul“ de la Berchtesgaden, care a rămas singur, în urgia pe care a deslănțuit-o?

Ar fi vrut, poate, să întindă Ducei o mînă de ajutor, dar avea pe brațe frontul rusesc, frontul balcanic și toată Europa cotropită, pe cale de a se răzvrăti.

Ce vor face Antonești noștri? Dar bulgarii? Dar maghiarii? Clădirea de la Belvedere⁹ se clatină, visul urit se risipește.

Cuvînt introductiv:
Costin MURGESCU
Selecția textelor și prezentarea științifică:
Ștefan LACHE

¹ Brutus Coste, secretar la Legatia Romăniei din Portugalia.

² Magazin istoric, nr. 7/1983.

³ Richard Franasovici, om politic liberal, de mai multe ori ministru, fost ministru al Romăniei la Paris și Berna.

⁴ Al. Gurănescu, fost ministru plenipotențiar la Belgrad, Viena și Berna.

⁵ Wladyslaw Sikorsky (1881-1943), general și om politic polonez. În 1922 a fost numit șef al Statului Major General al armatei poloneze; președinte al Consiliului de Miniștri (1922-1923) și ministru de război (1924-1925). În 1939, după cîmpul de luptă al Poloniei de către hitleristi, a devenit șeful guvernului polonez exilat în Franța și apoi în Anglia.

⁹ Aluzie la Diktatul de la Viena, impus Romăniei de Germania și Italia; actual a fost semnat în ziua de 30 august 1940 într-un salon al Palatului Belvedere din capitala austriacă.

VERCORS scriitor istoric

În cele trei decenii (1900-1930) ale carierei sale, Aristide Briand (1862-1932) a deținut de 11 ori portofoliul Președinției de Consiliu și de 15 ori pe acela al Ministerului de externe, fiind, incontestabil, unul dintre marii oameni politici ai Franței. Astăzi însă puțin dintre compatrioții săi își mai aduc aminte de el. O uitare profund nedreaptă, cu atât mai mult cu cât alte nume ale lumii politice din primele decenii ale veacului au supraviețuit, deși posesorii lor n-au avut atâtea merite ca Briand.

În mintea majorității francezilor mai stăruie încă ideea că Poincaré¹ și Clémenceau², de pildă, sînt acei care au adus Franței victoria din 1918, uitîndu-se prea curînd că ei au primit această victorie din mîinile lui Aristide Briand. Cel mai puțin uitucii mai știu poate că Briand, spre sfîrșitul carierei sale, a fost omul care a reușit, la Conferința de la Locarno (5-16 octombrie 1925), să încheie acordurile ce poartă numele acestor celebre și frumoase localități de pe malul lacului Maggiore, pronunțîndu-se cu îndrăzneală pentru o apropiere franco-germană, urmărind să redea Europei șansa de a trăi în liniște. Acest fapt i-a și adus, în 1926, lui Briand titlul de laureat al Premiului Nobel pentru pace.

¹ Raymond Poincaré (1860-1934), om politic francez, președinte al Republicii (1903-1920), președinte de Consiliu (1912, 1922-1926); el a dispus ocuparea Ruhrului, spre a determina Germania să execute Tratatul de la Versailles.

² Georges Clémenceau (1841-1929), poreclit „Tigru”, președinte de Consiliu (1906-1909 și 1917), devenit foarte popular după primul război mondial; unul din autorii Tratatului de la Versailles.

În anii următori, împreună cu Frank Billings Kellogg, secretarul Departamentului de stat al S.U.A., Briand a inițiat tratatul internațional cunoscut sub numele de Pactul Kellogg-Briand sau Pactul de la Paris privind interzicerea războiului ca mijloc de reglementare a diferendelor dintre state. Prin semnarea lui (Paris, 27 august 1928), părțile contractante se angajau să rezolve diferendele dintre ele prin mijloace pașnice. Pactul nu prevedea un termen după expirarea cărui obligațiile decurgînd din el ar înceta să fie în vigoare și nici posibilitatea pentru statele care au aderat de a-l denunța sau a se retrage din el. Deși nu interzicea dezlănțuirea războiului decât în raporturile dintre semnatori și nu prevedea măsuri eficace pentru menținerea păcii și securității, pactul a constituit un pas însemnat pe calea statornicirii dreptului popoarelor la pace și securitate. Prin semnarea Protocolului de la Moscova (9 februarie 1929, între U.R.S.S., Polonia, România, Estonia, Letonia ș.a.) în vederea intrării în vigoare a prevederilor Pactului Kellogg-Briand înainte ca el să fie ratificat de către toate părțile semnate, fara noastră ilustra, astfel, efortul pentru asigurarea condițiilor menținerii și consolidării păcii în Europa și în lume.

Aristide Briand n-a ridicat nici măcar un deget, n-a scris un cuvînt ca să-și apere gloria. Tot ce se poate cunoaște din cariera lui se datorează documentelor din Arhivele naționale franceze, proiectelor de legi, decretelor, tratatelor, textelor discursurilor lui. El n-a lăsat nici o carte, nici o însemnare memorialistică, doar cîteva reflecții notate pe un carnețel, cîteva scrisori particulare, articolele lui din tinerețe publicate în *La Lanterne* și unul sau două, publicate, la bătrînețe, în *Europe nouvelle*. Nimic altceva, nici un studiu, nici o reflecție politică.

În schimb, numeroși autori au scris despre el. Printre aceștia se numără și Vercors (Jean Bruller), graficianul care a irupt în literatură cu acel neuitat volum de nuvele *Tăcerea mării* (1943), tipărit în clandestinitate și care s-a dedicat aproape exclusiv literaturii, fiind astăzi unul dintre marii scriitori ai Franței. Vercors este autorul unui sir de romane—*Drumul stelei* (1943), *Armele nopții* (1946), *Puterea zilei* (1951), *Animalele denaturate* (1952), *Mîinii* (1956), *Pe acest fîrm, Sylva* (1961) și încă multe altele. Cartea pe care scriitorul a consacrat-o omului politic francez este intitulată *Eu, Aristide Briand* (Editura Plon, Paris, 1981) și reprezintă primul volum al unei întinse trilologii (o sută de ani de istorie a Franței. Ea se deosebește de alte lucrări prin faptul că este redactată la persoana întâia, ca și cum ar fi fost scrisă chiar de Aristide Briand: „A vorbi despre Aristide Briand la persoana a treia — precizează Vercors — înseamnă a-l judeca actele din afară; a emite, spre a le explica, ipoteze contradictorii, lăsînd

Soarta lumii sub umbrarul unui han

VERCORS

apoi alegerea cititorului. Dimpotrivă, scriind «eu» înseamnă a mă sili, relatînd cutare acțiune făptuită de «mine», Aristide Briand, ca, identificîndu-mă cu el, să caute — și să propun — explicația profundă... Eu nu vreau să exprim aici părerile critice sau favorabile ale lui Vercors despre Briand, ci să încerc să interpretez, în lumina documentelor pe care le am, întrucît el n-a găsit de cuvință s-o facă, pe cele ale lui Briand despre el însuși, despre propria sa acțiune. De aici a decurs, spre a evita orice confuzie, alegerea mea de a-l face să spună «eu».

Căci dacă am dorit să scriu despre Aristide Briand am făcut-o pentru că, încă din adolescență, am nutrit pentru el, ceea ce numesc eu «o veche afecțiune vinovată». Prin «vinovată» vreau să spun că, fără să aprob totul în cariera lui, există multe lucruri în ea pe care le contest sau chiar le condamn; pe care eu le contest, dar pe care el, prin forța lucrurilor, din moment ce le-a făcut, nu le condamnă. El avea motivele lui să facă cutare lucru în loc de cutare, iar eu am motivele mele să le resping. De aceea, eu am să mă dau deoparte și am să-l las pe el să se explice singur...

Nu sînt istoric. Un istoric, firește, nu mi-ai îngădui o astfel de denaturare a obiectivității. Totuși, oricît aș fi eu de romancier, nu mi-am permis nici să romanțez. Această viață a lui Aristide Briand rămîne pură biografie, iar acest Briand pe care îl fac să vorbească nu născocesc nimic, nu trunchiez nimic, nu modifică nimic. El spune ce-a făcut, no more [nimic mai mult], dar adaugă și de ce. Eu am căutat să înțeleg acest «de ce» (sau mai degrabă acești «de ce»), ca să spun așa, dinăuntru și nu din afară, cum ar fi trebuit s-o fac ca istoric, acești «de ce» care, cu siguranță, în ochii lui, îl justificau actele fără ca, în mod obligatoriu, să le justifice și în al mei.

Izvoarele mele? Discursurile, proiectele de legi prezentate ca rapoartor sau ca ministru, scrisorile și interviurile publicate, masa documentelor și cele vreo douăsprezece biografii și amintiri scrise despre el...

Această carte n-a fost scrisă spre a înfățișa epoca noastră, și încă mai puțin timpurile ce vor veni. Ea n-are alt obiectiv decît să povestească viața lui Aristide Briand, de a înălța o stelă în amintirea lui¹.

Pentru cititorii Magazinului istoric am ales din lucrarea amintită (Moi, Aristide Briand) paginile consacrate Conferinței de la Locarno (5-16 octombrie 1925), una din inițiativele politico-diplomatice interbelice de anvergură prin care s-a urmărit crearea unor relații între statele vest europene în spiritul și litera dreptului internațional, al respectării și consolidării tratatelor de pace, Aristide Briand fiind unul din principalii săi autori și protagoniști.

Titlul și subtitlurile fragmentului aparțin redacției.

La Locarno era frumos, dar rece. Cerul albastru, bîntuit de vînturi, corespundea stării mele sufletești: speranțe și temeri se împleteau. Totul depindea de cine ne va înfrunta, pe Chamberlain¹ și pe mine. În ce măsură va fi un om dornic de pace sau un vulpoi bătrîn, calculat? Aspiră sincer, împreună cu noi, să construiască Europa sau nu caută decît un răgaz spre a-și pregăti revanșa?

Am pomenit de deosebiri dintre mine și acest om². Dar, pe de altă parte, văzîndu-i comportamentul, trebuie să fi avut mai multe puncte de caracter comune. El nu era

¹ Sir Joseph Austen Chamberlain (1863-1937), om politic conservator, ministru de externe al Marii Britanii (1924-1929), fratele lui Arthur Neville Chamberlain (1869-1940).

² Gustav Stresemann (1878-1929), om politic german, fondator și lider al Partidului Populist; cancelar (august-noiembrie 1923) și ministru de externe (1923-1929); a primit, împreună cu Aristide Briand, Premiul Nobel pentru pace (1926).

un om de partid—nici eu. Își adapta convingerile la realități — eu la fel. Acest monarhist devenise mandatarul republicii; acest aștător la război întindea pipa păcii; acest anexionist oferea Rinul drept gaj al bunelor sale intenții. Totuși, dacă păream deci că ne înțelegim pe terenul păcii, veneam pe drumuri opuse. Pacea, eu o aveam în sînge; el o avea în cap. Militant socialist, eu visam deja la antantă; bun german, devotat fără rezerve împăratului, pentru el pacea era rodul unei recente inspirații. Apelul lui exaltat: „Vreau să fiu acela care va încheia pacea cu Franța!”, a cărui inteligență o apreciam. Luther³ venise cu Stresemann, Churchill cu Chamberlain. Reprezentanții cred pe cuvînt?

L-am luat cu mine pe credinciosul meu Berthelot¹. Și încă doi experți, dintre care unul era Alexis Léger², a cărui inteligență o apreciam. Luther³ venise cu Stresemann, Churchill cu Chamberlain. Reprezentanții

Locarno, 5-16 octombrie 1925.
Delegația franceză (de la stînga la dreapta):
Léger, Carteron, Fromageot, L'ynard, Briand, Massigli și Berthelot

Belgiei, Italiei, Poloniei și Cehoslovaciei nu urmau să se întîlnească cu noi decît în cazul unui acord.

Un început nepromițător

Cele trei delegații se întîlniră prima oară la Palatul de justiție. În fața mea, Stresemann semăna, trăsătură cu trăsătură, cu caricaturile lui Hansi⁴: craniul ras, ceafa

¹ Philippe Berthelot (1866-1934), director al afacerilor politice și apoi secretar general al Ministerului de externe (1920-1932).

² Alexis Léger (1887-1975), diplomat și scriitor francez: s-a început activitatea în 1914; între 1925 și 1932 a fost director în cabinetul diplomatic al lui Aristide Briand, și, apoi, între 1933 și 1940, secretar general al Ministerului de externe. Ca poet (cunoscut sub pseudonimul Saint-John Perse) i s-a decernat Premiul Nobel pentru literatură (1960).

³ Hans Luther (1879-1962), om politic german, membru al Partidului Populist, ministru în perioada 1922-1924 și cancelar în două rânduri (1925 și 1926), președinte al Reichului (1930-1933) și ambasador la Washington (1933-1937).

⁴ Jean-Jacques Walt Hansi (1872-1951), desenator și caricaturist francez. Născut în Alsacia anexată de Germania după 1871, el s-a făcut cunoscut prin satirile sale la adresa ocupanților (*Profesorul Knatschke*, 1912) și evocările vieții populare alsaciene.

groasă, fața pătrată și torsul masiv era leit profesorul Knatschke. Dar pe buzele palide plutea un zîmbet spiritual, în ochii gri-albaștri o privire fină ce putea deveni aspră. Zîmbetul acela, privirea aceea puteau să și înșele. Risul sincer, reacțiile sensibile erau liniștitoare.

Mai puțin greoi la trup, cancelarul Luther era mai greoi în gîndire. Puțin strivit de vecinătatea lui Stresemann, vedea uneori puțin umor. Dar tot timpul va fi loial față de el. Plecat fără mare încredere în rezultatele conferinței, ținuse totuși să fie solidar cu ministrul său. Reticența lui nu se exprima decît printr-o tăcere apăsătoare și o față împietrită. Era deplin conștient că punctul lor de plecare, în negocieri, era neputința absolută, dar nu știa atît de bine ca Stresemann să ascundă acest lucru.

Și în Austen Chamberlain aveam un sprijin sigur și loial. Elegant, zvelt, rasat, cu fața lungă, bărbia puternică și monoculul infipt în ochi, el își îndrepta privirea rece, care ascundea, sub acea rezervă specific britanică, o vie sensibilitate. Ca aliat atent, eficient, el va îndeplini în mod discret rolul unui ciine teranova ori de cîte ori subtilitățile mele și energia viguroasă a lui Stresemann provocau scînteii periculoase pentru conferință. Sub flegmatismul așigat al perfectului gentleman, vedeam uneori carcasa lui neclintită tremurînd de emoție.

De o parte și de alta a mesei verzi, contactul dintre noi fu mai întîi glacial. Lucrurile porneau prost. Luther începuse să citească o listă interminabilă de plîngeri și revendicări, însoțite de comentarii amare și lăcrămoase despre nenorocirile „bieteii Germanii”. Îl priveam pe Stresemann. Era evident că etalarea asta îl supăra. Sub aerul lui impasibil, agitația involuntară a degetelor, pe care le încrucișa și le desfăcea mereu, îi trăda nerăbdarea. Atunci, ridicînd un deget ca la școală, am întrerupt litania:

— Opriti-vă, am implorat eu. Altfel, o să ne faceți pe toți, să plîngem.

Se așternu tăcerea, apoi Stresemann izbucni într-un ris puternic. Luther se înroșise și rămăsese cu gura căscată: se va simți jignit? Veselia generală îi birui însă rigiditatea. Se sili să zîmbească și el, puțin minzește, își strîns hirtile pe care, de altfel, le citise aproape complet.

Ca și Stresemann, dar puțin după el, Luther și-a dat seama că prin butada mea fi-crușam, atunci cînd mi-ar fi venit rîndul, de o listă și mai lungă încă a suferințelor franceze. În timpul unei pauze i-am spus lui Stresemann: „Istoria este un cimitir pe care îl trăști după tine”. El m-a aprobat, mi-a fost recunoscător și dialogul a fost facilitat.

Delegația germană:

Kiep, Schubert, Stresemann și cancelarul Hans Luther

La redeschiderea ședinței, am anunțat că voi împărtăși în două programul german. Divergențele, după ultimul schimb de note, nu se aplanaseră. Problemele frontierelor orientale, ale răspunderii războiului, admiterii la Societatea Națiunilor, ale asistenței militare, evacuării zonelor ocupate, retrocedării coloniilor nu se apropiaseră de soluție. Nu vom ieși din acest impas decât lăsând de-o parte, provizoriu, revendicările care puteau aștepta ca viitorul și circumstanțele să le ofere o șansă de a fi luate în considerație, cum ar fi: retrocedarea coloniilor Germaniei; răspunderea războiului; scurtarea duratei ocupației. Dimpotrivă, vom negocia imediat problemele care s-ar putea rezolva prompt și categoric ca, de pildă, statutul renan, evacuarea (pe cale de efectuare) a regiunii Köln, intrarea, în fine, a Germaniei în Societatea Națiunilor, de care va depinde tot restul, împreună cu problema asistenței militare.

De la început, această problemă a asistenței a provocat primele conflicte. Din moment ce, susțineau germanii, ei vor semna cu cehii și polonezii tratate de arbitraj, garanția Franței [pentru granițele acestora] era dovada unei neîncrederi ostile. Nu, am replicat eu: nu e decât aplicarea articolului 16 din Pactul Societății Națiunilor¹. Tocmai!, ripostară ceilalți: pentru Germania dezarmată într-o Europă înarmată, articolul 16 este inaplicabil. Trebuie sau

¹ Precizând că în cazul în care un stat membru al Societății Națiunilor, încălcându-și obligațiile asumate prin Pact, recurge la război împotriva unui alt membru al Societății este „ipso facto” considerat ca și cum ar fi săvârșit un act de război împotriva tuturor celorlalți membri ai Societății”, articolul preciza obligațiile statelor membre ale Societății Națiunilor de a rupe relațiile economice-financiare cu statul agresor și participarea cu efective militare, în condiții tehnice ce urmau a fi stabilite, în așa fel încât, printr-o „acțiune comună”, să se facă „să se respecte obligațiile Societății” față de membrii săi. În partea finală, se arăta și condițiile în care un stat membru putea fi exclus din Societatea Națiunilor.

ca toată lumea să dezarmeze, sau ca Germania să se poată înarma la nivelul vecinilor ei. După dezbateri aprinse, discuția și ședința s-au încheiat fără nici un rezultat. Pe cînd părăseam sala, l-am văzut pe Stresemann încurajându-l discret pe Luther cu cotul. Cancelarul s-a îndreptat spre mine și mi-a solicitat o întrevvedere. L-am invitat să vină la hotelul meu. M-a rugat să-l scuz: pentru naționalistii lui, aceasta ar putea părea că a venit să se milogească. Am recunoscut că are dreptate, dar nici eu nu voiam să

mă duc la el. I-am propus să ne întâlnim la Madona del Sasso, mic cătun situat pe un drum de munte, unde vom fi ascunși sub umbră. Dar am aflat că acolo locuiau mulți ziariști. Asta reprezenta un obstacol serios. I-am propus atunci un han mic dintr-un cătun de pescari, nu departe de Carno, unde dejunaseam cu Alexis Léger: „Albergo Elvezia”. Snobismul a pus mai tirziu stăpînire pe satul Ascona, dar pe atunci mai era încă un loc pustiu. Ne-am înțeles să ne întâlnim a doua zi dimineața, căci a doua ședință nu se deschidea decât după-amiază. Acolo vom putea sta singuri și liniștiți.

Zidul se sparge

Nimic nu poate apropia mai bine doi oameni decât proiectul comun al unei escapade. Fiecare a venit într-ascuns, zimbitor, în propria sa mașină și ne-am întâlnit sub umbrărea unei terase romantice, la malul lacului, la umbra trunchiului răsucit al unei glicine și a unei vițe, în care atîrnau ciorchini de struguri. Ne-am instalat unul în fața altuia, la o măsuță mai retrasă, pe care se aflau două cafele cu frișcă, cornuri, citeva

Delegația engleză:

Cecil Hurst, Myles Lampson și Austen Chamberlain

fructe. Prima mea grijă a fost să-mi răsucesc și să-mi aprind o țigară. El mă urmărea, cu privirea amuzată; de pe fața lui dispăruse expresia aceea nesociabilă care îl făcuse să semene, până atunci, cu un zid. M-am așezat mai comod pe scaun și într-un nor de fum, i-am spus: „Dragul meu prieten, te ascult”.

Atunci el mi-a destăinuit ceea ce știam de mult. Că Stresemann și cu el erau dispuși să facă multe concesii, spre a vedea Germania revenind în ansamblul națiunilor și să-și elibereze teritoriile. Dar nici Reichstagul, nici poporul german nu le-ar accepta, dacă Franța, la rîndu-i, n-ar proceda la fel. „Și inversul e valabil”, i-am răspuns eu și el m-a aprobat. Rezulta că ceea ce trebuia căutat, între oameni de bunăvoință, e ce se putea ceda de o parte și de alta și ce nu.

„Totmai”, am spus eu și am ridicat de la început problema rusă. Tratatul de la Rapallo¹ era un subiect de îngrijorare pentru Franța. Rusia — acum sovietică — nu încetase, de la Bismarck încoace, să exercite asupra Germaniei o tentație constantă. Anglia, pe de altă parte, voind să se ferească de orice intervenție în răsărit, ar putea încuraja pe germani și pe ruși să acționeze în deplină înțelegere în această regiune. Dacă și azi încă umbra lui Cicerin² trebuie să domine negocierile noastre, ele erau sortite eșecului.

Stresemann și cu el, îmi afirmă Luther, țineau totmai să facă să dispară această îngrijorare. Însăși prezența lor aici era dovada alegerii pe care ei au făcut-o. Asupra acestei probleme, mă ruga el, să binevoiesc a le acorda încredere!

— Cu condiția revanșei!, replicai eu zîbind și i-am spus că dacă îndepărtăm în mod loial partea sentimentală a problemelor spinoase și dacă, reducîndu-le la dimensiunile lor adevărate, ne vom strădui să procedăm cît mai bine cu putință și fără gânduri ascunse, nici unul din diferendele noastre nu va fi ireductibil. Prompt și ochi în ochi, el spuse:

— Chiar și Tratatul de la Versailles?

Atunci, fără să-mi iau ochii de pe el, mi-am răspuns liniștit încă o țigară. Mai întîi n-am răspuns nimic. Doar un vînt ușor scutura glicina și smulgea lacului plînsul lui clipocit. Nici un alt zgomot. În această tăcere, Luther se încălzi puțin. În fine, m-am aplecat spre el și am murmurat:

— Ca un bun francez, n-ar trebui să vă spun și, dacă o repetați, voi fi silit să vă dezmint. Dar pe cît îmi sună de suav în urechi cuvîntul Geneva, ca un zbor de porumbel, pe atît îmi sună Versailles ca un ză-

gănit de arme. Nu-mi place mai mult decît vă place dv. acest tratat.

I-am lăsat doar timpul ca, de surpriză, să roșească emoționat, și am continuat:

— Numai că, îmi închipui că vă dați bine seama, nici un partid din Franța n-ar admite să te atingi de el. Și, cu condiția ca problemele pe care le socotiți vitale pentru Germania să nu le amenințe pe ale noastre, și ca ele să nu readucă pe tapet tratatul în cauză, veți obține de la mine mai mult decît vă închipuiți. Eu sînt pentru echitate, inclusiv pentru Germania. Conduceți-vă după același spirit față de Franța și vom înăfțui lucruri mari.

În timp ce vorbeam, am văzut cum, de emoție, obrajii îi devin din roz roșii. Apoi s-a stăpinit, a zîmbit, s-a destins. Spre a fi sigur că m-a înțeles bine, ca și cum era prea frumos, mi-a pus de zece ori aceleași întrebări. De zece ori am expus, cu glasul cel mai fermecător, ce ar însemna echitatea pentru Germania și Franța. El îmi opunea, spre a mă liniști, obiecțiuni pe care le înlăturam. Și ne pregăteam să intrăm, senini, în amănunte, cînd un fulger de magneziu ne-a făcut să tresărim. Eram fotografiați. Unul din clienții hanului ne-a recunoscut. „Trebuie s-o ștergem, am șoptit eu; să ne întîlnim la mașină” și am fugit printr-o ușă din fund, ca un amant surprins. L-am auzit rîzînd ușor în spatele meu și ridicîndu-se. Ne-am regăsit peste cîteva momente, tot veseli, rîzînd pe sub mustați. A ride și a te ascunde împreună, înseamnă să regăsești copilăria și legăturile ei inocente. Părisemsem Locarno adversari; ne întorceam acolo complici.

Lucrurile astea se află repede. Fotografia fu vîndută unui ziar. Ce furie în cercurile naționaliste! De ambele părți nu s-auzea decît un singur cuvînt: „Trădare!”. În timp ce *General Anzeiger* îl soma pe Luther să demisioneze, *L'Action française* mă acuza că am încheiat un rușinos pact secret pe bani gheață. De aceea, cînd un ușier mi-a adus o scrisoare din partea delegației germane, am exclamat: „Iată banii lui Luther! Am să-i pot juca la ruletă!” Aceste atacuri împotriva mea și raportul cancelarului i-au dat încredere și lui Stresemann.

Aceeași încredere complice, la fel ca și lui Luther. Din acea clipă, ea s-a extins asupra dezbaterilor noastre.

Ceea ce am dovedit noi, Luther și cu mine, și Stresemann și Chamberlain, e că s-ar putea ca să nu domnească răutatea. Că întreaga omenire ar putea să se împace, dacă ar fi condusă de oameni abili și fără răchuni. Oricît de contrarii ar fi interesele națiunilor rivale, divergențele lor nu sînt niciodată atît de insolubile încît, cu ușoare și mutuale sacrificii, să nu se poată găsi și realiza un compromis...

Introducere și traducere:

Paul B. MARIAN

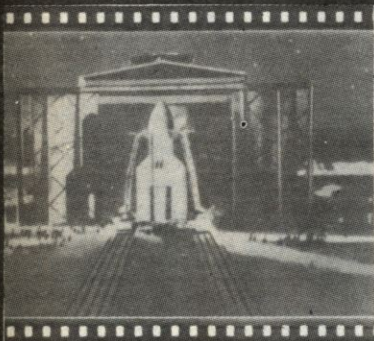
¹ Semnat în aprilie 1922 între Germania și U.R.S.S., prin care cele două state restabileau relații diplomatice. Tratatul de la Rapallo a pus bazele dezvoltării relațiilor sovieto-germane.

² Gheorghe Vasilievici Cicerin (1872-1936), comisar al poporului pentru afacerile externe în perioada 1918-1930 (vezi *Magazin istoric*, nr. 4/1969).

Nemaipomenita traiectorie

terestră a unei

rachete interplanetare

MEDIAȘ —

BABELSBERG —

CAP CANAVERAL —

VIA PEENEMÜNDE!

T. CARANFIL

La 3 octombrie 1942, de pe poligonul secret din insula Usedom, la Peenemünde, era lansată, pentru prima oară în istoria lumii, o rachetă modernă, de distanță. Din nefericire, această premieră tehnică avea un preponderent caracter militar: ea constituia faza decisivă a elaborării rachetei V₂, una dintre armele secrete de care Adolf Hitler avea să-și lege ultimele sale speranțe. Dar cum avea să dovedească, contradictoriu și dialectic, viitorul, ea însemna, în aceeași măsură, și un fabulos pas înainte al omenirii pe drumul cuceririi spațiului cosmic.

Oare printre cei prezenți pe poligon, în acea zi de beție triumfătoare a succesului, era cineva care să-și amintească faptul că performanța aceasta tehnică își avea, de fapt, soriginea... pe un platou de filmare?

Totul părea să fi pornit, în 1929, de la Fritz Lang, regizor celebru pentru curajul vizionar al filmelor sale. După ce în Metropolis prospectase viitorul sumbru al unei umanități robotizate, Lang dorea acum să-și proiecteze eroli în spațiul cosmic. Zborul astral mai părea, în anii '20, un vis fantezist. E adevărat că un Konstantin Eduardovici Tîolkovski, (1857-1935), în îndepărtatul firg Kaluga, sau un Robert Hutchings Goddard (1882-1945) din Massachusetts lucrau intens pentru a dovedi că navigația spațială este posibilă, dar, în mentalitatea generală, ideea călătoriei cosmice ținea încă de fantezia unui Jules Verne.

„Un acord de fanfară

trezește lumea”

Și iată, totuși, că la începutul anilor '20, o carte modestă, apărută într-un tiraj aproape confidențial, stîrnea senzație: *Racheta spre spațiile interplanetare*. Era lucrarea unui tânăr profesor de fizică român de naționalitate germană din Mediaș: Hermann Oberth. „A fost ca un acord de fanfară care trezea lumea...” — avea să scrie, la șase ani după apariția cărții, Willy Ley, distins autor german, care exprima elocvent surpriza și admirația pe care le produsese volumul. De fapt o cântăcească de nici o sută de pagini, dar dovedind, printr-o suită de formule de necontestat, posibilitatea materială imediată a zborului cosmic.

Cine era savantul care izbutise să „trezească lumea”, făcîndu-și auzită vocea nu dintr-o prestigioasă cetate universitară, ca Eton sau Göttingen, ci dintr-un anonim orașel transilvan? Totul a început — cum o mărturisește însuși savantul — cînd medicul Julius Oberth, chirurg și director al spitalului din Sighișoara, i-a dăruit copilului său, în ziua în care acesta împlinise 11 ani, romanul lui Jules Verne *De la Pămînt la Lună*. Hermann era un băiețaș ciudat, puneă totul la îndoială și raporta la viață pînă și fantezia literară. El a avut ideea să verifice corectitudinea matematică a traiectoriei navei născocite de Jules Verne. A descoperit că, deși viteza de desprindere era corectă, celebrul scriitor ignorase, totuși, un

În imagine: racheta concepută de Hermann Oberth în 1928 pentru filmul *Femeia în Lună* este transportată la „rampa de lansare”

factor esențial, presiunea. Eroii lui Jules Verne erau proiectați în spațiu de un tun cu țeava de trei sute de metri, Raportînd această lungime la dezvoltarea unei viteze de 11,2 km pe secundă, micul Hermann a descoperit că cei trei astronauți ar fi fost victima unei apăsări de 47 mii de ori mai mari decît propria lor greutate! Asta înseamnă că pur și simplu ar fi fost dezagregați, s-ar fi lichefiiat. Pentru ca echipajul să supraviețuiască, lungimea țevii tunului ar fi trebuit să fie de nu mai puțin 1 250 km! De o parte, imposibilitatea era fiziologică — de cealaltă, tehnică. Oare propunerea lui Jules Verne nu era decît o simplă fantezie? Cum o asemenea concluzie îi lăsa un gust amar, adolescentul visa să învingă, cu orice preț, impasul constructiv al aventurii cosmice. Din acest moment el n-a mai trăit decît stimulat de această obsesie. Inginerul brașovean Hans Barth a arătat, în monografia pe care i-a dedicat-o lui Hermann Oberth, cum, ani de-a rîndul, pînă la bacalaureat, viitorul savant n-a făcut decît să mediteze în aceeași direcție: cum să învingă astronauții apăsarea în momentul lansării în Cosmos? Teoretic era clar: creșterea vitezei să nu fie bruscă, ci treptată. Dar prin ce mijloace? Echipajul „Columbiadei” lui Jules Verne folosea, în tentativa de a aseleniza, racheta. Acționează oare forța reactivă în vid? I-ar fi trebuit, pentru a verifica ipoteza, o instalație experimentală. Hermann a strîns un sac de pietre pe care a început să le arunce, cu toată puterea, una cîte una, de pe o plută. A constatat astfel că-i imprima acesteia un impuls în sens contrar. În imaginația adolescentului, pluta era racheta, forța cheltuită în aruncare corespundea presiunii din camera de ardere a rachetei, iar proiectilele erau moleculele de gaz evacuat. Așa a ajuns școlarul din Sighișoara la concluzia că vehiculul cosmic poate fi numai racheta care, mîrîndu-și treptat viteza, evită distrugătoarea presiune.

Pentru a-l sustrage calculelor interminabile în care se adîncea, părinții l-au expedit la școala de înot a orașului. Au aflat curînd, probabil cu satisfacție, că fiul lor făcuse o adevărată pasiune pentru saltul de la trambulină. Era și adevărat! Hermann plonja de la șase metri, ba chiar de mai sus, din turnul acoperișului școlii. De fapt, nu ambiția performanței sportive îl stimula. Pur și simplu imaginase un nou experiment: cum se comportă omul în condițiile imponderabilității? Aceeași senzație încerca să și-o reproducă înotînd înelung la fundul bazinului, iar cînd toamna a făcut imposibile jocurile subacvatic, fiul chirurgului din Sighișoara fu văzut construindu-și o nemaipomenită jucărie, un fel de scrînciob, de fapt o adevărată centrifugă, cu lungimea brațului de 35 metri! La 15 ani, Hermann Oberth stabilea că omul poate suporta o apăsare de 6-7 ori mai mare decît greutatea proprie și inaugura, astfel, primele cercetări de medicină spațială din istoria științei.

Cînd, în 1920, după război, a plecat la studii la Heidelberg, fiul doctorului Oberth știa ceea ce avea de făcut. Firește că s-a grăbit să-și

verifice proiectul la dascălii universității, săvînt de notorietate universală.

Proiectul unei rachete interplanetare?

Profesorul de astronomie l-a expedit, perplex, și l-a rugat să se adreseze colegului său de la catedra de meteorologie. Acesta, la rîndu-i, l-a trimis profesorului de aerodinamică, care l-a încurajat vag. Hermann Oberth a continuat. În 1922 a prezentat Universității o adevărată teorie a rachetei cosmice, dar Heidelbergul a refuzat s-o accepte categoric. „Pentru astronomi era prea tehnică pentru constructorii de mașini prea fantastă, iar pentru medici, departe de orice realitate” — îi justifica, ulterior, savantul însuși. Fiîndcă, în acel moment, Hermann Oberth își depășise epoca!

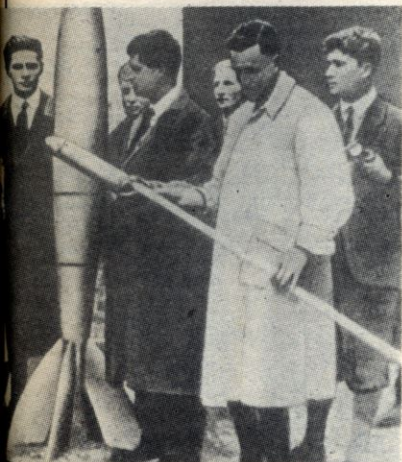
O singură universitate s-a arătat receptivă la neobișnuita teză a vizionarului astral: cea din Cluj. Și este o cinste pentru acest for al științei românești din capitala Transilvaniei, pentru profesorii ei, că au știut să vadă mai departe decît colegii lor din faimosul Heidelberg, cînd la 23 mai 1923 i-au acordat lui Hermann Oberth titlul de profesor, recunoscîndu-i valoarea științifică. *Racheta spre spațiile interplanetare*, cartea care făcea senzație cîțiva ani mai tîrziu, nu era decît dizertația universitară onorată la Cluj!

Printre cei care au parcurs-o, captivați de orizontul pe care-l deschidea, a fost și Fritz Lang. În 1928, marele regizor i se adresa lui Oberth, la Gimnaziul din Mediaș, unde fusese angajat ca profesor, rugîndu-l să vină la Berlin pentru a colabora la realizarea unui îndrăzneț proiect cinematografic. Urma, deci, să-și abandoneze catedra de la școală, să se despartă, temporar, de ai săi, pentru o aventură complet necunoscută: conceperea și turnarea unui film. Primea, în schimb, posibilitatea să-și construiască, măcar în machetă și decor, racheta și platforma ei de lansare și să-și illustreze tezele cu forța de convingere a imaginii cinematografice, în fața întregii lumi. E de mirare că a acceptat?...

Dubla lansare de pe platourile de filmare

În iulie 1928, profesorul din Mediaș ajungea la Berlin. Sub directa sa îndrumare, pe platourile studioului din Neubabelsberg, s-au ridicat, curînd, decorurile grandioase ale secvențelor lansării spațiale. Era clar că rolul lui Oberth depășea cu mult pe cel al unui consilier oarecare. Savantul asigura nu numai corectitudinea științifică a filmului, ci se încadraseră întregi secvențe în care avea rol „solistic”, devenind un adevărat colaborator la scenariu. De altfel, referindu-se la *Femeia în Lună*, presa vremii îi desemna ca autori atît pe Lang cît și pe Oberth. Prestigioasa revistă franceză *Cinéma-gazette*, de pildă, care publica un masiv articol al cărui titlu era flancat de fotografiile celor doi se referea mai mult chiar decît la cineast, la omul de știință.

Era și firesc, de vreme ce, văzut astăzi, filmul impune nu prin ficțiunea cu totul convențională (care strămută un „triunghi conjugal” în condițiile speciale ale zborului cosmic), ci tocmai prin precizia anticipărilor științifice. Evident impresionat de elanul vizionar al lui Oberth, Lang i-a asigurat în arhitectura suplă a scenariului spații în care savantul să se poată desfășura. Există, chiar la începutul filmului, o secvență cvasidocumentară, de aproape zece minute, cu privire la aspectele fizico-matematice ale zborului interplanetar, lecție vizualizată captivant cu ajutorul unor desene animate și machete,

Savantul având în dreapta sa modelul rachetei de înălțime pe care intenționa s-o lanseze ca publicitate pentru filmul casei U.F.A. Ultimul din dreapta, în pantaloni bufanți, studentul practicant Wernher von Braun

după cum, ulterior, lansarea și evoluția cosmică a membrilor echipajului poartă, adesea, pecetea exactității lui Oberth. Lansarea, așa cum o vedeau realizatorii *Femeii în Lună* în 1928, seamănă izbitor cu carnavalurile triumfale organizate, mai târziu, la Cap Canaveral, iar interiorul rachetei, cum observa savantul însuși cu justificată mândrie, nu se deosebește prea mult, din punct de vedere funcțional, de navele generației Apollo de mai târziu. Efectul „apăsării”, obstacolul de la care pornise Oberth în studiul său, era înfățișat cu veridicitate și starea imponderabilității, care-l obsedase ca adolescent, îi furniza admirabile efecte vizuale — ca, de pildă, goana cu paharul după baloanele de lichid care plutesc prin navă — fenomene confirmate ulterior de practica pionierilor Cosmosului.

Femeia în Lună a fost — și a rămas până azi — primul film din istoria cinematografiei lângă leagănul căruia au vegheat, alături, un mare cineast și un emerit om de știință.

Filmările încă nici nu se încheiaseră cînd, într-o reuniune de lucru cu serviciul de publi-

citate al studioului, pentru Hermann Oberth s-a ivit o ocazie de nesperat. În timp ce tocmai se discuta despre cele mai nimerite și mai originale modalități de lansare publicitară a premierei, profesorul a îndrăznit, înfrîngîndu-și timiditatea: „Dar dacă, odată cu filmul, am lansa și o adevărată rachetă?...” Firește, nu una de dimensiunile celei de pe ecran, care ar fi costat o avere; una mică, de doi metri, care — cu 16 litri de combustibil — ar fi putut atinge totuși o altitudine de 40 km. N-ar fi solicitat mai mult de zece mii de mărci! Cinci mii a oferit imediat, din onorariul său personal, Fritz Lang, restul urmînd să fie acoperit din fondul rezervat, în devizul filmului, pentru cheltuielile de publicitate. Într-un schimb de scrisori pe care autorul acestui articol l-a susținut, în 1980, cu Hermann Oberth (reflectat numai parțial în lucrarea: *Hermann Oberth: „Briefwechsel”,* vol. 2, Ed. Kriterion) l-am întrebat pe savantul stabilit acum la Feucht, în R.F.G., dacă îl contaminase pe Fritz Lang cu ideea realizării apropiate a zborului spațial. În răspunsul său din 2 mai 1980, savantul afirma: „La început, echipa lui Lang considera întreaga poveste numai ca o ficțiune fantastică ce trebuia filmată. Nu cred că se gîndea în ce măsură putea fi și realizabilă... Mai târziu, ei mi-au părut din ce în ce mai pătrunși de ideea posibilității călătoriei în spațiu. Pînă la urmă, Fritz Lang însuși a devenit convins că se va ajunge la expediția spațială...”

Faptul că Lang a încurajat și chiar a investit sume de bani în construcția rachetei reale întărește această opinie. Susținut de marele cineast, vizionarul din Mediaș dobîndea, în sfîrșit, posibilitatea să treacă la acțiune. Avea însă nevoie de ajutor. U.F.A. a publicat anunțuri în presă — erau și ele publicitate! — și în urma acestora s-a prezentat alături de cîțiva ingineri și... un foarte tînăr student, în anul I al Politehnicii, care a devenit, curînd, mîna dreaptă a lui Hermann Oberth. Numele său era Wernher von Braun!...

Viitorul creator al programului spațial american avea să recunoască, în 1969, adresîndu-i-se direct profesorului: „Ați fost mentorul genial care mi-a înlesnit mie, un tînăr student, primul contact cu problemele teoretice și practice ale tehnicii rachetelor și mi-a orientat entuziasmul visător spre cercetarea nemărginitelor depărtări ale spațiului cosmic, pe traiectorii care au făcut posibilă realizarea lui tehnica...”

Dar, pentru Oberth, important era că putea trece, în sfîrșit, de la calcule abstracte la materializarea acestora. Scrisoarea pe care i-o trimitea, la 18 septembrie 1929, prietenului său din Kaluga, Tîolkovski, pare un strigăt de triumf: „Lucrez în prezent la o rachetă pentru cercetări geografice care va trebui să zboare peste 2-3 săptămîni și să atingă circa 50 km, dacă vom avea noroc. Sperăm ca în următorii ani să realizăm chiar și racheta de mare distanță. Dvs. ați aprins un foc pe care nu vrem să-l lăsăm să se stingă...”

„Dacă vom avea noroc!”, spunea Oberth. Și n-a avut!... Serviciul de publicitate îl presa

mereu și experimentările cereau timp. O explozie — accident care-i putea fi fatal — a întârziat și mai mult premiera lansării rachetei, în timp ce premiera cinematografică bătea la ușă. Îi lipseau nu numai timpul, ci și mijloacele, trebuia să improvizeze mereu. Pentru a verifica forma aerodinamică a rachetei sale a confecționat, din lemn, câteva modele ale proiectului pe care le-a lăsat să cadă din virful celui mai înalt coș de fabrică din Berlin. Unul din fotografii studioului a înregistrat experiența. La serviciul de publicitate cineva a avut ideea să întoarcă invers fotografia rachetei surprinsă în cădere liberă. Din noua perspectivă... ea își lua zborul. Imaginea a fost predată presei care, chiar a doua zi, anunța, pe prima pagină, „lansarea” rachetei profesorului Oberth! În zadar a mai încercat savantul să obțină dezmințiri. Patronii de la U.F.A. i-au ris în nas. Erau în joc milioane de mărci și reclama comercială își are propriile sale legi morale...

A urmat brutală trezire la realitate. Facturile firmelor furnizoare erau refuzate de U.F.A. și trimise pe adresa profesorului. Pentru savant era, însă, o sumă de neacoperit. După ce a achitat singur cât a putut din datorii, cînd — încolțit de furnizori — în buzunar nu mai păstra decît banii de tren, a părăsit Berlinul. Revenea la Mediaș mai sărac decît plecase. „A fost o cumplită decepție. Mai bine de un an n-am putut să-mi revin...” — își amintea mai tîrziu Hermann Oberth.

Premiera de pe aeroportul

Reinickendorf...

Pe terenul de lansare pregătit de Oberth, continua să acționeze însă fostul său „aghio-tant”, Werner von Braun. În 1931, afișe multicolore invitau publicul berlinez la o premieră tehnică de excepție: lansarea rachetei Mirak construită de discipolul profesorului Oberth. „Noi — avea să recunoască retrospectiv von Braun — am fost, mereu, doar tinichigiii. Hermann Oberth ne depășea pe toți cu douăzeci de ani!” Dar asta a declarat-o mult mai tîrziu. Atunci, în 1931, cînd racheta s-a înălțat la o altitudine de 350 metri și a revenit la sol, intactă, cu ajutorul unei parașute, ambițiosul constructor n-a amintit un cuvînt despre profesorul din Mediaș. Prinre numeroșii spectatori care l-au ovaționat se aflau și trei militari taciturni. Unul dintre ei era căpitanul Walter Dornberger, însărcinat de Ministerul de război cu importante proiecte militare. Cei doi au plecat de la aeroport, cufundați într-o pasionată convorbire. Un an mai tîrziu, von Braun accepta să lucreze pentru armată. „Singura șansă de realizare a proiectelor mele spațiale rezida în proiectele și mijloacele tehnice militare...”, se explica von Braun. Și s-a pus cu trup și suflet în slujba reinarmării.

La 3 octombrie 1942, pe rachetodromul Peenemünde era lansată racheta A₄. Avea o înălțime de 14 metri și cîntărea 12 tone. A depășit bariera sunetului, a atins o altitudine

de 90 km și a căzut la 200 km de punctul de lansare în Marea Baltică. Dornberger, ajuns general și director al centrului de construcții de rachete, și von Braun, directorul său tehnic, se felicitau reciproc, iar Adolf Hitler — după cum o afirmă, în memoriile sale, Dornberger — a exclamat după ce a văzut filmul despre experiment: „Ce păcat că n-am dispus de o asemenea rachetă în 1939!”

Este semnificativ că unul dintre primele gesturi ale guvernanților germani a fost să confişte negativul și pozitivele filmului *Femeia în Lună*, devenite un adevărat secret militar. Hermann Oberth, însuși, era mobilizat

Hermann Oberth înmînează discipolului său, Werner von Braun, premiul „Hermann Oberth Award”, fondat de American Rocket Society, premiu acordat, din 1971 anual celor cu merite deosebite în știința și tehnica aerospațială

prin ordin la Peenemünde și mai tîrziu la Reinsdorf, pentru că „știa prea multe”. Oare știa profesorul că visul de aur al tineretii sale era transformat într-o armă menită să asigure victoria celui mai sumbru tiran al timpurilor moderne? Știa el cum, cu ce mijloace, construiau Dornberger și von Braun „armele secrete” ale lui Hitler? Știa el că, la Nordhausen, sub conducerea inginerului Arthur Rudolph, sclavii — deținuți ai lagărului de concentrare Dora, oraș subteran mai crîncen decît cel vizualizat de Fritz Lang în *Metro-polis* — lucrau la construcția rachetelor sub supravegherea unităților SS? Erau la sfîrșitul anului 1944 peste 30 000 oșindii de a căror mortalitate creștea vertiginos. Deținuții nu vedeau lumina zilei, nu respirau aer curat, fiindcă nu exista decît un singur puț de aerisire și erau muncii 16 ore pe zi. Membrii unei rețele a rezistenței condusă de neînfricatul comunist german Albert Kunz au fost spînzurați în tunelurile subterane sub podurile

rulante și muncitorii treceau, la lucru, pe lângă cadavrele lor.

Cînd, în 1945, Divizia 3 blindată americană comandată de generalul Truman Boudinot a pătruns, în sfîrșit, pe teritoriul lagărului, a găsit acolo mii de cadavre în putrefacție într-un aer irespirabil. „Gloate de deținuți pe jumătate înnebuniți, descărnați, ne-au înțîmpinat într-o bucurie isterică, li raporta generalului Boudinot, colonelul William Lovelady. Cîinci dintre ei au vrut să-l poarte în triumf pe locotenentul Gontard, dar n-au putut, atît erau de slăbiți...”

„Tinichigiii” în Texas...

În acest timp, generalul Dornberger, constructorul von Braun, inginerul Arthur Rudolph, întreg statul major al centrului german de rachete — peste o sută de savanți și ingineri germani — se lăsau capturați de forțele americane și transportați, împreună cu rachetele care n-apusaseră încă să fie lansate, peste Ocean, în cadrul celebrei operații de recuperare „Paperclip”. La Fort Bliss, în Texas, specialiștii germani treceau, curînd, la construcția rachetelor Redstone și Jupiter. Devenit unul dintre conducătorii lui Bell Aerospace Corp, Walther Dornberger declara cu cinism: „Cucerirea spațiului cosmic poate fi justificată științific, politic, economic și militar. Toate aceste obiective pot fi importante, dar esențial îmi pare obiectivul militar...”

Dar Hermann Oberth? După ce, încă din 1943, izbutea să părăsească Peenemünde, era luat prizonier în mai 1945 și eliberat curînd, pentru a se retrage la Feucht, în orașul în care se stabilise. În iulie 1955 răspundea invitației lui von Braun, devenit conducător al programului spațial american, acceptînd, la Huntsville, în S.U.A., un contract de consilier științific. După trei ani, însă, se reîntoarce în R.F.G. Nu-i priise climatul. Poate că nu-l inspirase nici programul lui Walther Dornberger, care preconiza deschis: „Întreținerea în spațiul cosmic al unui sistem de arme din cele mai moderne și în întregime automatizate pentru a le putea folosi oricînd...” Auto-*rul Rachetei în spațiile interplanetare* prefera un spațiu cosmic deschis cercetării științifice puse în slujba păcii și omului. „M-am întors fiindcă vreau să am, în sfîrșit, timpul necesar să-mi continui, în liniște, studiile științifice...”, i-a răspuns unui reporter al ziarului *Siebenbürger Zeitung*.

În iulie 1969, întreaga lume urmărea, cu respirația oprită, primii pași înscrși de Neil Armstrong în praful selenar, cine și-ar fi amintit de un film care, cu exact patruzeci de ani în urmă, reconstituise pe platourile din Babelsberg visul despre primii pași ai unui pămîntean pe Lună?

Racheta Saturn V — capodopera lui von Braun — purta modulul lunar Apollo spre destinația lui selenară. Racheta izbucnise, însă, încă decenii în urmă, de pe invizibila rampă de lansare a imaginației unui băiețandru de pe Tîrnave, al cărui vis temerar a sortit să devină realitate. Căci, așa cum spunea von Braun însuși, „noi am fost doar tinichigiii!”

CLIO ZÎMBEȘTE

Benjamin Disraeli (1804-1881) și William Gladstone (1809-1898) au ocupat de mai multe ori, alternativ, postul de prim-ministru în Cabinetul britanic. Rivalitatea dintre cei doi iluștri oameni de stat, cunoscută public, îndeosebi, datorită discursurilor din Parlament, în decursul cărora se acuzau reciproc, a fost denumită în epocă „un duel între giganți”.

Rugat să difinească diferența dintre o nenorocire și o calamitate, Disraeli a profitat pentru a da un exemplu: „O nenorocire ar fi dacă dl. Gladstone ar cădea în Tamisa; dar dacă cineva s-ar încumeta să-l salveze, aceasta ar fi, evident, o calamitate”.

Întrebat de un băiețel cum a devenit erou de război, președintele Statelor Unite, John F. Kennedy (1960-1963), a replicat: „Simplu de tot. Japonezii au scufundat vasul pe care mă aflam!”

Ca prim consul, după 18 Brumar 1799, Napoleon era secondat, în înalta magistratură, de Jean Jacques Cambacérés (1753-1824) în calitate de al doilea consul și de Charles-François Lebrun (1739-1824) — al treilea consul.

Dar în timp ce Lebrun — în pofida titlului de duce de Plaisance — continua să ducă o viață de mic burghez, Cambacérés afișa, cu ostentație, un lux regesc. Napoleon, care, pe atunci, ducea, încă, o viață foarte simplă, impunea invitaților săi, la masă, un ritm cu totul neobișnuit: masa nu dura mai mult de 20-30 de minute. De altfel și obișnuia să spună:

— Cine vrea să mănînce repede, să vină la mine, cine vrea să mănînce bine să se ducă la al doilea consul, iar cine vrea să mănînce prost, la al treilea.

În timp ce la Comedia Franceză se juca o piesă de Emile Augier (1820-1889), Alexandre Dumas-fiul (1824-1895), așezat lângă autor, li arată acestuia un spectator care atipise:

— Iată ce efect are opera dumneavoastră!

Cîtva timp mai tîrziu, la același renumit teatru din Paris, are loc premiera unui spectacol scris de Alexandre Dumas-fiul. Emile Augier, privește în dreapta și în stînga și, descoperind, în sfîrșit, într-o lojă, un spectator care dormea, îi spune lui Dumas:

— Vedeți, dragă prietene, ce efect produce opera dv.?

La care Dumas răspunde:

— A, da! Îl recunosc. Este tot cel de data trecută; nu s-a trezit încă!

DECEMBRIE
1935

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

ÎN BUCUREȘTI.

ACUM 50 ANI

Cronică mărunță

● În Franța s-a organizat o expoziție retrospectivă a căilor de comunicații, relatează Dimineața, care consemnează în continuare: „Când s-a introdus în Italia calea ferată în Franța, Thiers, marele om de stat, n-avea nici o încredere în viitorul ei. Alfred de Vigny recomanda originii să se ferească de drumul de fier. Savanții susțineau că temperatura din trenuri va fi funestă voiajorilor corporeni și celor care transpiră ușor. Hangii de pe șosele și antreprenorii căruțelor poștale încercau să asmută mulțimea împotriva trenurilor.

Dar când s-a inaugurat, la 26 august 1827, linia de cale ferată Paris-St. Germain un ziarist a scris: „Muzica gardei naționale a cîntat în timpul drumului; s-au ținut discursuri; nici un călător n-a căpătat gatură în tuneluri; locomotiva nu s-a făcut tîndări și vagoanele n-au derașat. Se pare deci că o călătorie cu trenul nu e numai deosebit mîntoasă“. (1 decembrie)

● În muzeul statului din Istanbul, a fost găsit un pergamament lung de 9 metri și lat de 7 metri care este o misivă a sultanului Persiei către sultanul Soliman cel Mare și e datată din anul 1550. Această scrisoare — cea mai mare din lume — va fi expusă curiozității publice într-un muzeu unde i se va amenaja un acoperiș de sticlă încașabilă. (3 decembrie)

● „Se caută o televizionistă“ anunță Dimineața, care scrie: „În cursul anului viitor se va pune în funcțiune la Londra o instalație de televiziune. De pe acum se fac pregătirile necesare; între altele, se caută o speakeră la secția de televiziune a radioului britanic. «Nu pot pune un bărbat în fața acestui aparat, ci numai o femeie, declară directorul. Publicul masculin s-ar plic-

Decembrie. Lună de sfîrșit de an, lună a bilanțurilor.

Cu ce rezultate s-a înscris anul 1935 în cronică vremeii? A fost anul în care — scrie Cuvîntul liber¹, din 28 decembrie — „problema politicii contemporane este rezumată în destinul democrației. Va rezista aceasta sau va cădea? Forțele par a fi împărțite pe aceste categorii și omenirea politică se divide în democrați și anti-democrați sau, și mai concludent, în fasciști și antifasciști“. „Fascismul — continuă revista citată — este replica armată, violentă și agresivă, împotriva ridicării proletariatului“.

Pentru antifasciștii români, pentru forțele democratice, sfîrșitul anului 1935 este marcat de o importantă realizare: încheierea unui acord de colaborare între Blocul Democratic — organizație condusă de P.C.R. —, Frontul Plugarilor, Uniunea Muncitorilor și Plugarilor Maghiari (Madosz), Partidul Socialist (Popovici). Semnat la 6 decembrie 1935, la Tebea², acordul reunește pe o platformă democratică, antifascistă, categorii largi ale maselor populare. Ulterior, aderă la acest acord Frontul Studențesc Democrat și unele organizații ale Partidului Social-Democrat și ale Partidului Național-Tărănesc.

La Tebea este votată și o moțiune în care se arată: „Delegații din ținuturile moșilor, de unde Horea, Cloșca, Crișan și Avram Iancu au dus cele mai eroice lupte pentru libertatea națională și socială a poporului român și a tuturor celorlalte naționalități, salutăm cu bucurie și încredere aceste acorduri sortite să stăvilească năvala dictaturilor fasciste și șovine. Credincioși tradiției străbunilor noștri, care au sfîrșit pe roată pentru lupta lor liberă, cerem respectarea și lărgirea drepturilor și libertăților democratice; încetarea arestărilor arbitrare, încetarea tuturor proceselor îndreptate contra luptătorilor pentru democrație, libertate și împotriva fascismului; cerem stabilirea unui regim omenesc în închisori; declarăm lupta fără cruțare, în cadrele legii, împotriva fascismului pentru libertate, pentru pacea cu toate popoarele“.

După cum relatează *Facla* din 14 decembrie, în vederea încheierii acordului de front unic, la Deva soses, la începutul lui decembrie 1935, delegații Blocului Democrat și ai Partidului Socialist: P. Constantinescu-Iași, Scarlat Callimachi, At. Joja, C. Popovici, N. Moscâșeanu, Alex. Mihăileanu, alți militanți antifasciști.

¹ Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie intreruperile de text la extrasele preluate din zărele sau din însemnările respective. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții cerute de normele ortografice actuale, scrierea din original.

² Magazin istoric, nr. 12/1969.

Sala Victoriei
peu
cinci
decenii

Prezente
muzicale
bucurestene:
dirijorul
Ionel Perlea...

În acest oraș, în sala Decebal, are loc o întrunire la care ia cuvântul dr. Petru Groza care, notează *Facla*, „a arătat importanța alcătuirii unui front popular, mai ales în clipele acestea când fascismul amenință tot mai mult umanitatea și libertățile”. La rîndul său, prof. Petre Constantinescu-Iași „subliniază că datoria tuturor în fața reacționarilor care voiesc să răpească pacea și să împiedice progresul este să se strîngă într-o singură forță”.

În numărul său din 27-28 decembrie 1935, ziarul *Scînteia*, organul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, consemnează: „Salutăm blocul format între Frontul Plugarilor, Madosz, Blocul Democratic și Partidul Socialist și sperăm că va reuși o nouă întărire a Frontului popular”.

Referindu-se la semnificațiile încheierii acordului de la Tebea, *Cuvîntul liber*, din 28 decembrie scrie: „Înfrățirea unor elemente disparate ca rost social și geografic simboliza, pe deoparte, adîncirea crizei în chip vertical în toate păturile sociale și lărgirea ei, în sens orizontal, pe tot cuprinsul țării”. Tebea, acordul de front popular încheiat, „înseamnă lupta pentru dreptate socială, pentru apărarea celor mulți, pentru pace, pentru adevărata democrație, azi. Asta am înțeles-o, încă odată, în cele trei zile petrecute în pitorescul și strămoșescul ținut al Hunedoarei”.

„Comitetul Central al Partidului Socialist — scrie *Zorile* din 19 decembrie — întrunit în ședința din 16 decembrie, ținută la sediul său din str. Romană nr. 8, după ce a ascultat raportul delegației înărcinate cu încheierea acordului cu Frontul popular din Ardeal, după discuțiile urmate asupra acestui punct, ratifică în unanimitate acordul încheiat la Tebea între delegațiile Partidului Socialist și Blocului Democratic, de-o parte, și între delegația Frontului Plugarilor, în frunte cu Petru Groza, și a țărănimii maghiare de alta. Acordul are la bază lupta în contra războiului, pacea între popoare, în contra fascismului huliganic și în contra tuturor nedreptăților sociale”.

Pentru front popular se pronunță și Partidul Social-Democrat. Într-un comunicat dat publicității în urma unei întruniri ținută la Casa Poporului din Capitală, „pentru popularizarea ideii frontului popular”, se subliniază necesitatea luptei comune pentru „a pune stavilă fascismului”. Este reamintit, totodată, faptul că socialiștii români au fost prezenți la memorabila zi a Unirii de la Alba Iulia. „Facem un apel sincer la unirea tuturor forțelor democratice — se spune în încheierea comunicatului apărut în *Zorile*

Cronică mărunță

țisi cu siguranță, văzînd mereu un tip bărbătesc.

Primele încercări — continuă ziarul citat — vor avea loc în februarie. La început, se vor transmite filme sonore mai vechi, iar reportajele actuale vor fi transmise abia la vară. Durata maximă a transmisiunilor va fi de 20 minute. La West end se va amenaja o sală mare în care publicul va avea puțină să asiste la programele de televiziune, care vor fi transmise de trei ori pe zi la 16, 19, 21”. (4 decembrie)

● Interesanta lucrare India de Mircea Eliade apărută în a doua ediție în editura „Cugetarea”, aduce o prețioasă și absolut justă informație asupra populației și stărilor sociale din această țară, cărora autorul, ca să le facă și atractive la lectură, le dă o coloratură sugestivă și o splendidă haină literară. (Facla, 7 decembrie)

● Din partea mai multor cititori am primit o scrisoare prin care sîntem ruzăți să aducem la cunoștința societății de telefoane că domnișoarele care dau ora precisă la apelul 06 vorbesc atît de încoet, încît nu se înțeleg nimic. Totodată, ar fi așezat să se spună ora în cifre obșnuite. În loc de 13 ar fi bine să se spună 1, și așa mai departe, deoarece toată lumea trebuie să facă un calcul plicticos pentru a cunoaște, „în limbajul curent, ora anunțată de 06. (Zorile, 11 decembrie)

● Ziarele anunță încetarea din viață a istoricului francez, Georges Lacour-Gayet (1856-1935), membru de onoare al Academiei române (ales în 1919, la propunerea lui N. Iorga). Printre operele sale, o monografie despre Bismarck și o alta, în 4 volume, despre Talleyrand. (11 decembrie)

DECEMBRIE
1935

...și violonista
Lola Bobescu

Pe ecranele
Capitaliei,
noul film
al lui Charlie
Chaplin

Cronică măruntă

● Elefanții și... criza. „Criza mondială — scrie lupta — a făcut ca să scadă și prețul elefanților. În Ceylon, acest comerț merge foarte prost de la o vreme. Astfel se pot cînti numeroase afise cu următoarele: «Elefanții sînt mai buni și mai ieftini ca automobilele-camioane; viața lor e mai bună și mai înaltă; ei sînt fideli și au trăsături nobile; în fine, sînt animale pe care te poți baza. Vă putem oferi elefanți care cunosc la perfecție regulile de circulație ale orașului. Economisți deci și amende, dacă cumpărați elefanții noștri». (12 decembrie)

● Cu toate că voga Gretel Garbo a mai pălit, totuși marea artistă mai primește peste 800 scrisori de dragoste zilnic. Secretarul ei trebuie să răspundă tuturor. El are vreo 20 tipuri de scrisori gata tipărite, care se potrivește pentru orice eventualitate. (18 decembrie)

● „Cu reputația stabilită de expozițiile sale anterioare, marele pictor leșean Octav Băncilă, profesor la Academia de arte frumoase din capitala Moldovei, expune după o întrerupere de aproape un deceniu, un număr de peste 60 pinze în sala Dalles. Maestrul Băncilă se bucură de un prestigiu nestăvilit în cercurile artistice din Capitală”. (Facla 22 decembrie)

● George Enescu a sosit la Paris pentru a-și realiza dorința cea mai mare: să dirijeze personal repetițiile operei sale Odip, care va fi prezentată publicului la începutul primăverii pe scena Academiei naționale de muzică și dans din capitala Franței. Odip a fost scris acum 20 ani pe un libret al lui Edmond Fleg. (24 decembrie)

● O carte cerută pretutindeni și bucurîndu-se de o excepțională

din 20 decembrie. Punctul nostru de vedere este acela al intereselor supreme ale țării”.

Cu viu interes este urmărită de opinia publică bucureșteană activitatea susținută pe care o desfășoară Frontul Studențesc Democrat în rîndurile maselor de tineri intelectuali din capitală și din provincie.

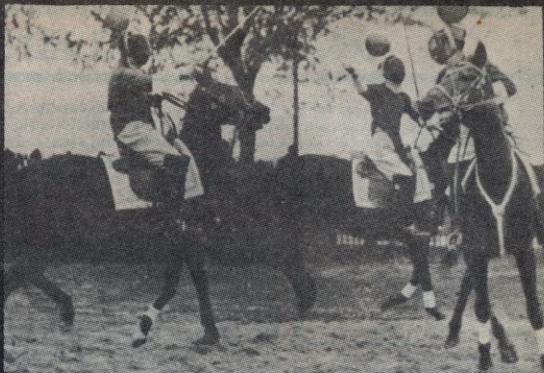
Astfel, *Facla* din 6 decembrie notează că „marți [3 decembrie] a avut loc o nouă adunare a Frontului Studențesc Democrat”. În cuvîntul său, studentul Gogu Rădulescu, președintele F.S.D., reamintește programul organizației — democratizarea vieții universitare, lupta împotriva agitațiilor de dreapta, apărarea intereselor profesionale ale studenților —, subliniind faptul că „Frontul studențesc democrat a început să se organizeze și în țară”. Aminteste astfel activitatea organizațiilor din Iași, Chișinău, din județele Teleorman și Dimbovița, precum și de la Cluj. „La Cluj, Frontul Studențesc Democrat înseamnă o pildă și un îndemn. O pildă de înțelegere adîncă a naturii F.S.D. Studenții de la Cluj mai oferă și pilda acțiunii. În scurta vreme de cînd există F.S.D., el a și fost factor hotărîtor în lupta profesională, încheiată cu succes la Facultatea de medicină”.

Dimineața din 17 decembrie relatează, la rîndul ei, despre o mare întrunire a studenților la Cluj, organizată de F.S.D. În numărul de a doua zi, același ziar, trecînd în revistă activitatea Frontului Studențesc Democrat, arată că acesta „și-a expus clar, prin animatorii săi, pe ce drum nou înțelege să meargă”.

D decembrie... este și o lună a cadourilor. Prilej pentru ziarul *Zorile*, din 25 decembrie, de a închina o pagină întreagă „dărilor” pe care le așteaptă sau le rîvnesc de sărbători conducătorii principalelor formațiuni politice. Sînt, evident, glume, dar ele conturează și o anumită imagine a situației politice în acest sfîrșit de an 1935.

Astfel, liberalii aflați la guvern așteaptă o soluționare a crizei din conducerea partidului: „Cu șeful partidului [Dinu Brătianu] — deci cu capul — în opoziție și cu d. Tătărescu — nu vrem să zicem cu picioarele — la guvern, liberalii împărțiți în două tabere cred toți că ceilalți vor fi învinși. După vacanță se va pune fătîș problema unității de conducere. Va cădea d. Dinu Brătianu? Va fi învins d. Tătărescu?”

La național-tărăniști, darul cel mai mare, așteptat cu înfrigurare, este chemarea la guvernare: „N-ar fi nici o mirare ca în opinile d-lui Mihalache, puse și ele la gura sobei, să se găsească decretul de președinte al Consiliului”.

Ceilalți, țărăniști-radicali (G. Iunian), național-agrarii (Val-jean), cei din Partidul Poporului (Al. Averescu), național-democrații (N. Iorga) așteaptă și ei „daruri minunate”. Numai Uniunea Agrară — scrie în continuare *Zorile* — „sau, cu alte cuvinte, d. Constantin Argetoianu, nu așteaptă nimic. La nevoie își oferă singur un dar”.

Si două consemnări ce relevă interesul cu care este privită România pe plan internațional. Astfel, în *Adevărul* din 22 decembrie, Mircea Grigorescu, comentînd inaugurarea Centrului universitar mediteranean de la Nisa, condus de poetul Paul Valéry, membru al Academiei franceze, arată că acesta în discursul său face și o emoționantă referire la România: „Sînt extrem de fericit că vă pot anunța o veste bună [spune Valéry]. Prietenul meu Nicolae Titulescu, ministrul de externe al României, pe drept cuvînt unul din pionierii și păzitorii cei mai străluciți ai păcii europene, m-a înștiințat că România va înființa și ea un curs de limba și literatura română la Centrul universitar mediteranean. Plăcerea pe care o am informîndu-vă de lucrul acesta crește cu faptul că viitorul curs românesc de aici se va numi «Catedra Mihai Eminescu». Eminescu a fost cel mai mare poet al României. El a rămas făuritorul unei limbi poetice de rară frumusețe și emotivitate. Centrul universitar din Nisa îi va înscrie numele cu mîndrie pe frontispiciul său”.

Un alt eveniment, din lumea diplomatică, oglindit în paginile presei bucureștene. „Ieri, la orele 18.30 — scrie *Dimineața* din 13 decembrie — d. Miguel Cruchaga, ministrul Afacerilor străine al Republicii Chile, a avut o conversație la telefon cu d. Nicolae Titulescu.

Acest schimb de cuvinte cordiale a fost orînduit astfel încît să coincidă cu prezentarea scrisorilor de acreditare către președintele Republicii Chile din partea celui dintîi ministru plenipotențiar al României acreditat în Chile”.

De la aproape 30 000 km distanță — continuă ziarul —, Miguel Cruchaga „a exprimat d-lui Titulescu prin viu grai cît este de fericit de faptul că România a creat o legăție permanentă la Santiago de Chile și cît este de convins că astfel se vor încheia și mai mult raporturile de amicitie între cele două state. D-sa a reamintit, cu acest prilej, d-lui Titulescu că își aduce aminte cu vie plăcere de ziua în care i-a fost prezentat la Academia diplomatică din Paris”.

Rubrică de: Valeriu, BUDURU,
Ioana URSU, Ioan LĂCUSTĂ
Selecția fotografiilor:
Radu Ion POPESCU

Cronică mărunță

primire atît din partea cercetărilor de specialitate cît și a cititorilor de obște s-a dovedit a fi istoria românilor de prof. C.C. Giurescu, apărută în condițiuni de reală artă grafică în editura Fundației pentru literatură și artă. Față de insistența numeroaselor cereri primite la editură, Fundația a hotărît să scoată a doua ediție [care] va apare în curînd, adăugită și revizuită, prof. C.C. Giurescu tînd să pună la îndemîna cunoscătorilor și publicului cititor din păturiile cele mai largi o lucrare compactă, de sobor și vaste documentări și deopotrivă de un cit mai viu interes lectoricesc. (Facla, 22 decembrie)

● Timpuri noi, ultimul film al lui Charlie Chaplin, e gata, anunță Universul care publică, în avangardieră, o cronică din care reținem: „Timpuri noi sînt o satiră formidabilă. Charlie, individul care se zbate împotriva masinismului necrușător, denunță civilizația noastră cu manivele, butoane, oovoare rulante și măști împotriva gazelor”. Este citată și această declarație a celebrului actor și realizator: „Timpuri noi este povestea simplă a doi oameni care trăiesc în anul 1934. Intenția mea nu este să reformez lumea, ci s-o amuz. Numai dacă izbutesc să-l fac pe oameni să rîdă, pot fi satisfăcut”. (25 decembrie)

● La sfîrșitul lui 1935, serie *Zorile*, „basmele copilăriei adoptate la curentul actual al cîrului din gură în gură.

Cînd întîlnesc lupul pe Scufița Roșie o salută și zice:

— Hei Hitler, Scufița Roșie!
— Hei Hitler, lupule!
— Unde te duci, Scufița Roșie!
— Mă duc să-mi caut bunica.
— Apoi asta o facem cu toții în Germania. răspunde lupul”.
(25 decembrie)

POSTA MAGAZIN ISTORIC

Cu prilejul noului an 1986, adresăm cititorilor și colaboratorilor noștri, ca și tuturor prietenilor revistei care participă la popularizarea și difuzarea ei, tradiționalul LA MULȚI ANI!, împreună cu călduroasele noastre urări de multă sănătate, bucurii și noi succese în activitate și în viață.

Adresăm, de asemenea, colegiale urări de noi și importante realizări în activitatea lor, de sănătate și fericire colectivului de oameni ai muncii din cadrul Combinatului poligrafic „Casa Științei”, precum și colaboratorilor noștri din arhive, biblioteci și muzee, care manifestă multă solicitudine în relațiile de cooperare cu redacția noastră.

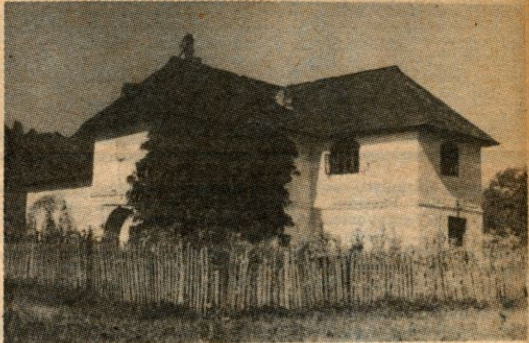
DIN BEIUȘ

Prof. ANDREI INDRIES, de la Școala generală Căratele, jud. Bihor, ne scrie în completarea articolului Tăra Beiușului (nr. 7/1985): Situat în sudul județului Bihor, orașul Beiuș este centrul depresiunii omonime care, la rîndul-i, este înconjurată de Munții Bihorului la est, Munții Pădurea Craiului la nord-est și Munții Codru Moma spre sud-vest. Apariția și dezvoltarea orașului a găsit sprijin în Cetatea Finisului, construită la jumătatea secolului XIII, imediat după marea năvălire a mongolilor din anul 1241. Cetatea avea scopul de apărare a drumului auralui ce venea dinspre Arieș.

Istoriceste, Beiușul a cunoscut o dezvoltare rapidă, astfel că în 1410 a devenit oraș (oppidum), iar în anul 1441 a fost declarat oraș liber (libera civitas). Orașul era sediul unor voievozi români (de pildă, în anul 1363, se vorbește de Voievodul Ioan din Beiuș). Voievozii din Beiuș au sprijinit luptele duse de Iancu de Hunedoara. Orașul a fost vizitat de Mihai Viteazul în drumul său spre Viena, voievodul poposind aici două zile, la plecare lăsând pentru paza orașului un detașament sub conducerea postelnicului Dimitrie Buzina.

Orașul a constituit și un centru de răspîndire a culturii în rîndurile românilor din întreaga Tăra a Beiușului. În anul 1828 a fost înființat aici liceul care, azi, poartă numele fondatorului său, Samuil Vulcan, de la început limba de predare fiind cea românească. Tot în oraș a fost construită Școala de Fete în anul 1896, avîndu-l ca fondator pe Mihail Pavol.

Dintre societățile culturale s-au remarcat: Societatea de lectură a elevilor „Samuil Vulcan” (1862), Casina Română (1871-1918), Societatea corală la meseriașilor români (1892), Astra (1905), Reuniunea română de cîntări și muzică „Lira” (1905), Reuniunea femeilor române din Beiuș și jur (1918). Toate aceste societăți răspîndeau limba și cultura românească în rîndurile populației române din Tăra Beiușului, militînd pentru înființarea Unirii Transilvaniei cu Patria mamă, realizată la 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia, printre cei care au constituit-o atunci, în urmă cu 67 ani, aflîndu-se și delegați ai românilor din zona noastră.

DIN SEC. XVI

GEORGE GEORGESCU, din com. Sulci, jud. Argeș, ne semnalează o clădire din sec. XVI de pe raza comunei Sulci. Construcția, cunoscută sub numele de casa Sulcienilor sau „Vornicia”, a fost ridicată din piatră. În sec. XVII, i-a fost adăugat un înșed spre apus care, în 1747, mitropolitului Neofit II îi apărea drept o culă. În sec. XIX se mai construiesc un balcon, zidit de Sultana Brătianu, căsătorită Tîgveanu. Din 1971, „Vornicia” din Sulci găzduiește o colecție de artă populară de pe Valea Topologului.

TOT DESPRE PARTICULA DE

Profesorul DUMITRU RĂDUCAN, din Bucurieni, ne întreabă, pe marginea articolului Năstrucnia particulă de (nr. 6/1985): Dacă, sub monarhie, se înregistrau în Franța circa patru mii de familii cu titluri nobiliare, statisticele contemporane indică existența a cel puțin optzeci de mii de astfel de familii. Prin urmare, republica a făcut de douăzeci de ori mai mulți nobili decît toate monarhiile franceze reunite. Lucrul e cu atît mai curios cu cît, după știința mea, particula „de” nu este, în mod obligatoriu, un semn de noblete. As dori să cunosc părerea autorului studiului publicat de dv.

Iată răspunsul colaboratorului nostru Leon Sărățeanu: Explicația constă în aceea că, sub republică, schimbarea de nume este un act legal ușor de obținut și care nu costă decît o

sumă mică, în timp ce, așa cum arătam în articolul publicat în Magazin Istoric, sumele plătite visteriei regale erau considerabile. Evident, sub republică, nemalexistînd nici „comitate”, nici „baronii”, nici „ducele” sau „marchizate” (ordinul „noblete”) a fost abolit în 1792, deci la trei ani după revoluție), titlul nu mai reprezintă ceea ce era al sub monarhie. Pe atunci, proaspelții îmbogății vinau „particula” și titlul corespunzător ei mai ales pentru că obțineau astfel privilegiul de a nu mai plăti impozite. Azi, toată lumea plătește dări. Dacă totuși se caută în continuare particula, aceasta se explică nu numai prin faptul că ea satisfăcea orgoliul snobilor, dar și prin aceea că permite opulenței oamenilor de afaceri să pătrundă în lumea bună, să-și facă relații profitabile și să obțină astfel comenzi grase. Într-o carte pe cît de amuzantă pe atît de instructivă, intitulată Istorii curioase desprinse din istorie, apărută în 1968 la Paris, autorul, Guy Breton notează: „Orice Dupont își poate cere dreptul să-și ortografiască numele Du Pont, un Durand poate deveni Du Rand, un Dassault — D'Assault. Un băcan îmbogățit, pe nume Villet, și-a cumpărat un castel într-un loc numit „La Jonchereaux”. El a început prin a semna „Villet, de la Jonchereaux”. Încet, încet, virgula — care îl jena — a dispărut. Atunci, băcanul a cerut Consiliului de Stat al Franței să i se schimbe numele pentru a se numi „Villet de la Jonchereaux”. Obținînd — prin plata taxei — aprobarea, schimbarea a fost publicată în Jurnalul Oficial și Franța a... numărat un nobil în plus”.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

Cît privește remarcă dv., că, de fapt, nu întotdeauna particula „de” indică originea nobiliară, trebuie spus nu numai că aveți dreptate, dar că, de cele mai multe ori, această particulă arată exact opusul dorit de îmbogățiri care desăfoară pentru ea o adevărată cursă. Tot Guy Breton ne spune: „In evul mediu, țărani șerbi nu aveau nume de familie. Ei nu purtau decât prenume: Robert, Guillaume, Jean etc. Pentru a-l diferenția, li se adăuga numele tatălui unde se născuseră sau prenumele tatălui: Jean de Meung, Guillaume de Lorris (pentru locul geografic), sau Robert fils de Barthélemy, care, cu timpul, se simplifica devenind Robert de Barthélemy. Iată de ce, autenticii nobili refuzau particula. Jacques Tézard, baron de vechi spîță, s-a simțit ofensat cînd a auzit că i se spune «De Tézard». De altfel, există multe familii a căror vechime nobilă e incontestabilă și care nu au particula în nume. E cazul familiilor Cochîn, Daru etc.” Voi adăuga că există — în schimb — în Franța, purtători ai lui „de” care nu s-au pretins niciodată nobili. Un exemplu îl constituie însăși familia generalului De Gaulle.

PRIETENII REVISTEI

Ing. NICOLAE BÔGLUT, din com. Ucuris, jud. Bihor: Sînt bucuros să vă pot scrie și eu cuvinte de laudă la adresa tovarășilor Nicolae Oancea, dirigințele of. P.T.T.R. Tinca, jud. Bihor, Floarea Tripe, responsabili cu difuzarea presii la același oficiu și dirizinta poștală Floare Floruncuțu, de la agenția Ucuris, pentru modul lor corect și operativ de a se preocupa de abonamentele, distribuirea și primirea cît mai rapidă de către cititori a revistei Magazin Istoric.

Cuvintelor de laudă ale corespondentului nostru le adăugăm și noi călduroase felicitări celor trei lucrători poștali, prieteni ai Magazinului Istoric.

DOUĂ ELEVE

Alte gânduri desprind din scrisorile unor elevi pasionați de istorie, cititori statornici ai revistei noastre:

CRISTINA LESNIC, din Tulcea: Urmăresc cu deosebit interes re-

vista dv. Citind-o, ne îmbogățim considerabil cunoștințele de istorie acumulate în școală.

DANA GHIRILUS, elevă, la Liceul industrial nr. 1, anul II, profil prelucrarea lemnului, din Codlea, jud. Brașov: Sînt o admiratoare a revistei dv. pe care o urmăresc cu viu interes. Mă interesează foarte mult articolele privind istoria românească.

Și cum cele două eleve îndrăgostite de istorie ne-au mărturisit dorința de a corespunda pe teme de istorie cu alte colegi și alți colegi, cititori din alte județe ai revistei, le satisfacem dorința, publicîndu-le adresele. Deci, Cristina: str. Orizontului, nr. 86, Tulcea și Dana: str. Birsei, nr. 24, bl. 24, sc. A, ap. 20, Codlea, jud. Brașov.

Deschidem astfel, începînd cu acest număr, un dialog între elevii pasionați de istorie, cărora le vom înlesni să comunice între ei, iar cînd va fi cazul — ca și în trecut — le vom însera și mici corespondențe pe teme de istorie locală și regională, ca și noutăți descoperite de ei.

În 1987, cînd revista va împlini 20 de ani de existență, pe lângă concursul anual obișnuit, Magazin Istoric va organiza un concurs special pentru elevi și studenți în vacanța de vară. Un indemn pentru a vă pregăti din timp, avînd toate numerele revistei din 1986 și 1987.

BUCURII

O emoționantă scrisoare am primit de la FLOAREA SĂRMĂȘAN, din com. Dumitrești, jud. Vrancea. În vîrstă de 84 ani, care ne scrie că așteaptă ca în decembrie anul acesta să adauge al 225-lea număr la colecția întreagă a numerelor din Magazin Istoric, apărute din aprilie 1967 și pînă în prezent. Ziua cînd voi primi numărul 225 al revistei o voi scria cu deosebită cinste. Cu acest prilej,

voi dărui întreaga mea colecție Magazin Istoric unuia dintre nepotii mei, care mi-a promis că va continua abonamentul la Magazin Istoric, începînd cu prima lună a anului 1988.

Folosesc această ocazie pentru a aduce mulțumiri întregului colectiv de redacție și tuturor celor ce colaborează la întocmirea revistei.

La rîndul nostru, vă mulțumim pentru aceste rînduri, expresie a dragostei și așazamentului dv. pentru revistă, și vă urăm, stimulate tovarășe Floarea Sărmășan, multă sănătate, bucurii și un călduros La mulți ani!

POȘTA CONCURSULUI

După cum am consemnat și în numerele precedente ale revistei, și acest nou concurs Magazin Istoric, Victoria, este primit cu deosebit interes de cititori, mult împărtășindu-ne, în scris sau telefonic, opiniile lor pe marginea acestor noi întîlniri cu istoria, după cum scrie DUMITRA SOCOL, din București. Iată, în continuare, alte fragmente din scrisorile sosite pe adresa concursului:

ROMAN MIHĂIESCU, din Timișoara: Acest nou concurs, cu o tematică atît de interesantă, mi-a produs o mare bucurie. Vă rog să primiți felicitările mele pentru această inițiativă, a organizării Concursului Victoria.

PAVEL COSTINESCU, din Cluj-Napoca: Mi-am pregătit din timp colecția 1975-1985, pe baza căreia sînt formulate întrebările, și am satisfacția de a fi găsit răspunsurile la primele două serii de întrebări (a apărut și a treia, în nr. 11/1985—n.n.).

DORINEL ITODEA, elev din Suceava: Împreună cu încă patru colegi de clasă am alcătuit o grupă de studiere a întrebărilor acestui concurs și sîntem hotărîți să participăm împreună, dînd toate răspunsurile exacte. Succes, băieți!

IOAN GH. SPIRIDON, din com. Beresti-Tazlău, jud. Bacău; VASILE PETREANU, din Constanța; LIVIU TĂNĂȘESCU, din Brașov: După cum am precizat și în regulamentul concursului (nr. 9/1985), răspunsurile trebuie expediate toate, odată, respectiv după apariția ultimei serii de întrebări, cel mai tîrziu pînă la 30 ianuarie 1986, data ștampilei poștale.

IMPORTANT

Nu uitați să reînnoiți abonamentul dv. la Magazin Istoric. După cum știți, abonamentele la revista noastră se pot face la toate oficiile poștale și la toți factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții, școli etc. de la oraș și sate.

Precizăm că prețul unui număr este de 6 lei. Abonamentul pe 3 luni — 18 lei, pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei. La aceste sume se adăugă taxa poștală de remitere la domiciliu (25 bani pe număr), taxă care nu se percepe în cazul în care abonatul primește revista la locul de muncă.

SUMARUL SUMARELOR 1985

Istoria României

Contemporană

Hotărârea Academiei Republicii Socialiste România privind alegerea tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretar general al Partidului Comunist Român, preşedintele Republicii Socialiste România, în calitate de membru titular şi preşedinte de onoare al Academiei
Strălucită afirmare a prestigiului ştiinţei şi culturii româneşti contemporane
Documente inedite din arhive germane referitoare la 23 August 1944
Burguri şi castele transilvănene
Istoria românilor în arta monumentală

În Bucureşti, acum 50 ani

Hermann Oberth
Creaţie artistică şi istorică românească focar de cultură şi civilizaţie
Dimensiunea universală a istoriei românilor
Întregul popor român în lupta pentru obţinerea victoriei
Cartea conştiinţei de sine a poporului român
Iniţiative ale României la O.N.U. (1965-1985)
Nicolae Cartoajan
Vasile Pârvan — profesorul meu
Marcu Beza — amintiri
Nicolae Titulescu la Academia Română
Ostasi, muncitori, ţărani pe frontul revoluţiei
De pe frontul antihitlerist (documente)
Fiicele României în războiul antihitlerist
Navele au rămas în port (mai 1944)
Revoluţia română în acţiune (august 1944-martie 1945)

August 1944 — pe pământul dobrogean
Delegaţii români consemnează (Viena, august 1940)

Cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul” în războiul antihitlerist
1920. Un fals diplomatic revizionist
Cui foloseşte denaturarea adevărului istoric?

Însemnările lui Grigore Gafencu

Forţa motrice a devenirii istoriei noastre contemporane
Odiosul Diktat de la Viena

U.T.C. — trepte în timp
Popor de nemuritori, popor de eroi

Reporter de război pe frontul antihitlerist

În consens cu mersul istoriei
Ziua Victoriei la Bucureşti

Coloieranţa

	Nr.	Pag.
—	8(221)	2
—	1(214)	7-8
— Bantea E.	9(222)	18-20
— Bodes L.	2(215)	27-28
— Buduru V.	4(217)	7-11
{ — Ştefan M.	6(219)	5-10
	7(220)	6-11
{ — Buduru V.	1(214)	50-53
{ — Ursu I.	2(215)	50-53
{ — Lăcustă I.	3(216)	48-51
{ — Popescu R.I.	4(217)	48-51
	6(219)	46-49
	7(220)	59-62
	8(221)	50-53
	9(222)	58-61
	10(223)	46-49
	11(224)	44-47
	12(225)	54-57
— Caranfil T.	12(225)	49-53
— Căndea V.	8(221)	7-9
— Cărtănă I.	7(220)	12-14
— Ceauşescu Ilie	5(216)	3-7
— Ceauşescu Ilie	7(220)	2-5
— Chebeleu T.	6(219)	33-39
— Chiţimia I.C.	2(215)	9-11
— Coman I.	5(218)	46-48
— Darie C.	6(219)	21-24
— Dohre Al.	3(216)	33-36
— Dumitrache I.	8(221)	14-17
— Duşa A.	4(217)	15-17
— Ioniţă E.	5(218)	12-13
— Kosiński N.	8(221)	19-22
— Lache Şt.	2(215)	2-4, 8
	3(216)	2-7
— Lascu St.	8(221)	17-18
— Manolescu M.	8(221)	26-32
{ — Pop V.	9(222)	14-17
	10(223)	9-20, 32
— Marinescu Fl.	10(223)	21-22
— Moisuc V.	2(215)	19-22
{ — Moisuc V.	12(225)	27-32
{ — Popişteanu C.	7(220)	41-56
{ — Murgescu C.	8(221)	45-49, 59
{ — Lache Şt.	9(222)	49-52, 57
	10(223)	36-40
	11(224)	30-43
	12(225)	30-43
— Muşat M.	4(217)	2-4
— Muşat M.	8(221)	25-31
	9(222)	13-17
	10(223)	9-20
— Petculescu C.	5(218)	14-16, 53
— Ion Popescu-Puţuri	4(217)	5-6
— Popescu-Traciopone T.	1(214)	22-23
	2(215)	16-17
	3(216)	10
	7(220)	15-16
— Popişteanu C.		
— Popişteanu C.		
— Buduru V.		
— Ştefan M.	5(218)	8-13
— Preda E.	5(218)	6-7

Wehrmachtul pătrunde în România (octombrie 1940)

1921. Un fals tratat germano-român și eoul său diplomatic
Itinerar prin vechi voievodate; Itinerar istoric pe Dunăre;
Germisara — Geoagiu băi; Vatra Dornei — la obârșia legendelor

1939-1941. Ministrul S.U.A. la București transmite

1936. O unanimă replică antirevizionistă
Sub semnul marilor Idei inovatoare
Tezaurul înțelepciunii înaltășilor
Moment de glorie a științei și culturii românești
În dialog cu istoriografia internațională
Contribuția României la înfrângerea fascismului

Eforturi ale apărării naționale românești în anii '30

Jurnal do Brasil despre insurecția română din august 1944

Modernă

Familia Negri

Vot deschis pentru Unire
Istoric străini despre Unirea din 1859
Simon Bolivar în presa română a epocii
Cluj 1919: poporul român din întreaga Dacie

Români și șvabi în lupta pentru dreptate și libertate națională
Un român în Arhipelagul indo-malaiez
The Cleveland Plain Dealer despre Unirea din 1918
În istoricele zile ale Marii Uniri

Constantin Brăncuș și Vlad Tepeș pe o pictură pe sticlă
din veacul trecut
Iași 1906. Hora Daciei la statuia lui V. Alecsandri
Mormintul Anei Ipătescu
Istoria României — argument pentru Unire
St. Cicio-Pop și Unirea din 1918
Amintiri contemporane
1859. Unirea Principatelor
Un român în Congo
Documente italiene despre Unirea din 1918

Medie

Vlad-Vintilă de la Slatina
Diplomatul Daniel Fonseca în slujba lui Nicolae Mavrocordat
Extraordinara biografie a unui manuscris: Istoria Imperiului
Ottoman de D. Cantemir
1666. Documente inedite din arhive britanice referitoare la
români
Român — curte și reședință domnească
Nürnberg 1502. O primă cronică străină despre Ștefan cel Mare
(cronică moldo-germană)
10 iunie 1587. Nunta domnească de la Tecuci
„Documentele” în piatră ale Iașului
Români în cronică Opuz Namé
Bătălia de la Călugăreni

Stema voievodului Litovoi
Un voievod necunoscut? (1273-1274)
Țările române în documente celebre din sec. XV (Mapamondul
Borgian)
Comori de artă românească la Muzeul Vatican
Apărarea lui Horea
Mihai Viteazul — un portret necunoscut
1523. Maximilianus Transylvanus despre Magellan
Descălecatul — sensul unei noțiuni istorice

Cancelaria domnească a lui Mihai Viteazul
Istoria românilor în Enciclopedia lui Diderot

Voievodul — mărturie a identității politice românești

Udriste Năsturel
Ex libris C. Cantacuzino la Biblioteca Batthyaneum
Horia — istoricul unui original portret
Cronică din sec. XVIII
Țările românilor în zorii evului mediu: Țara Amlasului; Țara
Beiușului; Țara Bistrei; Țara Btrsei; Țara Chioarului

	Nr.	Pag.
— Preda E.	{ 11(224) 12(225)	{ 21-23,27 22-26
— Retegan M.	6(210)	42-45
— Smărăndescu V.	{ 5(217) 6(219) 7(220) 8(221)	{ 46-47 48-61 57-58 60-61
— Stanciu I.	{ 4(217) 11(224)	{ 27-31 24-25
— Stănescu M.C.	2(215)	22-26
— Ștefănescu Șt.	1(214)	2-6
— Ștefănescu Șt.	6(219)	2-4
— Ștefănescu Șt.	8(221)	3-4
— Theodorescu R.	8(221)	10-12
{ — Zaharia Gh.	1(214)	19-24
{ — Cupșa I.	2(215) 3(216) 4(217)	{ 14-18 8-12 12-15
{ — Zaharia Gh.	7(220)	27-32
{ — Botoran C.	8(221)	22-23
— Zaharia Gh.	8(221)	22-23
— Boldan E.	{ 11(224) 12(225)	{ 11-13 17-21
— Botar D.	2(215)	26
— Cernatoni Al.	1(214)	26-28
— Delureanu Șt.	9(222)	33-40,43
{ — Lapedatu Al.	12(225)	7-9
— Teodor P.	12(225)	12-13
— Marin W.	12(225)	planșele 1-4
— Marinescu A.	12(225)	14-15
— Moldovan D.	12(225)	14-15
{ — Mușat M.	12(225)	2-6
{ — Ardeleanu I.	12(225)	2-6
— Neagoe M.	10(223)	7
— Popa A.	1(214)	28
— Ștefan I.M.	3(216)	60
— Turlea P.	12(225)	10, 11, 21
— Unc Gh.	4(217)	13-20
— Urechilă V. A.	1(214)	29-32
— Ursu I.	1(214)	25
— Valentin B.	11(224)	planșele 1-4
— Zaharia D.	12(225)	16
— Botar D.	3(216)	27-31
— Buduru V.	3(216)	40-43
— Căndea V.	1(214)	10-18
— Cornoveanu P.	9(222)	11-12
— Chișescu L.	6(219)	17-18, 20
— Chițimia L.C.	10(223)	2-5
— David Gh.	1(214)	34-39
— David Gh.	9(222)	2-6
— Deac A.	11(224)	20
{ — Densușianu N.	11(224)	2-7
{ — Brătianu C. I.	10(223)	6-7
— Dogaru M.	3(216)	61
— Dulamă I.	6(219)	planșele 2-3, 61
— Dumitriu Snagov I.	10(223)	8
— Dumitriu-Snagov I.	2(215)	5-8
— Economu R.	6(219)	19-20
— Gluvelca D.O.	7(220)	22-23, 32
— Gluțec E.	9(222)	{ 11-12 17-19
— Gorovei Șt. S.	13(221)	40-44
— Ionescu-Nișcov T.	11(224)	8-10
— Lemny Șt.	7(220)	24-26, 32
{ — Lupas I.	3(216)	13-22
{ — Teodor P.	4(217)	22-26
— Mazilu D.H.	3(216)	60
— Mărza I.	11(224)	26-27
— Olariu C.I.	3(216)	61
— Opreșu V.	8(219)	12-16
— Popa R.	{ 7(220) 8(221) 9(222)	{ 20-21 42-43 26-37
	11(224)	18-19, 25

Un român la Waterloo
Ion Neculce
Nicolae Mavrocordat

	Nr.	Pag.
— Popovici I.	11(224)	36-38
— Ștrempel G.	5(218)	38-42
— Vlad M.D.	18(221)	138-39
	19(222)	17-10

Veche

Viața socială la geto-daci
Ce datorăm oamenilor din paleolitic
Cultura Cucuteni — unică în Europa
Horațiu despre profilul moral al geto-dacilor
Statui imperiale romane la Tomis
Depozitul de vase de argint de la Sucidava — Izvoarele
Remarcabilele cunoștințe astronomice la geto-daci
Cucuteni — 5000

— Berceanu B.	11(224)	16-17
— Brudiu M.	11(224)	14-15
— Ellis L.	4(217)	21-22
	5(218)	43-45
— Micu I.	3(216)	15-17
— Rădulescu A.	2(215)	38-39
{ — Rădulescu A.		
{ — Chianse T.	10(223)	30-31
— Sanle S.	2(215)	12-13
— Tan M.	11(224)	32

Istorie universală

Contemporană

În martie 1945, la Berlin
Conferința ministrilor afacerilor externe al U.R.S.S., S.U.A. și
Marii Britanii (Moscova, 19-30 octombrie 1943)

— Bernadotte F.	4(217)	35-38
— Bogdan C.	2(215)	44-49
{ — Celac S.	3(216)	36-39, 47
	4(217)	40-45
	5(218)	54-58
	6(219)	50-53
	7(220)	36-40
	8(221)	54-58

Poporul italian nu vrea războiul
„Brutala prietenie” dintre Hitler și Mussolini

— Brestolu H.	8(221)	24
{ — Busuloceanu A.	2(215)	54-58
{ — Constantinul F.	3(216)	52-56
	4(217)	52-56
	5(218)	49-52
— Buze C.	5(218)	34-37, 45

America Latină și victoria Națiunilor Unite
Ultimele zile ale lui Jawaharlal Nehru

{ — Chalapathi Rau M.		
{ — Edwards M.	2(215)	40-43
— Crowder M.	5(218)	29-32

Africa în război, război în Africa
Revista *Kritika* (R.P. Ungară) pe poziții elogioase față de un
trecut condamnat de istorie
Misiuni periculoase („flota secretă” britanică în al doilea război
mondial)

{ — Glurescu D.C.		
{ — Savu Al. Gh.	3(216)	28-26
{ — Hampshire C.A.	7(220)	45-49
{ — Antip F.	9(222)	53-57
	10(223)	41-45
	11(224)	58-62

Sfârșitul Marii Conflagrații. Capitularia Japoniei

— Mac Arthur D.		
{ — Li Zongren		
{ — Meretkov K.A.		
{ — Toshikazu Kase		
{ — Preda E.	9(222)	21-32
— Moldoveanu M.	9(222)	46-48
— Popășteanu C.	1(214)	47-49
	2(215)	33-37
— Preda E.	6(219)	34-40
— Preda E.	10(223)	45

1940-1945. Pagini din rezistența vietnameză
De Gaulle-Churchill: Un duel secret

— Stemenko S.M.		
{ — Bradley O.		
{ — Montgomery B.L.		
{ — De Gaulle Ch.		
{ — Preda E.	5(218)	17-28
— Timofeeva-Egorova A.		
{ — Dolghin F.	11(224)	28-32
{ — Vercors		
{ — Marian P. B.	12(225)	44-48
— D.P.	8(221)	62
—	4(217)	17
—	4(217)	32

De la Dumbarton Oaks la San Francisco
Garbo redivivus
Asaltul final (Înfrângerea Germaniei naziste)

Străpungând Linia albastră (Însemnările unei aviație sovietice)

Locarno văzut cu ochii lui Aristide Briand

La Montpellier — 800 comunicări
Memoriile agenților secreți britanici amenințate
Hugh Seton-Watson

—		
—		

Modernă

Cine a fost Louis Braille?
O celebră colecție numismatică
Andreas Hofer — eroul Tirolului
Din vremea lui Pășvantogiu

Montesquieu istoric
Năstrușnica particulă „de”

	Nr.	Pag.
— Blatin L.	4(217)	61-62
— Iliescu G.	8(221)	58
— Manea M.	10(223)	54-56, 61
{ — Maxim M.		
— Florescu I.	11(224)	48-52
— Mureșanu C.	7(220)	41-44
— Sărățeanu L.	6(219)	57-60

Medie

Pagini de istorie islandeză
Imperiile africane medievale ale aurului
Rugurile din Danemarca medievală
La rădăcinile istoriei Africii

Regatul mamelușilor (Egipt)
Cel patru cai de aur al Venetiei
Cazul Colbert
Califatul de Cordoba
Criptograma lui Roger Bacon
Bartolomé de las Casas în apărarea indienilor sud-americani

— Anohin G.	6(219)	25-29
— Brezeanu St.	10(223)	50-53
— Dahlgard I.	3(216)	57-59
{ — Ki-Zerbo J.		
— Busuleceanu A.	2(215)	20-32
— Matel C.	3(216)	44-46
— Popescu R.I.	10(223)	24
— Sărățeanu L.	1(214)	41-46
— Șerbănescu A.M.	1(214)	54-58
— Tihu N.	2(215)	50-62
— Williams E.U.	4(217)	57-60

Veche

Mormintele princiar getice de la Svestari
Marchizul Cai și minunata zhi (descoperirea hirtiei)
Un nai de acum 2 400 ani?
Sigiliile chinezești de la Arad — între artă și utilitate
Hititi și civilizația lor
A existat sclavie în Grecia antică?
Masada — pagină a rezistenței anti-romane (74 e.n.)
Pe urmele strămoșilor

— Alexandrescu P.	3(216)	13-14
— Budura A.	10(223)	25-27
— Budura A.	11(224)	38
{ — Hogen-Veljen I.		
— Popovici I.	10(223)	28-29
— Iliescu G.	9(222)	44-45
— Mossé G.	11(224)	55-57
— Paul R.	6(219)	54-56
— Ion Popescu-Puțuri	3(216)	32
	6(219)	32
	7(220)	33-35
	8(221)	33-35
	9(222)	33-35
	10(223)	33-35
	11(224)	33-35
	12(225)	33-36

Santorin — Pompeiul Egeei

Confucius — 2 535 ani de la naștere

{ — Șerbănescu A.M.		
— Ionel I.	10(223)	57-61
— Zou Ting	6(219)	30-32

Interviurile noastre

Acad. S.L. Tihvinski: Cu gândul la viitorul congres
Acad. Béla Köpeczi: Interesul pentru istorie — o problemă de masă
Prof. Henri Michel: O strînsă cooperare între toți istoricii
Prof. Hélène Ahrweiler, acad. Serghei L. Tihvinski, Sir Frederick W. Deakin: Colaborarea istoricilor — contribuție la buna înțelegere
Acad. Lu Jiaxi, președintele Academiei de Științe a Chinei: Un important eveniment în cadrul relațiilor științifice chino-române
Dr. Piet Fontaine: Istoria — un dialog neîntrerupt
Prof. univ. dr. Robert Etienne: Istoria — păstrătoarea experiențelor umane
Colonel dr. Jean Pariscu: Omul — eroul principal al istoriei
Acad. Ștefan Pascu: O nouă reuniune a istoricilor din întreaga lume. Al XVI-lea Congres Internațional de Științe Istorice
Prof. T.C. Barker: Interesul românilor pentru istorie — un fapt extrem de pozitiv

— Dolghin F.	2(215)	43
— Dolghin F.	4(217)	39
— Moisuev V.	5(218)	33
— Popișteanu C.	8(221)	12-13
— Șarambei N.	1(214)	9
— Șerbănescu A.M.	1(214)	33
— Șerbănescu A.M.	3(216)	31
— Ursu I.	6(219)	29
— Ursu I.	8(221)	5-6, 9
—	7(220)	50

CONTENTS (Romanian History) M. Muşat, I. Ardeleanu, A. Lapedatu, P. Teodor, P. Turlea, W. Marin, D. Moldovan, D. Zaharia The Great Union of 1918 in New Documentary Sources • E. Boldan The Negri Family (II) • E. Preda October 1940: The Wehrmacht Marches into Romania (II) • V. Moisuc, C. Popişteanu Who Benefits from Distortion of Historical Truth? • I. Popescu-Puţuri The Arscids (VI) • C. Murgescu, Şt. Lache Grigore Gafencu (1892-1957): Memoirs • T. Caranfil Hermann Oberth and the prototype of the First Interplanetary Rocket (1929) • In Bucharest, 50 Years Ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) M. Muşat, I. Ardeleanu, A. Lapedatu, P. Teodor, P. Turlea, W. Marin, D. Moldovan, D. Zaharia La Grande Union de 1918 dans des nouvelles sources documentaires • E. Boldan Les Negri (II) • E. Preda Octobre 1940: La Wehrmacht entre en Roumanie (II) • V. Moisuc, C. Popişteanu À qui sert la dénaturation de la vérité historique? • I. Popescu-Puţuri Les Arscides (VI) • C. Murgescu, Şt. Lache Grigore Gafencu (1892-1957): Mémoires • T. Caranfil Hermann Oberth et le prototype de la première fusée interplanétaire (1929) • A Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) М. Мушат, И. Арделяну, А. Лapedату, П. Теодор, П. Турля, В. Марин, Д. Молдован, Д. Захария Великое Воссоединение 1918 г. в новых документальных источниках • Е. Боддан Семья Негри (II) • Е. Предэ Октябрь 1940 г. — Вермахт проникает в Румынию (II) • В. Моисук, К. Попиştэану Кому служит извращение исторической правды? • И. Попеску-Пуцурь Аршакиды (VI) • К. Мурдхеску, Ш. Лакэ Григоре Гафенку (1892-1957): Воспоминания • Т. Каранфил Герман Оберт и прототип первой межпланетной ракеты (1929) • В Бухаресте, 50 лет тому назад

INHALT (Rumänische Geschichte) M. Muşat, I. Ardeleanu, A. Lapedatu, P. Teodor, P. Turlea, W. Marin, D. Moldovan, D. Zaharia Die grosse Vereinigung von 1918 in neuen Dokumentationsquellen • E. Boldan Die Familie Negri (II) • E. Preda Oktober 1940 — die Wehrmacht marschiert in Rumänien ein (II) • V. Moisuc, C. Popişteanu Wem nützt die Entstellung der geschichtlichen Wahrheit? • I. Popescu-Puţuri Die Arsciden (VI) • C. Murgescu, Şt. Lache Grigore Gafencu (1892-1957): Erinnerungen • T. Caranfil Der rumänische Gelehrte deutscher Abstammung Hermann Oberth und der Prototyp der ersten Weltraumrakete (1929) • In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) M. Muşat, I. Ardeleanu, A. Lapedatu, P. Teodor, P. Turlea, W. Marin, D. Moldovan, D. Zaharia La gran Unión de 1918 en nuevas fuentes documentales • E. Boldan La familia Negri (II) • E. Preda Octubre de 1940 — El Wehrmacht penetra en Rumania (II) • V. Moisuc, C. Popişteanu A quien sirve la desnaturation de la verdad histórica? • I. Popescu-Puţuri Los Arscidas (VI) • C. Murgescu, Şt. Lache Grigore Gafencu (1892-1957): Memorias • T. Caranfil El sabio rumano de origen alemana Hermann Oberth y el prototipo del primer cohete interplanetario (1929) • En Bucarest, hace 50 años

**ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, Bucureşti,
Calea Griviţei, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201, telex : 10376 psfir.**

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100.

REDACŢIA : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu Năstăşel, Ana Maria Şerbănescu, Marian Ştefan
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesel, Constanţa Avram

PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii, şcoli etc., de la oraşe şi de la sate. Preţul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — Bucureşti

